Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Integrace žáků s odlišným mateřským jazykem do výuky dějepisu

Bc. Zuzana Tichá

Vedoucí práce: Mgr. Eva Mušková, Ph.D.

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, 28. 6. 2011

……

Obsah

1 Úvod 5

2 Cizinci a jejich vzdělávání v České republice 7

2.1 Statistické údaje 7

2.2 Důvody pro výběr ČR jako cílové země 9

3 Legislativa 10

4 Integrace žáků s OMJ do školního prostředí 12

4.1 Integrace a inkluze 13

5 Imigranti a vzdělávání 16

5.1 Rovné příležitosti ke vzdělávání 16

5.2 Funkce školy 17

5.2.1 Sociální vztahy a mulikulturalita 17

5.2.2 Pozitivní akce 17

6 Příchod do školy 18

7 Problémy ve výuce dějepisu žáků s OMJ 20

7.1 Jazyk 20

7.2 Kultura 22

7.3 Subjektivní 23

7.3.1 Věk a zařazení žáka s OMJ do ročníku 24

7.4 Výuka 24

7.5 Škola, třída 25

7.5.1 Koncepce školy pro žáka s OMJ 25

7.5.2 Financování vzdělávání žáků s OMJ 26

7.6 Další nebo opakující se problémy, které vyučující neovlivní 26

8 Řešení, doporučení, metody 27

8.1 Řešení na úrovni školy 27

8.1.1 Škola a kvalita výuky 27

8.2 Řešení na úrovni výukového materiálu 29

8.2.1 Zjednodušené čtení 29

8.2.2 Učebnice dějepisu 29

8.2.3 Minimální slovní zásoba 30

8.2.4 Slovníček 31

8.2.5 Klíčová slova 32

8.2.6 Pracovní list 33

8.2.7 Příklady pracovních listů 48
8.3 Řešení na úrovni výuky 63
8.4 Řešení na úrovni učitele 65
8.5 Shrnutí: metody, nápady, doporučení 65
8.5.1 Diskuze nad využíváním mateřského jazyka při výuce 67
9 Výstupy pro žáka s OMJ 68
9.1 Smysl učení se českých dějin, co si z nich odnést 79
9.2 Co je pro cizince důležité znát? 79
9.2.1 Pohled očima cizince na české svátky a dějinné události 79
9.2.2 Ukázky textů 80
9.3 Shrnutí 82
10 Závěr 83
11 Resumé 84
12 Seznam použité literatury a zdrojů 85
12.1 Literatura 85
12.2 Internetové zdroje 85
13 Seznam příloh 86
Přílohy 87

1 Úvod

Na světě existuje velké množství národů a ještě větší množství jazyků, tradic a kultur. Tyto kultury se setkávají někdy náhodně a na krátkou dobu, jindy však životní situace přiměje jedince zůstat na místě novém, vzdáleném jeho mateřské zemi, i kultuře a jazyku. Tradice se mísí, přejímají a obohacují, nebo naopak mizí. České země v období uzavřených hranic rozhodně nebyly typickým místem, kde bychom se v nedávné minulosti setkávali s mnoha kulturami a etniky. Situace se však změnila a je třeba k ní zaujmout postoj. Lze se k cizincům stavět odmítavě a izolovat je, anebo, a tímto směrem Česká republika míří, přijmout multikulturalitu jako obohacení, jako stav, kdy všichni uznáváme určité morální hodnoty a obdobná měřítka a již nezáleží na národnosti, náboženství či rase.

Přítomnosti cizinců v Čechách nezabráníme ani ji neomezíme, pro všechny strany by proto měla přijít na řadu tolerance, snášenlivost a otevřenost. Ve výchově dětí obecně se v české společnosti začínají přijímat a uplatňovat nové přístupy. Děti i jejich rodiče si zvykají, že dětský kolektiv není monokulturní, že se s dětmi-cizinci setkávají i ve školách. Tento jev již není ojedinělý, dětí, které nemluví plynně česky, je ve školních lavicích čím dál tím více. Ač, jak praví listina práva a svobod, mají **všechny děti** žijící v České republice právo na základní školní docházku, české školství problematiku dětí-cizinců neřeší systémově; výuku žáků s odlišným mateřským jazykem tak řeší každý učitel individuálně. O pomoc při své práci však mohou učitelé nebo rodiče žáků požádat několik neziskových organizací, které s imigranty pracují. Nejčastěji poskytují bezplatnou výuku češtiny pro cizince, mohou však vyučujícím a školám pomoci s jejich problémy při vyučování těchto žáků, s přístupem k dítěti-cizinci, mohou nabídnout konkrétní tipy a rady nebo pomoci škole vytvořit obecnou koncepci přístupu k těmto žákům. I když nám učitelům plné zapojení žáka s handicapem do výuky přináší mnoho práce a námahy, tak bychom měli jejich potřeby reflektovat, inovovat své metody, žáky zařazovat do hodin i kolektivu, vzdělávat je.

Cílem této práce je poskytnout „**vodítko**“ při práci s žáky, kteří přicházejí do českého školního prostředí ze zahraničí nebo vyrůstali v České republice, ale jejich mateřským jazykem není čeština. Práce klade důraz na **specifikum odlišného mateřského jazyka** (odtud dále zkratka OMJ), v procesu začleňování sehrává totiž jazyk důležitější úlohu než skutečnost, že žák má cizinecký pobytový status. Stěžejní pro začlenění dětí-cizinců do české společnosti je jejich vstup do školy, školního

prostředí, kdy „*škola představuje pro tyto žáky bránu k porozumění české společnosti, a to nejen na úrovni jazyka, ale také jako soubor kulturních praktik.*“[1] Při tomto setkání odlišných kultur bychom se měli snažit, aby se práce s žáky s odlišným mateřským jazykem stala obohacující pro všechny zúčastněné.

Základním problémem začleňování žáků s OMJ do výuky je neporozumění vyučovacímu a komunikačnímu jazyku. Hlavním tématem této práce tedy je, **jak** žákům s OMJ sdělit vybrané informace, poučit je o historii, dějinných událostech, zpřístupnit české i obecné dějiny. Vzhledem k tomu, že sdělování těchto faktů je založeno na verbalitě, na slovech a vyprávění, je situace pro učitele i žáka složitější než v jiných předmětech. Dějepis postrádá jednoznačné vzorečky fyziky i nevyvratitelně logické závěry matematiky, naopak jeho výuka má vést k úvaze nad historickou relativitou, učit uvažovat v historických souvislostech, sledovat změny, často dialektické a na sebe nutně navazující. Učit přemýšlet, porovnávat a vyvozovat, rozumět čtenému, sdělovanému, vybrat zásadní a důležité, což se bez jazyka, beze slov samozřejmě neobejde. Hledáme zde proto cestu, **jak sdílet** myšlenky, pocity a poznatky, co nejsrozumitelněji i mezi lidmi, mezi nimiž jsou schopnosti vyjadřovat a rozumět omezené. Tento text se však nezabývá neschopností rozumět a pochopit z jiných než jazykových důvodů, např. v případě mentálního zaostání, zdravotního postižení apod.

Jazyková bariéra se však nestaví jen před dějepisnou látku, ale i před běžnou **komunikaci**, sdílení a vytváří pro dítě překážku, která mu často brání pochopit to, jak okolní společnost smýšlí. Podtextem práce je tedy částečně i to, jak dítěti zprostředkovat obraz o české společnosti.

Vzhledem k absenci odborné literatury na vědecké úrovni vychází tento text primárně z výsledků práce expertní skupiny, kterou realizovalo sdružení META a na jejíž činnosti jsem se jako učitelka dějepisu podílela. Základní literaturou pro diplomovou práci se tak stala publikace tohoto sdružení s názvem *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách* a výstupy skupiny, které jsou přístupné na portálu Inkluzivní škola.[2]

[1] TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách. Praha*: META o. s. - Sdružení pro příležitost mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80254-9175-1. s. 5.
[2] *Inkluzivní škola : Dějepis* [online]. 2011 [cit. 2011-06-23]. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/dejepis>.

2 Cizinci a jejich vzdělávání v České republice

2.1 Statistické údaje

Česká zkušenost s migrací je ovlivněna čtyřiceti lety totalitní izolace, během které byl do myslí lidí vštěpován obraz emigranta opouštějícího svou zemi jako zrádce a nepřítele společnosti. V současné době si česká společnost na fakt, že žít mimo hranice svého státu není zlo, pozvolna zvyká.[3] S tímto novým fenoménem zvyšujícího se trvalého usazování cizinců na území České republiky (dále jen ČR) vyvstává i potřeba jejich začlenění do české společnosti. Je zároveň dobré poučit se z cizích chyb (viz poznámka 30 – situace v Německu), ve srovnání se západními evropskými zeměmi máme tu výhodu, že můžeme hledat inspiraci tam, kde již zkušenosti s touto problematikou mají. Systematicky uplatňovaná politika integrace cizinců se začala v ČR formovat v druhé polovině 90. let, a to zejména v důsledku zvyšujícího se počtu cizinců, kteří se rozhodli v ČR natrvalo usadit.[4]

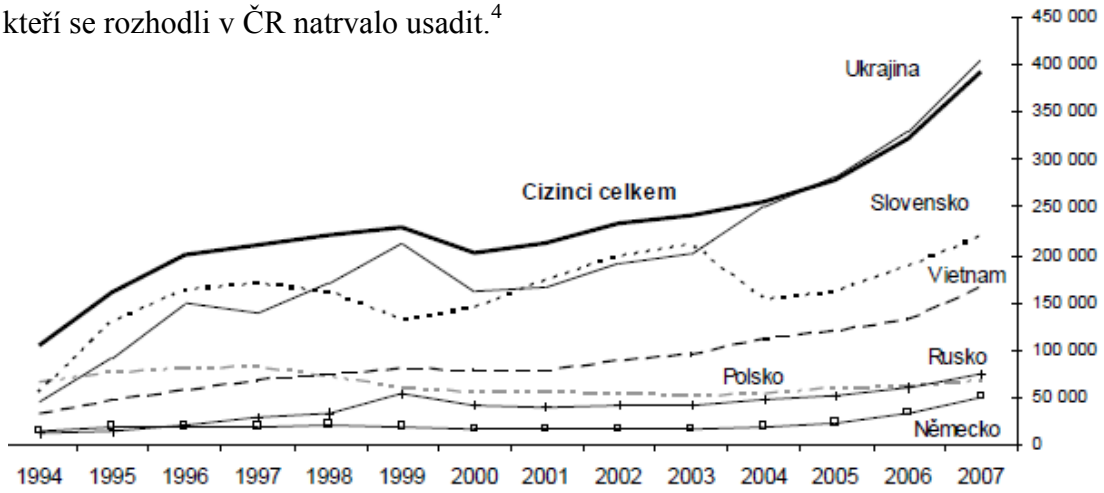

Obrázek 1 Vývoj počtu cizinců v ČR v letech 1994 - 2007 (*zdroj: data ČSÚ*)

Český statistický úřad na svém webu poskytuje nejaktuálnější údaje o počtu cizinců v ČR k 31. 5. 2010, kdy „*Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR v České republice evidovalo 426 749 cizinců, z toho 184 724 cizinců s trvalým pobytem, 242 025 cizinců s některým z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů Evropské unie (dále jen EU) a jejich rodinných příslušníků, víza nad 90 dnů a*

[3] TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 6.

[4] "Česká republika byla v 90. letech výjimkou mezi zeměmi bývalého východního bloku. Nejdříve se stala tranzitní, a pak postupně i cílovou zemí pro migranty. Velký vliv na migrační chování má skutečnost, že Česká republika patří mezi transformující se země tzv. nárazníkové zóny. Otevření hranic nevyvolalo masivní emigraci do zemí západní Evropy, zvýšilo ale atraktivnost naší republiky jako tranzitní země a postupně i jako země cílové pro některé imigranty." ARTLOVÁ, M., LANGHAMROVÁ, J.: *Vliv migrace na stárnutí populace České republiky*, Praha: Politická Ekonomie 19, 2010, s. 2.

povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo EU).“ [5] K 30. 9. 2010 byli v ČR nejčastěji zastoupeni občané Ukrajiny (126 521 osob, 30 %) a Slovenska (71 676 osob, 17 %). Dále následovala státní občanství: Vietnam (60 605 osob, 14 %), Rusko (31 297 osob, 7 %) a Polsko (18 328 osob, 4 %).[6]

Se vstupem ČR do EU v roce 2004 došlo k rozdělení cizinců na dvě skupiny: na cizince, kteří jsou občany členských států EU a mají tak na území ČR přiznána práva srovnatelná s českými občany, a na cizince z tzv. třetích států (nečlenských zemí EU), jejichž pobytové podmínky jsou odlišné a rozsah jejich práv závisí na typu jejich pobytového režimu. Integrační politika státu se proto v současnosti zaměřuje především na cílovou skupinu cizinců ze třetích zemí.“[7] To vyplývá z reálné situace, kdy občanů EU s jazykovým handicapem žijících trvale na území ČR najdeme jen minimum. Vývoj počtu cizinců a četnost jejich zastoupení v ČR znázorňují následující grafy: [8]

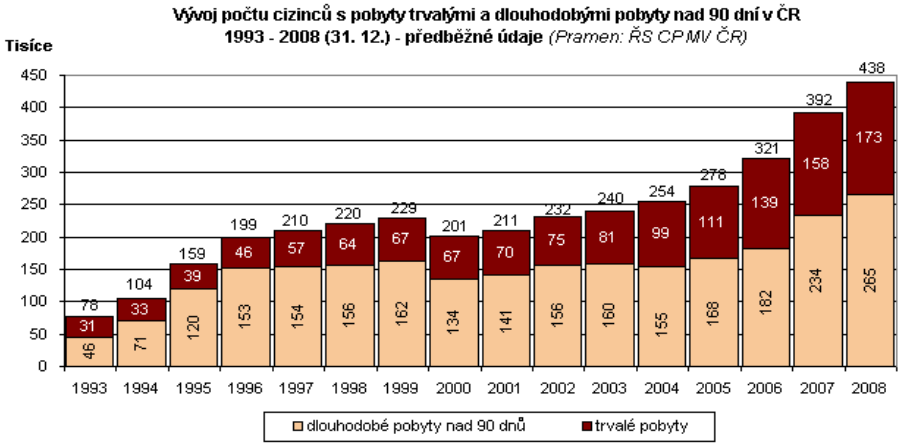

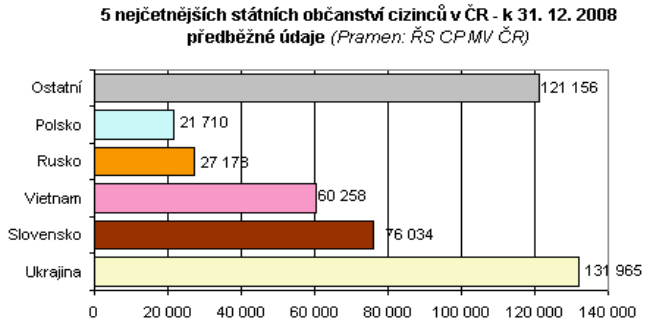

[5] *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>.
[6] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 7.
[7] KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 4.
[8] *Český statistický úřad* [online]. 2010 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>.

Spolu se změnami v populaci dospělých přicházejí i změny ve skladbě žáků na základních školách. Počty cizinců z jiných zemí než z Vietnamu jsou ve školách nízké, většinou se jedná o jednoho až tři. (Ač z grafu vyplývá, že mnoho cizinců v ČR je ze Slovenska, je asimilace slovenských dětí do školního prostředí díky příbuznosti jazyků v podstatně bezproblémová.) Kromě početně převládajících Vietnamců navštěvují školy nejčastěji žáci původem z Ukrajiny, Ruska, Běloruska a dalších zemí bývalého Sovětského svazu a Číny. Vedení škol a učitelé mohou počítat s následujícími čísly pravděpodobnosti výskytu žáka-cizince:

POČET CIZINCŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR PODLE STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI K 30. 9. 2009[9]

Vietnam	3171	22,91 %
Ukrajina	3170	22,91 %
Slovensko	2805	20,27 %
Rusko	1161	8,39 %
Mongolsko	445	3,22 %

2.2 Důvody pro výběr ČR jako cílové země

Proces integrace se vždy odvíjí od toho, do jaké míry jsou obě strany (integrující i integrovaná skupina) připraveny a motivovány do vzájemného vztahu a sblížení investovat, aktivně se do sblížení zapojit. **Motivace imigranta k integraci** vychází i ze skutečnosti, zda si přál přijet právě do země, ve které v současnosti pobývá.[10] Zde lze rozlišit nejčastější skupiny cizinců, jejichž děti navštěvují základní školu. Jedná se o **azylanty** a cizince, kteří přicházejí za prací, to jsou tzv. **ekonomičtí imigranti**. Ty lze podle země původu rozlišit na skupinu vietnamsko-čínskou a ukrajinsko-ruskou. Přibližně 40% ekonomických imigrantů uvedlo, že se cíleně rozhodlo pro Českou

[9] TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 10.

[10] Zda mezi cíli, které si před cestou vytyčil, byl záměr pobývat zrovna v České republice či chtěl odjet kamkoli do zahraničí. Výhodou a tudíž motivací při výběru cílové země bývá podobný či společný jazyk, dopravní dostupnost, zázemí vybudované přáteli či příbuznými. (Specifická je skupina zaměstnanců zahraničních firem či institucí, kteří v ČR pobývají pracovně a často přechodně, i se svými rodinami.) KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, s. 15 a TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 7.

republiku.[11] Z azylantů se pro ČR rozhodla více než polovina. Většinou šli do České republiky za prací či za členem své rodiny, který zde pracuje či podniká.[12]

Zmíněné důvody jsou většinou určující pro rodiče žáka, se kterým se setkáváme jako učitelé. Dítě však často tyto motivace nepovažuje za prioritní pro svou osobu a změna jeho kulturního prostředí bývá velmi často provázena tzv. kulturním šokem – viz kapitola 7.2 Kultura.

3 Legislativa

„Listina práv a svobod" praví: „***Každý má právo na vzdělání***. *Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.*"[13]

Toto právo a povinnost se tedy týká i imigrantů a dětí cizinců žijících na území České republiky. Legislativa o problematice hovoří podrobněji - jedním ze základních předpisů, které upravují vzdělávání, je ***školský zákon*** *– zákon č. 561/2004 Sb*., který byl několikrát novelizován. Podle tohoto zákona „*je vzdělávání založeno na zásadě a)* ***rovného přístupu ke vzdělávání (…) bez jakékoliv diskriminace****, b) na zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce (…).*"[14] Specifika vzdělávání cizinců upravuje zejména § 20 školského zákona: „*Osoby, které nejsou státními občany České republiky a pobývají oprávněně na území České republiky, mají přístup k základnímu vzdělání (…) za stejných podmínek jako státní občané České republiky.* "[15] Děti všech cizinců, žijících na území ČR, mají ze zákona povinnost chodit do školy. Při porušování této povinnosti hrozí zákonným zástupcům dětí sankce.[16]

Cizinci, kteří se vzdělávají ve školách v České republice**, studují za stejných podmínek jako občané ČR**. Tyto osoby se stávají žáky příslušné školy, pokud řediteli školy prokáží nejpozději při zahájení vzdělávání oprávněnost svého pobytu na území ČR. Před novelou školského zákona mohlo být ke splnění povinné školní docházky

[11] Tuto odpověď uvedlo 38% ekonomických imigrantů a 42 % ekonomických imigrantek. Příchod přímo do České republiky plánovali nejvíce příslušníci vietnamsko-čínských skupin (48 %), nejméně pak rusko-ukrajinské skupiny (31 %).
[12] KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, s. 15.
[13] čl. 33 odstavec 1
[14] Česká Republika. 561 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiné vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 2004, 190, s. 10262, § 2.
[15] Česká Republika. 561 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiné vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 2004, 190, s. 10268. § 20.
[16] Srovnej: *Informační publikace pro cizince – Česká republika.* Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2009. ISBN 978-80254-5998-0. s. 33 – 35.

přijato i dítě bez pobytového oprávnění. Novela školského zákona hovoří výslovně o nutnosti prokázat legální pobyt.[17] Skutečnost, že žádost o vzdělávání cizince ve věku povinné školní docházky v základní škole není doložena dokladem, na jehož základě může pobývat na území ČR, nesmí být důvodem pro jeho nepřijetí do základní školy. Žák však musí tento doklad doložit při nástupu do školy.[18]

Při zařazení dítěte do ročníku se přihlédne k jeho znalosti českého jazyka a úrovni dosaženého vzdělání. Cizinci, kteří se vzdělávají ve školách v České republice, studují za stejných podmínek jako občané ČR. Vyučovacím jazykem je jazyk český a škola nemá povinnost žáka-cizince doučovat českému jazyku mimořádnou formou studia, některé školy toto doučování však poskytují (dobrovolná aktivita učitelů, hrazeno z grantů).

Jazyková příprava je zákonem ošetřena jen pro žadatele o udělení azylu a děti občanů Evropské unie. Jediná úleva, kterou základní škola cizincům poskytuje, je možnost nebýt klasifikován z předmětu český jazyk a literatura v prvním roce studia, také při hodnocení z těchto předmětů škola přihlédne k dosažené úrovni znalosti českého jazyka.[19] Závažné nedostatky v osvojených vědomostech z tohoto předmětu se považují za **objektivní příčinu**, pro kterou nemusí být žák v průběhu prvního roku docházky z českého jazyka klasifikován. Ve všech ostatních předmětech je žák vyučován, hodnocen a klasifikován bez jakýchkoliv úlev, neznalost jazyka není považována za objektivní příčinu pro vytváření individuálního vzdělávacího plánu. Základní školy, kde se vzdělávají děti účastníků řízení o udělení azylu žijící v azylových zařízeních i mimo ně, zabezpečují i základní jazykovou přípravu těchto dětí. Tyto děti jsou zařazené do tzv. vyrovnávacích tříd, kde se učí český jazyk, a poté jsou podle úrovně znalostí rozřazeny do příslušného ročníku.

---

[17] Na základě pokynu MŠMT se na základních (…) školách mohou vzdělávat následující kategorie cizinců:

- cizinci, kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR
- cizinci, kteří na území ČR pobývají přechodně
- krátkodobá víza k pobytu do 90dnů
- dlouhodobá víza k pobytu nad 90dnů
- cizinci, kterým byl na území ČR udělen azyl
- cizinci, kteří jsou účastníky řízení o udělení azylu
- cizinci s vízem za účelem strpění pobytu
- cizinci s vízem za účelem dočasné ochrany

BOBYSUDOVÁ, L., HERNANDEZOVÁ, J. P.: *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům. s. 11.

[18] Tamtéž, s. 12.

[19] Česká Republika. 561 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiné vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 2004, 190, s. 10268, § 20.

Studenti, kteří jsou občany zemí Evropské unie, mají podle novely školského zákona nárok na zajištění bezplatné přípravy k jejich začlenění do základního vzdělávání včetně výuky českého jazyka a dále dle možností školy výuku mateřského jazyka a kultury rodné země. Toto plnění zajišťuje krajský úřad ve spolupráci se zřizovatelem školy.[20] Studium na státních školách v českém jazyce je pro všechny žáky zásadně **bezplatné.**

Spádová oblast žákům (nejen) s OMJ nabízí výchovné poradenství, které slouží dětem i rodičům jako prevence před sociálně negativními jevy, pomáhá ke zvládnutí průběhu vzdělávacího procesu, k úspěšnému osobnostnímu rozvoji žáka atd. Výchovné poradenství poskytují výchovní poradci, školní pedagogové, školní speciální pedagogové, dále pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče.

Odpovědi na nejčastěji kladené otázky, které rodiče dětí-cizinců zajímají, zodpovídá brožura BOBYSUDOVÁ, L., HERNANDEZOVÁ, J. P.: *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Jedná se především o otázky: Kdo je zákonný zástupce, kdy začíná školní vyučování, kdy končí, kdy začínají a končí klasifikační období I. a II. pololetí, jaké prázdniny jsou v průběhu roku, jsou-li v ČR církevní školy a jak je to na ZŠ s výukou náboženství. Dotýkají se i existence a navštěvování zahraničních škol v ČR nebo jak zapsat dítě k povinné školní docházce v průběhu školního roku.

4 Integrace žáků s OMJ do školního prostředí

Integrace do nové společnosti je pro každého imigranta osobně velmi důležitá – místu, kde chce žít, musí porozumět, aby se v něm cítil jako v novém, druhém a často i trvalém domově. Porozumění neobnáší jen jazyk, ale i sdílení hodnot, sociálních vazeb a kulturního povědomí. Integrace cizinců je klíčová pro zachování sociální soudržnosti hostitelských společností a pro ekonomický rozvoj země. Zkušenosti zejména starších členských států Evropské unie, kde se již dlouhodobě nachází větší počet cizinců, ukazují, že nedostatečná integrace cizinců může vést k závažným problémům, a to nejen pro majoritní (hostitelskou) společnost, ale pro společnost jako celek, tedy včetně přistěhovalců. Neintegrovaní přistěhovalci jsou ve srovnání s většinovou společností více postiženi nezaměstnaností, mají nižší vzdělání, kvalifikaci a nižší příjem, jsou

[20] BOBYSUDOVÁ, L., HERNANDEZOVÁ, J. P.: *Cizinec a vzdělávání v České republice*. s. 5, s. 11-12.

závislí na sociálních dávkách; mají tendenci žít v segregaci a pak zpravidla nejsou schopni vychovávat děti k životu v integrované společnosti - segregace se tak stává problémem nejen první, ale i dalších generací.[21]

A jak vyplynulo z *Analýzy přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, imigranti sami „*považují za nejvyšší prioritu při výchově svých dětí právě to, aby se jejich děti naučily česky a vystudovaly univerzitu. Integrace dětí imigrantů do českého školství na všech stupních je tedy důležitým nástrojem integrace a naturalizace jejich rodičů.*“[22]

4.1 Integrace a inkluze

V oblasti školství slyšíme tyto pojmy nejčastěji v souvislosti s integrací anebo inkluzí dětí handicapovaných tělesně, mentálně, s žáky ze znevýhodňujícího sociálního nebo rodinného prostředí, se specifickými poruchami učení a chování, nebo naopak mimořádně nadanými. Někteří z těchto žáků jsou již na základě školské legislativy zařazení do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Pro tyto žáky jsou zákonem vymezena různá podpůrná a vyrovnávací opatření, která by měla speciální potřeby vyrovnávat. Problémem žáků s OMJ je, že zákon nejmenuje (nebo - definuje velmi vágně) odlišný mateřský jazyk jako speciální vzdělávací potřebu a žák tedy „***nemá na podpůrná a vyrovnávací opatření ze zákona nárok*** *nebo se mu jich kvůli nejasné definici SVP či samotných vyrovnávacích opatření nedostává*.“[23]

Integrace a inkluze dávají všem studentům možnost účastnit školního života jako celku. To zahrnuje úplnou integraci do kolektivu s možností vzdělávání a sociálního kontaktu, včetně šance pro všechny účastnit se všech aspektů školního života, od mimoškolních aktivit, jako například fotbalových zápasů, po setkávání se s vrstevníky ve školní jídelně. Mnoho lidí raději používá pojem inkluze, protože v sobě zahrnuje

---

[21] *META, sdružení pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2004 [cit. 2011-04-14]. Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Dostupné z WWW: <http://www.meta-os.cz/pic/doc/Koncepce_integrace_cizincu.pdf>.

Jsou ohroženi diskriminací, častěji jsou porušována jejich práva a v důsledku různých překážek se nemohou plně podílet na vytváření hodnot společnosti a těchto hodnot využívat. Zároveň často nejsou schopni vyrovnat se s problémy, podmínkami i požadavky sociálního okolí, dostávají se s ním do konfliktu, mají tendenci k radikalizaci. - Tamtéž.

[22] KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, s. 52.

[23] TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 12.

spoluodpovědnost jedinců s handicapy ve všech aspektech života ve škole a v komunitě.[24]

Inkluzí můžeme nazvat automatické právo navštěvovat běžnou základní školu, od první třídy v místě bydliště. **Integrace** je chápána jako opačný jev – žáci se SVP se (znovu)zařazují do běžných základních škol, kde jsou speciální třídy (skupinová integrace) nebo jsou jedinci **zařazeni** do kmenových tříd (individuální integrace). **Inkluze** tedy klade vyšší nároky na všechny účastníky, lze ji chápat jako vyšší kvalitu integrace, kdy složení žáků je heterogenní a tomu musí škola a učitel uzpůsobit prostředí, pomůcky, zajistit asistenty, externí odborníky i péči o duševní zdraví všech - žáků i učitelů. **Různorodost** žáků a jejich vzdělávacích potřeb je v inkluzivní škole vnímána jako **normalita,** jde o bezpodmínečné akceptování speciálních potřeb všech dětí.[25] Žáci se nedělí na dvě skupiny – tj. na ty, kteří mají SVP, a ty, které je nemají – ale jde o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby. Zjednodušeně řečeno by bylo možné říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení se dítěte škole, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí dětem.[26]

Z jiného úhlu pohledu lze pojmy integrace a inkluze chápat trojím způsobem: jednak, že integrace a inkluze jsou totožné pojmy, nebo že inkluze je vylepšením integrace, lepší variantou, anebo že inkluze vyžaduje úplně odlišný přístup, předpokládá zařazení všech dětí do běžné školy. Ta na tuto variantu však musí být připravena - z principu nerozděluje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a bez nich, každý jedinec objektem individualizovaného přístupu.

V prostředí českého školství se jeví jako nejvhodnější syntéza druhého a třetího pojetí. Ke třetímu, nejkomplexnějšímu, si přejeme směřovat, ale i ti nejprogresivnější z nás jsou rádi, že tendence ve školství směřují k „vylepšování“ integrace. Zcela individualizovaný přístup by totiž znamenal radikální změnu českého školství, a to je běh na dlouhou trať.

[24] Dobromysl.cz [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Inspirace-integrace-informace. Dostupné z WWW: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=133>.
[25] TANNENBERGEROVÁ, M., KRAHULOVÁ, K.: *Jak se stát férovou školou II.*, Brno: Liga lidských práv, 2010. ISBN978-80-874141-02-6. s. 8, 9 a TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 13 - 15.
[26] LECHTA, V. (ed.): *Základy inkluzivní pedagogiky.* Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-679-7. s. 28 – 29.

Ideální podobou školy je tedy škola inkluzivní, ve které mohou všechny děti uplatnit svůj potenciál a rozvíjet své možnosti. V ideálním případě je ve třídě přítomen asistent pedagoga, všichni žáci mají vytvořený individuální vzdělávací plán, na jehož plnění jsou sami zodpovědně zainteresováni, a počet žáků ve třídě je přizpůsoben míře jejich potřeb.[27] Všichni spolupracují, panuje atmosféra rovnosti, férovosti, uznání, respektu a oceňování předností všech dětí i učitelů. Zároveň jsou jasně vymezena pravidla, která pozitivním způsobem ovlivňují vztahy žáků, učitelů i ostatních účastníků vzdělávacího procesu.

Opačným a krajním přístupem ke vzdělávání žáků s různou mírou postižení je **exkluze**, tj. úplné vyloučení ze vzdělávacího procesu (jev u nás nezvyklý, neadekvátně zvolené pedagogické postupy však mohou vést k nezamýšlenému vyloučení z výuky). Odlišným přístupem je **segregace**, u nás nejčastěji v podobě speciálních škol.

Další pojmy, se kterými se v souvislosti (ne)integrací žáků setkáváme, jsou asimilace, akomodace, segregace a separace. **Asimilace** je přizpůsobení se, snaha o splynutí; více či méně nucené vyrovnávání se lidí žijících trvale nebo po dlouhou dobu uprostřed „jiného“ obyvatelstva, s jejich kulturou a zvyky – ve škole v kolektivu třídy. **Akomodace** je komplementární proces, spolu s adaptací představuje základní mechanismy. **Segregace** znamená oddělení, zde oddělené vzdělávání žáků odlišujících se od vrstevníků; diskriminující dělení společnosti na určitém principu (majetek, rasa, etnikum, aj.). **Separace** značí oddělení od něčeho nebo také odlučování až izolování osob, žáků z nějakého většího kolektivu nebo třídy, tzn., že jsou tyto dvě skupiny vzdělávány izolovaně od sebe.[28]

V případě žáků s OMJ nedochází k systémové segregaci, to znamená, že nejsou systémově zařazováni do speciálních škol. Na druhou stranu však nemají před příchodem do běžných škol možnost navštěvovat přípravné kurzy vyučovacího jazyka, jak je tomu v některých evropských zemích, což lze považovat za překážku na jejich cestě za vzděláním. U žáků s OMJ se tedy de facto jedná o automatickou integraci do běžných škol hlavního vzdělávacího proudu – ten na ně však není zdaleka připraven. Chybí odborníci na výuku češtiny jako cizího jazyka i asistenti pedagogů.[29] Přesto převládá názor, že zařazení těchto dětí do běžné školy je jediná správná cesta k naplnění

[27] TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách.* s. 10.
[28] TANNENBERGEROVÁ, M., KRAHULOVÁ, K.: *Jak se stát férovou školou II.* s. 8, 9.
[29] Komplikace s nezahrnutím žáků s OMJ do skupiny žáků se SVP, a z něj např. plynoucí nenárokovost na IVP, zmiňováno v kapitole výše

rovnosti šancí všech účastníků vzdělávacího procesu. Vytvoření podmínek pro jejich integraci a nastartování procesu inkluze, tzn. změny celkového klimatu školy a výuky, znamená faktické otevření se školy nejen současným celosvětovým trendům, ale zároveň zkvalitnění výuky a celkového školního prostředí.[30]

5 Imigranti a vzdělávání

5.1 Rovné příležitosti ke vzdělávání

V rámci rovného přístupu ke vzdělání se na cizince vztahuje povinná školní docházka, a to i v případě, že cizinec neví, jak dlouho bude na území ČR žít.[31] Integrace cizinců je citlivou záležitostí a začíná právě již ve školách, kde se rozhodne, jaký vztah k české společnosti si na základě svých školních zkušeností současná mladá generace cizinců vytvoří. Jedná se přitom o problematiku v ČR dlouhodobě přehlíženou a podceňovanou. Mnoho škol bylo nuceno se s touto novou zkušeností vyrovnávat bez jakékoliv metodické a finanční podpory ze strany státu. Je skutečností, že formulování koncepčních a systematických zásad naplňování rovných příležitostí ve vzdělávání je soustavně blokováno nedostatkem politické vůle, a to bez ohledu na reálnou potřebu adekvátních opatření i každodenní školní realitu.[32]

Rovné příležitosti ke vzdělávání jsou významné pro to, aby žák plně využil své studijní schopnosti. Pokud svůj studijní potenciál nevyužije, je znevýhodněn i v dalším životě a znevýhodnění se přenáší i na další generace. Prevence negativních jevů v mládí je pro stát ekonomicky mnohem výhodnější než náklady, které musí stát vynakládat na odstraňování znevýhodnění imigranta v dospělosti. Znevýhodněním můžeme rozumět například nedostatečné zvládnutí většinového jazyka nebo malou motivaci. [33]

[30] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 15.
[31] V evropské historii můžeme najít i případy, kdy se cizinci neměli povinnost zapojit do vzdělávacího systému. V Německu se v 70. a 80. letech 20. století tak silně očekávalo, že se turecké rodiny s dětmi vrátí zpět do Turecka, že tyto děti nemusely chodit do školy. Dvacet let po té se musela hledat řešení, jak pracovat s početnou skupinou obyvatel, která se již v Německu narodila, ale neuměla slovo německy a zůstala i bez základního vzdělání. TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách.* s. 10.
[32] Tamtéž, s. 10.
[33] COUSSEYOVÁ, M.: *Rámec integrační politiky*. Praha: Rada Evropa, 2000. ISBN 92-871-4341-2. s. 27 – 29.

5.2 Funkce školy

5.2.1 Sociální vztahy a mulikulturalita

Při současném trendu vytváření multikulturních společností má škola důležitou funkci. Částečně je to i proto, že právě ve škole si děti budují sociální vztahy k ostatním dětem, které pocházejí z většinové společnosti. Některé hodnoty, jako jsou tolerance a úcta k jednotlivcům, se posilují přímo náplní vyučování, např. v občanské nauce, i nepřímo přístupem k jednotlivým předmětům, např. k dějepisu a zeměpisu.

V *Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin* se vlády zavázaly přijmout opatření na podporu znalostí o kulturách, historii, jazycích a náboženstvích národnostních menšin.[34] Na základě toho je vzdělávacím institucím doporučeno při přípravě vzdělávacího plánu „*vzít v úvahu* ***multikulturní a různorodou povahu evropské společnosti****, a to i pokud jde o multikulturní obsah učebních osnov,*“[35] zrevidovat texty a učební osnovy „*s cílem vnést do nich širší interkulturní přístup.*“[36] Do svého strategického plánování by měly školy zahrnout podporu školních aktivit zaměřených proti rasismu a nesnášenlivosti, věnujících se lidským právům. Dále rozvíjet schopnosti žáků „*rozpoznat předsudky a rozvíjet alternativní vzorce hodnocení a argumentace proti rasistickým postojům.*“[37] Interkulturní vzdělávání by se mělo stát součástí pedagogické přípravy. Imigranti, zde žáci s odlišným mateřským jazykem, ale i jejich rodiče, by neměli být vylučováni z fungování školy, ale naopak do něj plně zapojováni a stát se členy například školního parlamentu, sdružení rodičů, školské rady, žákovské rady, apod.

5.2.2 Pozitivní akce

Pozitivní akcí se rozumí vstřícné kroky školy vůči žákům s OMJ. Školy by jim měly vyjít vstříc například zlepšováním vzdělávacích podmínek, zejména pozorují-li, že žáci nevyužívají své schopnosti dostatečně. To může být zapříčiněno jazykovými nedostatky, potížemi při adaptaci na nový vzdělávací systém, přerušenou školní docházkou z důvodu delších návštěv v zemi původu nebo nedostatky ve výuce.

[34] Tamtéž, s. 27.
[35] Tamtéž, s. 28.
[36] Tamtéž, s. 28.
[37] Tamtéž, s. 28

V této souvislosti je vládám doporučeno „***zhodnotit výsledky*** *různých etnických a národnostních skupin v klíčových fázích povinné školní docházky. Cílem tohoto hodnocení je zjistit rozdíly v dosažených výsledcích"* a dle nich *„přijmout další opatření s cílem* ***zlepšit příležitosti imigrantů*** *(...).*"[38] Vzdělávacím institucím je doporučeno věnovat „*zvláštní pozornost výuce dějepisu – měla by přinášet interkulturní pohled na evropskou historii a zahrnovat dějiny menšinových společenství jako nedílné součásti společností, k nimž patří*."[39] K tomuto tématu více v kapitole 7.5 Škola, třída, 8.1 Řešení na úrovni školy.

6 Příchod do školy

Pro zapojení se do vzdělávání v ČR je pro každého imigranta důležité pochopit její vzdělávací systém, a do něj pak vřadit děti na odpovídající úrovni věku a schopností. K orientaci poslouží schéma uvedené v příloze č. 2, které uvádí Národní ústav odborného vzdělávání[40] nebo obdobný, ale stručnější v knize *Jeden rok v nové zemi* (Krchová, A.) na straně 40. Tato publikace také doporučuje cizincům přihlásit své děti do školy hned po příchodu do země, nečekat na začátek školního roku.[41]

První dny v nové škole jsou pro žáky náročné, děti přicházejí do neznámého prostředí, ve kterém obvykle nikomu a ničemu nerozumí. Čím vzdálenější je země původu, tím má dítě odlišnější zkušenosti a přístupy, a tím cizejší mu prostředí připadá. O příchodu žáka s OMJ by proto měli být informováni všichni pedagogové, ideálně s co nejvíce informacemi o žákovi – jaká je jeho země původu, rodinné prostředí, typ pobytu, znalost češtiny, věk apod. Měli bychom si připravit a domluvit, kdo bude žákovi v prvních dnech pomáhat, jak a zda vůbec budeme postupovat s učivem, jak dlouho necháme žáka „se rozkoukávat". V nejlepším případě dostane žák k dispozici osobu, na kterou se může obracet se všemi otázkami (třídní učitel, speciální pedagog).

---

[38] Tamtéž, s. 28

[39] Tamtéž, s. 28

[40] *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Schéma vzdělávací soustavy. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/schema-vzdelavaci-soustavy>.

[41] KRCHOVÁ, A.: *Jeden rok v nové zemi*. Havlíčkův Brod: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2010. ISBN 978-80-904452-2-2. s. 38

Ve Velké Británii doporučují jak den nástupu středu. Hlavním důvodem je to, že žáka v nové škole čeká jen polovina týdne, což je pro přechod do nového kolektivu, kde se nemluví jejich rodným jazykem, mnohem vhodnější. Dalším důvodem je dostatek času na přípravu rodičů, dítěte i školy. TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 31.

Ve fázi seznamování vždy pociťujeme určitou nejistotu, která se zvyšuje s mírou neznáma, kterou přináší jiný jazyk a kulturní odlišnost. Tuto nejistotu bychom měli reflektovat a, je-li to možné, udělat vůči žákovi vstřícné kroky. Například tím, že respektujeme jeho stravovací zvyky, necháme ho vybrat místo ve třídě, zjistíme jeho přání zveřejňovat či nezveřejňovat odkud pochází apod.

Při nástupu žáka s OMJ do školy je základním zdrojem informací o dítěti **konzultace s** jeho **zákonnými zástupci**. Ta obnáší nejen předání informací rodičům o chodu školy, ale současně s nimi navázat spolupráci, vymezit pravidla a povinnosti. Cizincům, kteří pobývají na území ČR krátce, často chybí základní přehled o systému vzdělávání a o základních požadavcích školy (například o výskytu domácích úkolů či žákovské knížky), o vyučovaných předmětech a pomůckách. Důležité informace předáváme rodičům písemně, ideálně v mateřském jazyce nebo v překladu do některého světového jazyka, vzájemnému předání informací pomůže přítomnost tlumočníka.[42] Rodičům poskytneme plán školy s vyznačenými místy, kde najdou pro ně důležité osoby a kontakty na ně.

Od rodičů kromě běžných údajů dále **zjišťujeme** například to, jak správně vyslovit jméno dítěte, od kdy je rodina v ČR, na jaké úrovni je čeština dítěte a jeho písemný projev, navštěvuje-li či bude navštěvovat kurzy, doučování, dále jakými jazyky se mluví v rodině, jakou formu komunikace rodiče preferují (písemnou, e-mail, osobní apod.). Snažíme se získat dokumenty o předchozím vzdělání dítěte, zjišťujeme jeho shodnost s českým kurikulem. Pro další práci se hodí získat žákovy sešity a učebnice. Pro ucelení obrazu bychom mohli od rodičů zjistit, jaké má dítě zájmy, silné či slabé stránky (kromě jazykové nevýhody může mít další znevýhodnění!), jaké požadavky a představy o jeho vzdělávání mají rodiče, mají-li nějaké specifické požadavky vyplývající například z kultury či náboženství. Zjistíme také, zda má dítě zdravotní pojištění.[43]

[42] Nápomocné materiály při vstupu do školy přeložené do devíti jazyků naleznete na portálu *Inkluzivní škola* [online]. 2010 [cit. 2011-06-21]. Informace pro rodiče. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/informace-pro-rodice-jazykove-verze>. Při rozhovoru si ověřte, že rodiče rozuměli – pokyvování neznamená porozumění!

[43] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 23 – 26, 30.

7 Problémy ve výuce dějepisu žáků s OMJ

Problémy můžeme rozdělit do několika oblastí podle možností nebo způsobů jejich řešení, podle typu dané problematiky, dle oblasti, kde se vyskytují. Tyto oblasti se pochopitelně prolínají.

7.1 Jazyk

Základním překážkou při vzdělávání je pro cizince snížená znalost jazyka. Ta zabraňuje nejen příjmu informací, ale i další práci s nimi a nakonec i ověření nabytých znalostí. Hlavním problémem ve výuce tedy je:

- **jazyková bariéra**
- **písmo**, zápisy v cizím jazyce
- zpětná vazba
- ověřování znalostí

Neznalost českého jazyka pro dítě představuje potencionální ohrožení, které se může projevit neúspěchem ve vzdělávání, izolací v kolektivu nebo předčasným opuštěním vzdělávacího systému.[44] Proto je potřeba rozvoji jazyka věnovat maximální možnou péči na všech úrovních, tzn. nejen při výuce českého jazyka, ale i dalších předmětů, doučováním češtiny pro cizince, dále tím, že se o dítě individuálně zajímáme a motivujeme ho k vlastnímu zájmu o své vzdělávání a tudíž naučení se ČJ.

Znalost jazyka nové země, v níž začíná člověk žít, je jednou z podstatných podmínek integrace ve všech směrech (právním, správním, kulturním i sociálním). O České republice to platí obzvlášť, a to jednak v důsledku dlouhodobé uzavřenosti vůči cizincům, dále v důsledku transformace, rozsáhlých proměn legislativního a správního prostředí a v neposlední řadě v důsledku jazykové monokulturnosti české společnosti. Na rozdíl od zemí západní Evropy či zámoří je v českých zemích méně lidí, kteří jsou schopni a ochotni komunikovat světovými jazyky. Čeština rovněž nepatří mezi jazyky (ve srovnání s dalšími), které by se cizinci mohli snadno učit již před svým odchodem ze země původu. Integrace do české společnosti znamená především pohyb v českém jazykovém prostředí: jazyková integrace je nutnou podmínkou celkové integrace cizinců. Úroveň a rychlost zvládání češtiny závisí jednak na intenzitě a délce, po kterou

[44] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 76.

se cizinci učení věnují, jednak i na míře odlišnosti mateřského jazyka od češtiny.[45] Nepředpokládejme, že se dítě naučí jazyk a s ním i učivo samo jen odposlechem – zvláště žáci z jazykově i kulturně vzdálených míst potřebují systematickou a soustavnou podporu.

Mezi Ukrajinci, Rusy i azylanty bylo při sestavování *Analýzy přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR* schopno s tazatelem hovořit více než 80 % respondentů, mezi cizinci z Vietnamu či Číny to bylo jen o málo více než polovina – 55 % (62 % mužů a 46 % žen). Téměř čtvrtina Vietnamců a Číňanů pak byla schopna se s tazatelem dorozumět pouze svým mateřským jazykem.

Úroveň znalosti češtiny nesouvisí s délkou pobytu v ČR, tedy schopnost komunikovat se nezlepšuje s délkou pobytu. Tato přímá úměrnost platí pouze u imigrantů z Ukrajiny a Ruska, u příchozích z Vietnamu a Číny je schopnost dorozumění zhruba stejná u třetiny respondentů, kteří zde žijí nejkratší dobu, i u třetiny respondentů, kteří zde žijí nejdéle. V rámci sociálních sítí tedy existuje skupina Vietnamců a Číňanů, kteří mohou žít v Česku po dlouho dobu, aniž by se naučili česky. Lepší znalost češtiny mají vietnamští a čínští muži, mezi ženami byl podíl těch, které rozumí, o třetinu nižší. **Výrazně lépe mluví česky ti** z Vietnamců a Číňanů**, kteří mají děti.**[46]

Žáky s OMJ můžeme z jazykového hlediska rozdělit podle jejich úrovně zvládnutí češtiny:

Úroveň nově příchozí, začátečník v ČJ

Nejnáročnější bude práce se žáky, kteří právě přišli do ČR a neumí vůbec česky. Pro rychlost učení a porozumění češtině i učivu je důležitý i jazykový původ žáka – děti ze slovanského prostředí rozumí češtině rychleji než žáci jiného jazykového původu. K tomuto faktoru se pojí i věk žáka a jeho zařazení do ročníku. Podle toho pak žák může pracovat s celou třídou – v případě, že se do výuky zapojil na počátku druhého stupně, tedy v 6. třídě, nebo v pozdějších ročnících pracuje samostatně tak, aby mu byly přiblíženy české reálie v kostce. Ve všech případech se zaměřujeme především na rozvíjení slovní zásoby, žák si tvoří slovníčky pojmů a obrázkové slovníčky, učí se

[45] KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, s. 33.
[46] Tamtéž, s. 34.

číslice, letopočty, učí se orientovat v časové přímce a mapě. Nejčastější práce je formou obrázku. K obrázkům řadíme slova, popisky, jednoduché věty.[47]

Úroveň mírně pokročilý až pokročilý

I když jsou žáci s OMJ na české škole již delší dobu a zdá se, že komunikují a rozumí bez větších problémů, není situace jednoznačná. Podle odborníků zabývajících se dvojjazyčností a rozvojem druhého jazyka, trvá jeho osvojení na úrovni kognitivní a akademické pět až sedm let. To znamená, že pochopení odborných termínů, složitějších textů, vztahů slov ve větě a souvětích trvá v novém jazyce poměrně dlouhou dobu. Přestože žák zdánlivě rozumí a reaguje v běžné komunikaci, textům v učebnicích či složitě formulovaným otázkám rozumět nemusí.[48] Práci a úkoly tedy přizpůsobujeme individuální jazykové dovednosti konkrétního žáka. Je možné, že nedostatečná znalost ČJ bude i nadále vyžadovat diferencovanost úkolů, zjednodušená zadání a texty.

Vzhledem k užívání odlišného jazyka v naprosté většině domácností imigrantů je vzdělávacím institucím Evropskou komisí proti rasismu a intoleranci doporučeno poskytovat předškolní jazykovou výuku - děti budou při nástupu do školy lépe hovořit jazykem, v němž se v zemi vyučuje. Nápravné kroky by měly být přijímány v co nejnižším věku dítěte i na základní škole, tím se zmenší znevýhodnění dětí imigrantů. Rozvoj dovedností a znalostí nutných pro úspěšné vzdělávání na základní škole i vyšších stupních mohou vzdělávací instituce podpořit zavedením mimoškolních aktivit.[49]

7.2 Kultura

Další překážkou ve vzdělávání imigrantů je odlišná kultura, ve které vyrůstali a která je jim vlastní, a často se může lišit od českého kulturního povědomí velmi zásadně. Překážky tvoří:

[47] *Dějepis i pro žáky s odlišným mateřským jazykem* [online]. 2011 [cit. 2011-06-19]. Inkluzivní škola. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ps_dejepis_0.pdf>.
[48] Metodou, jak zjistit, čemu žák nerozumí, je nechat jej podtrhat v textu neznámá slova.
[49] *Community Relations Report*, odst. 154, dále Evropská komise proti rasismu a intoleranci – *vůdčí principy, čl. 64.*

- odlišná měřítka, hodnoty = **kulturní relativismus**[50]
- nesrovnalosti v kulturním povědomí
- odlišný **systém vzdělávání**: jiný způsob výuky, vztahy k učiteli, nároky na žáky, pravidla a zvyklosti života ve škole,…
- relativita **hodnocení historických událostí**
- jiné postupy pro **chápání dějin, uchopení** - postup ne chronologický, ale např. problémově, tematicky
- jiné než lineární chápání času, jiná datace

Při setkávání jedinců z různých kultur může docházet k **nedorozuměním** nebo napětí, jak na úrovni jazykové, tak hodnotové. Jazyková bariéra na neporozumění druhému má velký podíl – cizincům znesnadňuje jednoznačná vysvětlení, neporozumíme odstínům řeči nebo více smyslným větám či různým frázím či úsloví. Současně tak zabraňuje porozumět obvyklým vzorcům chování – cizinec hůře rozumí chování majoritní společnosti, ta zase hůře chápe popudy jeho jednání.[51]

7.3 Subjektivní

Faktory, které ovlivňují vzdělávání žáka, vychází nejen z objektivně daných okolností jmenovaných výše, ale i z jeho osobního charakteru, temperamentu a individuálního zaměření a potřeb. Subjektivními vlivy jsou:

- **kulturní šok**: změna prostředí, nový kolektiv, osobní potíže, osamocenost, sociální situace rodiny
- **věk**: rozumové schopnosti a možnosti vzhledem k věku

[50] Školy se s ohledem na průběh každodenní výuky musí vyrovnat s tím, že tradiční chápání role muže a ženy se v zemích původu cizinců odlišuje od toho, jaké nároky jsou spojovány s genderovými rolemi v Česku. Nejvíce se to zřejmě týká příchozích z muslimských zemí. Příkladem **kulturní bariéry** může být přestup na střední školu. Stává se, že si ´tradičně´ založení rodiče nepřejí, aby jejich dcery po splnění povinné školní docházky pokračovaly ve studiu. Buďto mají za to, že ženám základní vzdělání zcela postačuje pro naplňování ´tradiční´ genderové role (tj. k péči o rodinu a o domácnost) nebo (a s prvním důvodem se to nevylučuje) si nepřejí, aby jejich dospívající dcery přicházely do styku s muži – v tomto případě spolužáky (čemuž by se ve většině studijních oborů nejspíše nevyhnuly).

Chlapci se v rámci vzdělávání zase, obtížněji než dívky, vyrovnávají s tím, když jsou při nastoupení povinné školní docházky v ČR zařazováni do nižších ročníků, než odpovídá jejich věku (obvykle z důvodu nedostatečné znalosti ČJ). Může to s sebou nést určité komplikace: zejména chlapci z kultur se specifickým pojetím genderových a společenských rolí se někdy cítí poníženi, jsou-li zařazeni mezi mladší děti, které však díky znalosti jazyka téměř automaticky dosahují lepších výsledků. To může vést k frustraci, izolaci dítěte a k jevům jako je odmítání participovat na výuce či záškoláctví. KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, s. 57.

[51] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 8.

- **motivace žáka** ke studiu
- **motivace rodičů**: souvisí s nastavením pravidel komunikace a práce s rodiči – viz přístup celého sboru a vedení školy, koncepce školy – kapitola 7.5.1)

Změna kulturního prostředí je velmi často provázena tzv. kulturním šokem - tak lze označit reakci na ztrátu jistot. Na změnu kulturního prostředí každý reaguje jinak, pobyt (často s vizí pobytu trvalého) v novém prostředí je psychicky náročný a jedinec vystavený stresu se často uzavírá do sebe, nechce komunikovat, zejména děti si vytvářejí vlastní (snový) svět, kdy na pokusy o komunikaci mohou reagovat nezájmem až agresí. Pro děti je situace o to těžší, že ke změně místa, na které byly zvyklé, nedošlo z jejich popudu, ale z rozhodnutí rodičů. Učitelé se s dětmi ve škole dostávají do kontaktu denně, mohou se proto dítěti stát osobou blízkou a milou, která mu poskytne bezpečné prostředí, ve kterém může i v „novém světě“ pocítit klid a jistotu.

Pro tyto překážky je již od prvního kontaktu vhodné k dítěti přistupovat s určitou interkulturní **citlivostí a porozuměním**. Uvědomme si také, že člověk, který dobře nerozumí, je citlivější na projevy nelibosti, pohrdání nebo přehlížení.[52]

7.3.1 Věk a zařazení žáka s OMJ do ročníku

K zařazení cizinců do ročníku **neexistuje** v současné chvíli žádný metodický ani legislativní **pokyn**. Rozhodující roli hraje samozřejmě věk dítěte. V praxi se ukázalo, že ani kvůli plné neznalosti češtiny není dobré volit ročník výrazně jiný. Jazyková bariéra **izoluje** dítě od kolektivu a frustrace z izolace se pobytem mezi dětmi úplně jiného věku jen zvyšuje. A to, že žák neumí své znalosti sdělit, neznamená, že je nemá. Volíme proto ročník maximálně s jednoletým rozdílem a žák může na vybrané předměty navštěvovat nižší ročník nebo si je individuálně doplňovat. U dětí ve věku 14 – 15 let bereme také v úvahu blížící se přechod na střední školu a fakt, že je třeba dokončit základní školní docházku do 17 let.[53]

7.4 Výuka

Problém, který má učitel žáka s OMJ k řešení především, je koncipovat výuku tak, aby byla účinná a efektivní v maximální možné míře. Výuku potom ovlivňují zejména:

- metody a formy práce
- **motivace** žáka učit se české dějiny

[52] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 9.
[53] Tamtéž, s. 27 -29.

- nedostatek materiálů pro výuku cizinců - knihy v ČJ nevyhovující, nutno využívat jiné materiály přímo zaměřené na cizince
- **ověřování** znalostí (fakta, jazyk)
- omezené nebo žádné znalosti reálií českých/evropských dějin
- **odlišný přístup** k výuce dějepisu
- odlišné chápání chronologie

K tomuto tématu se více vyjadřují kapitoly 8.2 Řešení na úrovni výukového materiálu – zkrácené čtení, pracovní listy, 8.3 Řešení na úrovni výuky a 8.4 Řešení na úrovni učitele.

7.5 Škola, třída

Schopnost žáka přijímat nové informace a zařazovat se do kolektivu a do české společnosti ovlivňuje také prostředí a klima školy, třídy:

- **množství žáků** ve třídě
- **přístup celého učitelského sboru, spolupráce**
- **vedení školy**: vstřícný přístup, otevřenost novinkám, motivace učitele, poskytnutí informací, materiálů pro žáky s OMJ, financování techniky a jiných potřeb
- spolupráce na **výuce českého jazyka pro cizince**
- **jednotný systém** zadávání práce a úkolů
- **klima třídy**
- jazykové vyloučení z kolektivu

Většinu těchto problémů jako učitelé neovlivníme, ale můžeme se o to pokusit, alespoň působením na vedení školy, hledáním možností, aktivizací kolegů, a protože je všechno o penězích, i vyhledáváním finančních zdrojů, které by škole pomohly ke zvýšení kvality. Více kapitola 7.5.2 Financování vzdělávání žáků s OMJ.

7.5.1 Koncepce školy pro žáka s OMJ

Jednotný postup celé školy při práci se žáky s OMJ je vhodný až nutný pro to, aby se jednotliví vyučující nevyrovnávali s každým žákem „po svém“, hledali sami cesty a způsoby výuky, ale mohli použít určitý rámec. Práci zefektivní vycházení z pravidel, práce s žáky s OMJ by měla být celotýmová aktivita, v níž i žák nachází své místo, roli, práva. Stejně, jako je tomu při práci s „normálními“ dětmi, kdy se

pohybujeme v mezích standardních pravidel, využíváme jednotný a bohatý výukový materiál, užíváme metodické podpory, řešíme problémy systémově, přihlížíme k individualitě.

Koncepce školy

Škola by měla mít vytvořená pravidla a zvyklosti, které provázejí přijetí žáků s OMJ, jejich zařazení do ročníku, způsob jejich výuky i hodnocení. Pro všechny strany je důležitá podpora vedení školy, jeho spolupráce s vyučujícím. Dále spolupráce mezi vyučujícími, především s třídním učitelem, a samozřejmě s žákem s OMJ a jeho spolužáky.

Koncepce školy by měla zahrnovat motivaci nejen žáka, ale i učitelů, při práci navíc zohledňovat i „ocenění snahy" – ať finančně nebo formou výhod a úlev (zproštění povinností – například méně dozorů a suplovaných hodin). Učitelé by od vedení školy ocenili poskytnutí metodických materiálů i účast na školeních a kurzech zaměřených na tuto problematiku. Součástí koncepce by mohlo být také zavedení předmětu češtiny pro cizince, např. jako volitelný předmět.

7.5.2 Financování vzdělávání žáků s OMJ

Výše příspěvků pro školy se v současnosti odvíjí od počtu žáků ve škole nikoliv od jejich skutečných vzdělávacích potřeb, proto chybí školám prostředky, aby mohly na speciální vzdělávací potřeby žáků adekvátně reagovat. V případě žáků s OMJ se jedná především o zajištění výuky češtiny jako cizího jazyka, vhodných pomůcek a učeních materiálů a také o podporu pedagogů. Pro podporu žáků s OMJ si však škola může požádat o finanční **příspěvek z rozvojových programů** ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.[54] Pro mimoškolní rozvoj mohou školy využít služeb neziskových organizací, které na dobrovolnické bázi organizují výuku češtiny pro cizince i doučování většiny předmětů.

7.6 Další nebo opakující se problémy, které vyučující neovlivní

Ač je každý žák individualitou s rozličnými schopnostmi a dovednostmi a s různým stupněm porozumění českému jazyku, jsou problémy, se kterými se pravděpodobně setká každý učitel, který vyučuje žáka s OMJ. Často chybí dokumentace s informacemi

[54] TITĚROVÁ, Kristýna, et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. s. 22.

o žákovi - žák nemá vysvědčení, informace o průběhu předchozího vzdělání nejsou dostupné, nevíme, na co navazovat, a další. Další daností je věk žáka, který ovlivňuje jeho rozumové schopnosti a možnosti. Ve většině případů zažívá dítě kulturní šok, který mu způsobuje změna prostředí, nový kolektiv, osobní potíže, sociální situace rodiny. Učitelem neovlivnitelnou a přitom zásadní pro žákův přístup ke studiu je motivace jeho rodičů, kteří svůj přístup přenáší na dítě.

8 Řešení, doporučení, metody

8.1 Řešení na úrovni školy

Základní přístup školy jako celku, postupy, spolupráce učitelského sboru, i přístup vedení školy jako odrazový můstek k dalším krokům, naznačila kapitola 7.5 Škola, třída a Koncepce školy. Ta se věnuje obecnějšímu konceptu výuky, často nejen pro žáky s OMJ. V této kapitole se věnuji podrobněji tématu vyučování žáků s OMJ.

8.1.1 Škola a kvalita výuky

Výuku, s jakýmkoliv integrovaným žákem, ovlivňuje výrazně počet dětí ve třídě. V malém kolektivu je samozřejmě možné věnovat více individuální péče jednotlivým žákům a sledovat jejich potřeby, vývoj a více komunikovat. Důležité při výuce jsou názorné pomůcky. Velmi nápomocná je interaktivní tabule, dále dataprojektor, používáme pracovní sešity a pracovní listy (které mohou být vytvořené podle přímých potřeb žáka/žáků), využíváme modely, knihy, časopisy, filmy. Názornost vždy usnadní přiblížení a osvojení si učiva. K němu žáky, především ty s jazykovým handicapem, dovede ještě lépe prožitek, tedy moment, kdy pracují emoce a zážitky, nejen fakta. Což mohou poskytnout výlety, besedy, exkurze, přednášky, interaktivní výstavy a zážitkové programy.

Nápomocné jsou **metodické materiály**, kterých je v této oblasti velmi málo. Učitelé by také ocenili přístup k **cizojazyčné bibliografii**, ať k literatuře faktu, tak i k beletrii. Ideální by byla existence seznamů literatury k daným předmětům na jednotlivá vyučovací témata.[55] Dítěti by tak mohla být doporučena literatura v mateřském jazyce jako zdroj plnohodnotných informací. Informačně bohatý je například francouzský překlad *Dějin zemí koruny české,* který však může být pro svou

[55] V dějepisu témata týkající se evropských případně českých dějin, například:KASPI, A.: *Etats-unis 68: L´annee des contestations*. Bruxelles, Belgique: Editions Complexe, 1988. 183 s. ISBN 2-87027-252-9.

informační hojnost pro děti na základní škole materiálem pouze okrajovým.[56] Vhodnější jsou encyklopedie pro děti jako například *Karel IV.* (Ježková, A., Fučíková, R. Praha: Práh 2005), dostupná i v městských knihovnách v anglické jazykové mutaci *Charles IV.* nebo v německé *Karl IV.* Čtení v mateřském (nebo třetím) jazyce sice nepřispívá k upevňování nového jazyka, češtiny, ale prohlubuje nebo vůbec nechává vzniknout znalostem, umožňuje přístup k informacím, poskytuje zábavnější formu, například dobrodružného románu. Ze stejného důvodu by byly nápomocné **překlady učebnic** a jiných **textů.**

K vyrovnání příležitostí v přístupu ke vzdělání pro všechny skupiny žáků, a tedy i pro žáky s OMJ, slouží technická podpora výuky: audiovizuální a počítačovou technikou, volným přístupem k internetu, možností sdílení a ukládání dat, prací a úkolů, technickou podporou můžeme rozumět i užití prvků e-learningu, který poskytuje možnost doplnění textové části o videosekvence, počítačové animace s opakovatelným zobrazením popisovaných dějů, možnost teoretických otázek i praktických úloh s klíčem k řešením i automatickým vyhodnocováním (to napomáhá vlastnímu ověření znalostí). Dále využití interaktivní tabule, magnetofonu, televize a videa. Podporu techniky může učitel využít jen za její existence ve škole nebo poskytnutí finančních prostředků školou k jejímu pořízení.

Přínosnou formou práce pro žáka s OMJ je individuální kontakt s učitelem – tedy osobní konzultace, kdy se učitel může zcela přizpůsobit osobnosti, tempu, věku a úrovni porozumění žáka a vysvětlit, objasnit a doplnit v hodině s celou třídou jevy nevysvětlitelné, neobjasnitelné a nedoplnitelné, případně zajistit doučování daného předmětu. Pomoci s individuální (nebo skupinovou) práci by měl, kromě osobního nasazení vyučujícího, individuální vzdělávací plán (dále jen IVP), dále dostatek financí a informací o žákovi s OMJ; rozhodně by vyučujícímu mělo vycházet vstříc vedení školy v poskytnutí dostatečného časového fondu na tyto aktivity – nejen na přípravu materiálů, ale především v časovém rozvrhu tak, aby vůbec učitel s žákem a rodiči v kontaktu být mohl.

[56] BĚLINA, P., ČORNEJ, P., POKORNÝ, J.: *Histoire des Pays tchéques*. Praha: Paseka, 1993. ISBN 2-02-020810-5. Z originálu *Dějiny zemí koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740, II. Od nástupu osvícenství po naši dobu.* Překlad Pravda, M., Salé, M.-J.

8.2 Řešení na úrovni výukového materiálu

Výukový materiál má žákovi napomoci v orientaci v problematice, názorně jej informovat a téma zafixovat, a učiteli potom pomoci ke zpětné vazbě, k ověření žákových znalostí. Vzhledem k nedostatku materiálů upravených pro potřeby žáků s OMJ jakéhokoliv charakteru, je práce na pracovních listech ve všech fázích především na učiteli. Tato kapitola uvádí tipy a rady, jak tyto materiály připravovat, používat, případně sehnat nebo využívat jiné než standardní zdroje.

8.2.1 Zjednodušené čtení

Zjednodušené nebo zkrácené čtení. Tak lze nazvat texty založené na minimální slovní zásobě, tj. přibližně 400 slov. Bylo by vhodné, kdyby byly pro žáky s OMJ tímto způsobem **převyprávěny dějiny**. Výklad dějin je totiž ryze verbální záležitostí a při neznalosti jazyka je jen obtížně sdělitelný. Jako základ je proto vhodné zvolit určitý objem slov, která žák zná a umí s nimi pracovat a s pomocí této minimální slovní zásoby mu vyprávět české (evropské, světové) dějiny.

8.2.2 Učebnice dějepisu

Pro žáky s OMJ by byla velmi nápomocnou **zjednodušená učebnice dějepisu**, která by informovala s použitím minimální slovní zásoby. Stávající učebnice užívané na základních školách jsou založeny na předpokladu perfektní znalosti češtiny a mnohé z nich jsou sestaveny z textů i pro rodilé mluvčí velmi dlouhých a náročných, ať se jedná o stavbu vět nebo volbu užívaných výrazů. Příkladem je nejrozšířenější učebnice od nakladatelství SPN pro 6. až 9. třídu – jejich uspořádání se liší podle ročníků jen ve velikosti obrázků, hustota a náročnost textu zůstává. Tyto učebnice v podstatě kopírují text z obou dílů *Dějin zemí koruny české I. a II.*, která je užívána především ke studiu na školách středních. Z těchto svazků jsou pak v učebnicích *Dějepis 6, 7, 8, 9* vypuštěny některé pasáže. Proto je jejich užití pro děti s omezenou slovní zásobou přinejmenším nevhodné. Podle vlastní zkušenosti se z nich obtížně k informacím dostávají i děti s českým mateřským jazykem, náročné jsou zejména pro děti s poruchami učení – zejména dyslektiky i děti hyperaktivní.

Opakem této učebnice je například *Dějepis pro základní školy 6* až (zatím) *8* od brněnského nakladatelství Nová škola. Tato učebnice spíše přihlíží k nižší schopnosti porozumět textu a tím reaguje na skutečnost, že procento dětí, které nerozumí čtenému

textu, viditelně roste. Učebnice je velmi stručná a názorná, s množstvím obrázků, tabulek, grafů, aktualizačních otázek i mezipředmětových úkolů. Ale je samozřejmě vydávána pro cílovou skupinu žáků česky hovořících, proto i v jednoduše stavěných textech najdeme řadu synonym pro jeden fakt, jednu věc, slovních spojení pro cizince hůře srozumitelných, občasnou slovní hříčku či neobvyklý výraz.

8.2.3 Minimální slovní zásoba

Pro výuku žáků s OMJ bychom proto jako učitelé uvítali **učebnici** vytvořenou pro žáky s OMJ v jazyce českém, ale za použití **minimální slovní zásoby**, za maximálního zestručnění jak po stránce jazykové, tak i obsahové. I při sebe lepší práci učitele i žáka není možné pro žáka s OMJ zvládnout množství informací, které stanovuje pro „normální" žáky školní výukový plán.[57] Tato slovní zásoba by měla začínat používáním nejjednodušších výrazů odborných i v řeči běžných a postupně se rozrůstat. Základem učebnice by měl být zjednodušený text a nedílnou součástí názorné zobrazení všeho, o čem se v textu hovoří – množství obrázků může přecházet v komiks, obrázky by měly být popsány, tabulky v množství hojném se sdělným obsahem (příklad v příloze číslo 3), učebnice by neměla opomíjet mapy a grafy, které dokáží sdělit mnoho informací i beze slov a současné učebnice jich využívají málo, v případě grafů zcela minimálně.

Velmi dobrou variantou je **kombinace dějepisu se zeměpisem** – pro dějinné události je geografie často určující a tyto dva předměty se mohou, především při blokové výuce, ideálně doplňovat. I v dějepisu je totiž častá (a vhodná) práce s mapou, atlasem.[58]

V situaci, kdy zmíněná ideální dějepisná učebnice pro cizince neexistuje, se nabízí k využití jednodušší texty, než ty z učebnice pro daný ročník – čerpat můžeme např. z vlastivědy pro I. stupeň a z nepřeberného množství encyklopedií pro děti. Jejich texty většinou neodpovídají úrovni češtiny žáka s OMJ, ale nabízí množství obrázků, často velmi zajímavě zpracovaných, většinou se stručnými popisky, dále tabulky i srozumitelné přehledy a žák se vzdělává a přistupuje k informacím i bez, nebo za minimální slovní zásoby.

[57] Více viz přehled témat kapitola 9
[58] Jeden učitel, předměty v rozvrhu po sobě jdoucí, úpravy ve výuce.

8.2.4 Slovníček

Za každou kapitolou v učebnici by měl následovat **výkladový slovníček**, v případě žáka s OMJ i by měl obsahovat i výrazy pro českého žáka samozřejmé (například kyj, nezaměstnanost, prezident apod.). Výkladové slovníčky ve většině učebnic existují, výklad však bývá komplikovaně formulovaný, za použití řady dalších cizích či žáku neznámých slov – snahou slovníčku v učebnici pro cizince by proto měla být co nejvyšší srozumitelnost a názornost, pomohou příklady, přirovnání a často nejjednodušším a nejefektivnějším vysvětlením je obrázek. S přibývající slovní zásobou využíváme ve výkladové části slovníčku slova již dříve se vyskytnuvší.

Slovní zásoba může vycházet ze znalosti opravdu jen několika slov a postupně se rozšiřovat. S každou kapitolou se žák naučí přiměřené množství slov a slovních obratů i odborných výrazů, jako například hned s počátkem výkladu dějin slova historie, archeologie, nález, pramen, kostra, hrob apod. U slov, která mají více významů (*pramen*), považujeme za vhodné uvést všechny nebo většinu jejich významů, nejen ten v dějepisném kontextu – žák si tak neustále a plynule osvojuje a prohlubuje znalost jazyka. Důležitá slova je možno vytáhnout na zvláštní seznam, kde se je žák může naučit předem v jednom celku nebo si je doplňovat souběžně s učivem, seznam pak bude sloužit jako ucelený výkladový slovník po dobu studia (případně pobytu). Z toho vyplývá, že i při absenci takovéto učebnice je výkladový slovníček dobrým pomocníkem – a opět nejen pro žáky s OMJ!

S výkladovým slovníčkem může jít ruku v ruce slovníček překladový do mateřského jazyka žáka. Ten si vytváří žák sám nebo s pomocí učitele, spolužáka/ů, překladatele (tj. učitel češtiny pro cizince, osoba, která hovoří žákovým mateřským jazykem – rodiče, sourozenci apod.). Překladový typ slovníčku považuji za vhodný zejména pro žáky s nízkou úrovní porozumění.[59]

Výstavba překladových slovníků pro jednotlivé předměty byla zahájena na portálu Inkluzivní školy,[60] kde nalezneme pojmy k jednotlivým předmětům vyučovaným na ZŠ. Překladový slovníček již dříve vydalo nakladatelství SPN[61] a je zaměřen na jednotlivé předměty, dějepisné pojmy najdeme ve slovníčku *Humanitní*

[59] Viz ne/ užívání mateřského jazyka kapitola 8.5.1
[60] *Inkluzivní škola* [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Překladové slovníčky. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/prekladove-slovnicky>.
[61] *Překladový slovníček základních pojmů učiva ZŠ* [online]. Praha : SPN, 2002 [cit. 2011-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.spn.cz/slovniky/HUMANITN.PDF>.

vědy a to v ukrajinštině, ruštině, vietnamštině a angličtině. Ten se však nevztahuje k postupně probíraným údobím dějin, ale může vytvořit základní rámec výrazů v dějepisu hojně využívaných. Na portálu Inkluzivní školy pak najdeme jejich překlady do mongolštiny a čínštiny.

Zejména pro mladší děti můžeme doporučit **obrázkový slovníček.**[62] Dítě si jej může vytvářet samo kreslením nebo lepením obrázků k novým slovům nebo mu obrázky připravuje učitel. Možnost variací s výkladem, překladem je myslím zřejmá.[63]

8.2.5 Klíčová slova

Dále bych chtěla poukázat na metodu **Clil,**[64] jejíž variaci žák s OMJ de facto užívá. Metoda CLIL je založena na propojení výuky odborného předmětu a cizího jazyka, žák se učí jazyk a obsah předmětu zároveň. Tato metoda žáky motivuje k učení a poskytuje jim více možností k používání cizího jazyka v reálných situacích. A žák s OMJ se v odborném předmětu, například dějepisu, učí jak probíranému tématu, tak češtině.

Tato metoda používá práci s **klíčovými slovy,** a s těmi je vhodné pracovat i v případě žáka s OMJ. V textu vytipuje učitel slova, která považuje stěžejní a tato slova by si měl žák s OMJ osvojit. Zde je možné zapojit do spolupráce spolužáky – celá třída se tak může podílet na hledání klíčových slov v dané kapitole. Žáci s českým mateřským jazykem tak pracují s textem, což je pro mnohé problémem i ve vyšších ročnících: vyřazují nepodstatné, hledají důležité, tedy klíčové; upevňují si základní pojmy a v neposlední řadě se učí spolupráci a toleranci. U klíčových slov upozorníme na obměny a využijeme jich k vysvětlení – mění se pojem, ale význam slova částečně zůstává a částečně variuje: např. *císař, král, diktátor (= stále panovník, s různými kompetencemi, s rozdílným rozsahem moci), říše, království, stát; revoluce, povstání, puč, bouře lidu; ad.*

Vyhledaná klíčová slova je možno zpracovat formou kartiček na varianty: slovo – obrázek, slovo – výklad, a s kartičkami pak procvičovat a upevňovat nejen memorováním, ale i formou her, kombinací, přiřazováním souvisejících pojmů,

[62] Inspiraci můžeme nalézt na webu *SEN teacher* [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Face cards. Dostupné z WWW: <http://www.senteacher.org/Worksheet/39/AutismFaceCards.xhtml>.
[63] Pomoci mohou kartičky, které snadno vytvoříte na: SEN *teacher* [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. http://www.senteacher.org/Worksheet/6/PECS.xhtml, rovnou připravené k tisku.
[64] Content and Language Integrated Learning (CLIL)

zařazování do chronologie atd. (např. *Spoj slova, která k sobě mohou patřit, spojení vysvětli*: žák má k dispozici kartičky se slovy/obrázky: *med, včela, obilí, chleba, bronz, náušnice, kámen, kamenná sekera, mouka, kamenný mlýnek, kráva, mléko.* Nebo: *Seřaď chronologicky: mamut, dinosaurus, člověk, trilobit, opice* nebo *dtto: bronzový prsten, pazourek, klacek, železná sekyra, auto*). Rozsah a počet slov samozřejmě závisí na subjektivním profilu každého žáka, který mimo jiné ovlivňuj žákův věk, intelekt a porozumění. Práce s kartičkami (za použití obrázků či výkladu) je samozřejmě vhodná i pro většinu žáků ve všech věkových kategoriích.

8.2.6 Pracovní list

Pracovní listy jsou pro žáka s OMJ důležitou pracovní pomůcku při osvojování učiva. Základem při práci na pracovním listě je stanovit si cíl – co chceme, aby si žák k tématu osvojil. Všem žákům pracovní listy (dále PL) umožňují názorně vidět a pochopit probíranou látku, a to i mimo vyučování. Struktura PL může být přizpůsobena potřebám konkrétního žáka nebo skupiny žáků. Můžeme vypracovat list pro celou třídu a ten pro žáka s OMJ obohatit – nebo naopak zjednodušit - obrázky, grafickými znázorněními (šipky, grafy, tabulky, zakroužkování apod. namísto slov), text zadání lze zminimalizovat na infinitivy a tu nejjednodušší větnou stavbu.

Vytváření pracovního listu

Pracovní listy vytváříme s ohledem na cílovou skupinu žáků – zohledňujeme jejich věk, vyspělost, schopnosti a dovednosti, atmosféru a úroveň třídy. PL obvykle sestavujeme tematicky, uvědomíme si, co chceme, aby si z tématu žáci především zapamatovali, a podle toho strukturujeme PL. Neprocvičujeme témata okrajová, jména a pojmy pro základní školu jen doplňující. Zaměřujeme se na pojmy, data, jména, souvislosti pro dějiny stěžejní. Odhadneme čas, jaký budou žáci na práci potřebovat, připravíme strukturu hodiny – kdy a jakým způsobem PL využijeme: opakování z minulé hodiny, aktivizace v úvodu hodiny nebo v jejím průběhu, souběžně s výkladem, shrnutí, zopakování na závěr hodiny, domácí práce, poslouží-li jako úvod k diskusi či nové látce.

Děti více osloví PL se zajímavým úkolem, zejména pro mladší děti je dobré, když se myšlenkové operace spojují s manuálními činnostmi (vybarvování,

vystřihování, nalepování apod.).[65] Pracovní list pro žáka s OMJ vytváříme obdobně jako standardní PL, soustředíme se však více na **jednoduchost a srozumitelnost**. V pracovních sešitech od řady vydavatelství najdeme množství šikovných cvičení, která stačí modifikovat - zjednodušíme texty, cvičení a zadání na infinitivy, bez skloňování slov, bez nadbytečných spojek, přídavných jmen, expresivních výrazů. A zkušenost praví, že často máme tendenci v rámci zjednodušování věty používat slova složitá, dětem těžko srozumitelná nebo cizího původu, větné konstrukce sice kratší, ale o to nesrozumitelnější. Je proto vhodné nechat si PL okomentovat od učitele češtiny nebo češtiny pro cizince. Vycházíme z individuality žáka, z jeho úrovně znalosti češtiny a jazykových možností.

Cvičení založená na užití jazyka vypustíme a nahradíme např. výrazně jednodušším přiřazováním k obrázkům. Pro žáka s OMJ nedoporučuji přesmyčky a cvičení typu „Oprav v textu chybná tvrzení", „Odpověz na otázku" (otevřenou, bez možností výběru), například: *Popiš techniku zavodňování a vysvětli, co tato činnost přinesla obyvatelstvu staroorientálních států*. Naopak pro začátečníky je užitečný opis, který je pro ně často velmi obtížný, dále vyhledávání synonym. Zejména u těch žáků, kteří si musí texty překládat se slovníkem, volíme jednoduchá slova, omezujeme tvary ohebných slov – těm se nelze vyhnout, ale připravíme se, že některá slova budeme muset žákovi vysvětlit (může být součástí PL, kdy pod textem vysvětlíme, např.: *Josef II. se stal císařem. se stal – inf. stát se, císařem - 7.p. císař*).

Učitel může vycházet z vlastní zkušenosti, kdy se učil cizímu jazyku a čemu byl ze začátku schopen rozumět a co bylo naopak problematické. Věty by měly mít formu subjekt – sloveso – objekt, vyhýbáme se složitým formulacím, květnaté češtině, trpným rodům, ale také heslovitým frázím – jejich význam nemusí být cizinci zřejmý. Dále se vyhýbáme množství synonym, anebo je uvedeme do slovníčku pod text (např. *vojsko = armáda, vladař = panovník – král, císař,…*). Nejdůležitější události by měly být zaznamenány v jasné struktuře, v čitelné posloupnosti. Pokud žák může používat učebnici, měl by mít PL obdobnou strukturu – nadpisy a podnadpisy, tučně vyznačená slova, obdobná slovní zásoba, formulace. Zrovna tak část výkladová a fixační musí mít společné záchytné body.

[65] *Otevřené vyučování* [online]. 4. 1. 2011 [cit. 2011-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.otevrene-vyucovani.cz/ov/>.

Použití pracovního listu

Při vytváření PL si uvědomme, kdo jej bude používat – je-li určen jen pro žáka s OMJ nebo pro celou třídu, jestli budeme standardní „celotřídní“ PL pro žáka s OMJ upravovat a jak následně s PL pracovat: které části mohou vypracovávat všichni žáci, která cvičení ve dvojicích nebo skupinách, uvažujeme nad variantou práce ve dvojici žák + žák s OMJ, ostatní pracují samostatně; zda složitější nebo na čas náročnější cvičení zadat za domácí úkol či je raději vypracovat ve škole, abychom mohli ověřit porozumění zadání a ověřovat průběh práce. Obecně by měl práci zadávat učitel. Měl by také dovysvětlit neporozuměné a zodpovědět otázky, u žáka s OMJ se ujistit, že rozuměl. Použití PL modifikujeme podle aktuálních potřeb, nemusíme všechna cvičení beze zbytku využít, vybíráme. Vytvoření PL pro žáka s OMJ závisí také na způsobu žákovy práce – bude-li na něm pracovat sám, zatímco ostatní žáci se věnují jiné práci, nebo spolu se třídou.

Pracovní list by pro žáka s OMJ neměl být jen cvičením, doplňováním naučeného, neměl by sloužit jen k fixaci a ověřování znalostí, ale měl by plnit i **funkci expoziční** – vysvětlit, srozumitelně a jednoduše vyložit to, co učitel vykládá mnoha slovy a učebnice vysvětluje ještě vícerými. Měl by proto obsahovat všechny části jako proces učení: část výkladovou, fixační a procvičovací, ověřovací.

8.2.6.1.1 Výkladová část pracovního listu

Výkladová část je nutná zejména v případě, kdy si žák nestíhá nebo neumí zapisovat poznámky do sešitu a jeho orientace v textu učebnice je snížená. Vytvořená výkladová část může dobře posloužit i ostatním žákům, např. těm, co na výkladovou hodinu chyběli nebo mají některou z poruch učení (zejména pro dyslektiky, kteří se obtížně učí z učebnice, nebo dysgrafiky, jejichž zápis v sešitě bývá často nepoužitelný).

Výklad obsahuje základní text v bodech, může se prolínat se zkráceným textem (viz kapitola Zkrácené čtení 8.2.1) nebo sloužit, zejména při minimální znalosti češtiny, jako podklad k proniknutí do tématu. Žákovi s OMJ je lépe jej rozdat hodinu před výkladem – může si doma ve slovníku vyhledat a přeložit slova, kterým nerozumí, má příležitost se předem zeptat na pojmy, kterým nemůže porozumět. Při učitelově výkladu pak sleduje text a snáze se v přednášce orientuje.[66] Více pracovních listů v příloze.

[66] Ověřeno u žáků s SPU.

8.2.6.1.2 Příklad výkladové části pracovního listu: PRACOVNÍ LIST ISLÁM

ISLÁM

- vznik v 7. století
- náboženství monoteistické = jeden Bůh
- vychází z judaismu a křesťanství

Alláh - bůh

Korán - svatá kniha

- Súry = kapitoly

Mešita - muslimský chrám

u mešity minaret= věž

Mohamed = Muhammad (570- 632)

= zakladatel islámu

Místa:

Mekka – narozen, posvátné poutní město

Medina – pohřben, 1. obec přijala islám

Jeruzalém – mešita Al-aksá, Skalní dóm

Hidžra = počátek nového = nový letopočet

- přesídlení Mohameda z Mekky do Mediny r. 622

Podstata islámu:

- upřímná víra ve Stvořitele
- neuctívat a neklanět se nikomu jinému
- dodržovat 5 pilířů islámu (modlitba 5x denně, almužna chudým, vyznání víry, postní měsíc ramadán, pouť do Mekky)
- 6 pilířů víry

Rozšíření islámu:

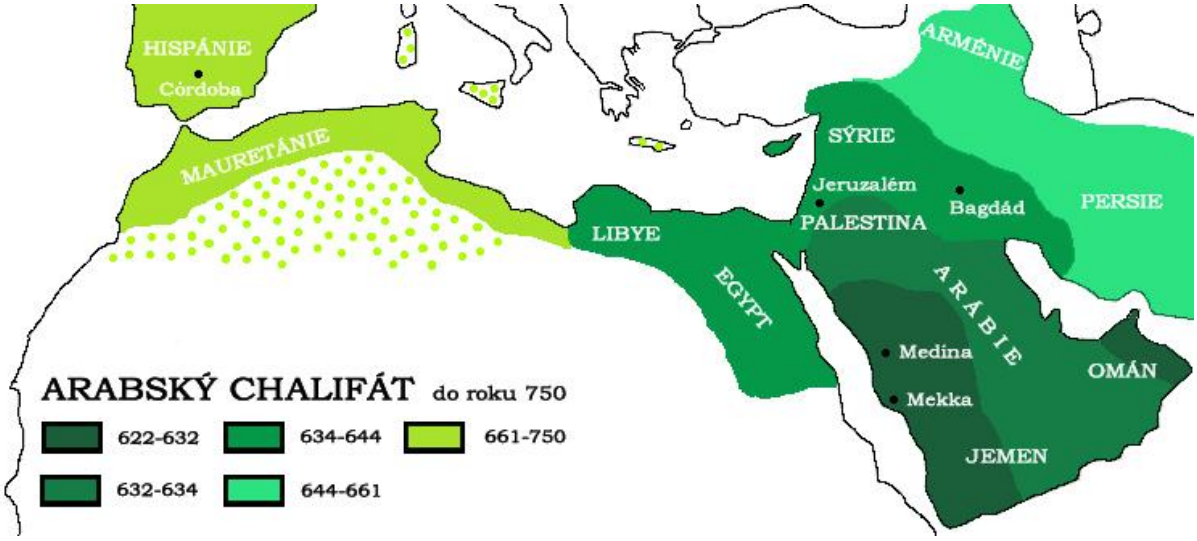

V současnosti:

Avicenna, portrait. Major, 241, 263

Věda a vzdělanost

- rozvoj univerzit
- překlady antických děl
- rozvoj věd – astronomie, geografie, lékařství, filozofie…
- volně přístupné knihovny

Architektura

- mešity + minarety
  - z nich muezin svolává věřící k modlitbám
- islám zakazuje zobrazování těl zvířat a lidí
- rostlinné a ornamentální motivy

Španělsko a islám

- od 8. století
- Maurové (cordóbský chalífát)
- arabská vzdělanost do Evropy – např.: číslice, lékařství, výroba papíru…
- **reconquista** = vytlačování Maurů z Pyrenejského poloostrova, končí dobytím **Granady (Alhambra)** r. 1492

symboly islámu:

symboly křesťanství:

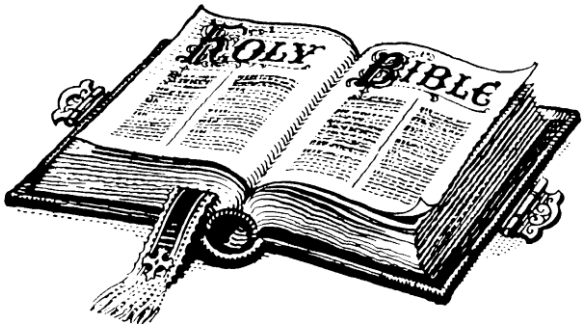

symboly judaismu:

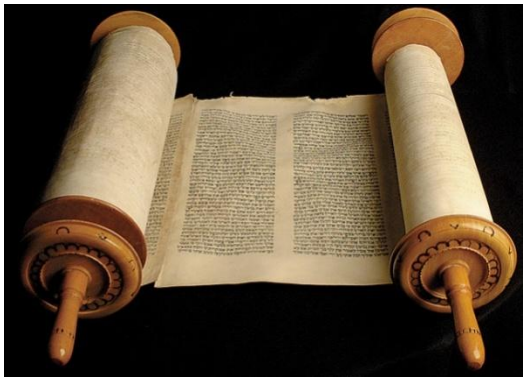

20. století

- závislé země se osamostatňují
- od 60. let negativní události (šestidenní válka, Izrael, Pákistán)

= panika, hledání viníka

- **radikální směry** (dosud v menšině): Boží trest za přijímání norem a ideologií západu
  „Import západních myšlenek se vždy obrátí proti nám"
- jediné, co může muslimy zachránit, je **návrat ke Koránu** – doslovný

= islám se uzavírá a vrací k pravidlům Koránu

- 70. léta : - Islámské revoluce v Íránu Ajatolláha Chomejního
  - **vpád Sovětů do Afghánistánu**
  - vznik organizace Al' kaidá - proti sovětské okupaci boj ve jménu Islámu
    - cílem bylo osvobodit Afghánistán
    - boje mezi muslimy - k moci radikální hnutí Taliban

Islám dnes

- **druhé největší náboženství na světě** (počet vyznavačů)
  - dynamické, rozrůstá se - počet muslimů roste rychleji než např. počet křesťanů
- = náboženská víra, právní systém, civilizace
- má mnoho směrů a proudů

Arabská říše[67]

Na Arabském poloostrově vznikla velká a silná říše, většinu obyvatel tvořili kočovní pastevci – beduíni. Nejprve žili v kmenech, které spolu stále bojovaly. Obyvatelé se nazývají Arabové. Jejich život ovlivnilo nové náboženství – **islám** (v překladu „odevzdanost Bohu"), které vzniklo v 7. století.

Vznik islámu je spojen s **prorokem Muhamedem (= Mohamedem)**, který šířil učení o jediném bohu – Alláhovi. Vyznavači tohoto náboženství se nazývají **muslimové,** posvátnou knihou muslimů je **korán.** Nejposvátnějším místem muslimů je Mekka, kde se narodil a kázal Mohamed. Věřící sem chodili uctívat záhadný černý kámen – patrně meteorit.

Islám sjednotil arabské kmeny. Jeho šíření vedlo v 7. století ke vzniku **jednotné arabské říše** zvané **chalífát**. Mohamed se stal jejím prvním vládcem (chalífou). Za jeho nástupců se říše stále rozrůstala. Po ovládnutí téměř celého Pyrenejského poloostrova se arabská říše prostírala od Atlantského oceánu přes severní Afriku až k hranicím Indie. Od 13. století však byli Arabové z Pyrenejského poloostrova postupně vytlačováni (to se nazývá reconquista), až ho v 15. století ztratili úplně. Vytvořil se **tam španělský a portugalský stát**.

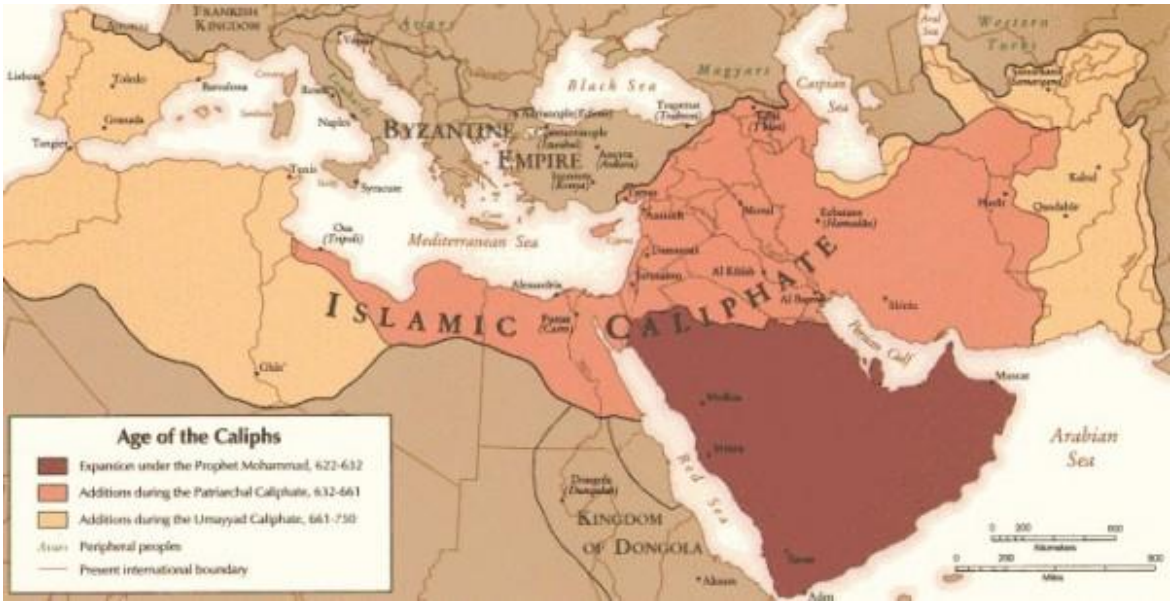

[67] Text k danému tématu, který zde zastupuje učebnici – „zkrácené čtení."

Co přinesli Arabové Evropě

Arabové byli šikovní **obchodníci**, cestovali do mnoha zemí, i do Evropy. Díky nim Evropané poznali **nové plodiny**, např. rýži, bavlnu, citróny, pomeranče a krásné látky a koberce, i arabské **umění**, vyspělá **řemesla** i **vědecké poznatky**.

Arabové vynikali v matematice, fyzice a zeměpisu. Také jejich **lékařství** bylo na vyšší úrovni než ve středověké Evropě (islám povoloval pitvu a zkoumání lidského těla, křesťanství ne). Na Pyrenejském poloostrově zakládali nádherné zahrady, také školy, knihovny, paláce a **mešity** (= muslimská modlitebna) s **minarety** (= věž u mešity).

SHRNUTÍ

V 7. století vzniklo na Arabském poloostrově nové náboženství – islám. Jeho zakladatelem je prorok Muhammad, posvátná kniha se nazývá korán. Šíření islámu vedlo ke sjednocení arabských kmenů a vytvoření arabské říše (chalífátu), která sahala až k Atlantskému oceánu na Pyrenejský poloostrov. Evropané se tak setkali s arabskou učeností, řemesly a uměním.

NAVÍC:

Hlavní povinnosti muslimů podle Koránu, tzv. pět sloupů islámu:

1. Věř jen v Alláha, který je jediným bohem.
2. Modli se k němu pětkrát denně.
3. Dávej almužny chudým.
4. Jeden měsíc v roce se posti.
5. Alespoň jednou za život vykonej pouť do Mekky.

Zajímavosti:

Islám se podobá křesťanství vírou v jednoho Boha, v poslední soud a ve spravedlivou odplatu za život na zemi a po smrti. Jednou z povinností muslimů je i vedení „svaté války“ = „džihád“. Džihád však nepatří k tzv. pěti sloupům islámské víry. Původně měl vést ke zdokonalování muslimů ve víře. V pozdějším období bylo toto pravidlo pochopeno jako boj za šíření islámu.

Dnes islám vyznává více než miliarda muslimů. Křesťané svaté války nevedli, až do období křížových výprav.

Jeden z kupců, Žid Ibrahím ibn Jakúb, žil na Pyrenejském poloostrově a v 10. století navštívil české země. Díky němu se dochoval první písemný popis Prahy.

Korán zakazoval zobrazovat lidské postavy a tváře, stavby proto byly zdobeny složitými geometrickými vzory a rostlinnými motivy.

Nejstarší islámská mešita v Jeruzalémě je Skalní dóm.

Do evropských jazyků se z arabštiny dostala nová slova – např. atlas, káva, šachy, gáza, nafta, benzín ad.

Úkol:

Jak se nazývá posvátná kniha křesťanů? Ze kterých částí se skládá? Najdi podobné části v Desateru a v Pěti sloupech islámu.
Jak vedou svatou válku v současnosti radikální muslimové?

Zjisti několik informací o muslimské menšině v České republice. Je v Čechách nějaká mešita nebo minaret?

Na mapě ukaž a pojmenuj kontinenty, na kterých se prostírala arabská říše. Najdi Pyrenejský poloostrov a zjisti, jaký stát tam leží teď a jaké má hlavní město. (současně učebnice Zeměpis 7 – Fraus – 1.díl str. 10 a 2.díl str. 22-23).

Zjisti, ve kterých zemích je dnes islám oficiálním náboženstvím.

8.2.6.1.3 Procvičovací část

V procvičovací části pracovního listu si žák upevňuje pojmy, správně je přiřazuje, ověřuje si pochopení souvislosti a v průběhu si je fixuje, případně rozšiřuje a zajímá se o téma sám (žák s OMJ např. knihami nebo filmem v jeho mateřském jazyce, uvědomění si, vytvořením dějinných souvislostí s jeho mateřskou zemí). Cvičení by tedy měla sloužit především k těmto účelům, ale neměla by být zaměřena jen na dějepisná fakta a sloužit k upevnění slovní zásoby nebo k nácviku gramatických a mluvnických jevů.

Sestavena by měla být tak, aby bylo zřejmé, co je úkolem a jak pracovat, nejlépe i beze slov. Zadání však samozřejmě vypisujeme, aby si žák i nadále rozšiřoval slovní zásobu. Vždy ověřujeme, zda úkol pochopil a pracuje požadovaným způsobem. Výsledná, správně doplněná procvičovací a fixační část pracovního listu dále poslouží jako zdroj informací. K procvičování lze použít kartičky s klíčovou slovní zásobou (spojování obrázku a významu, chronologické řazení), dále pracovat s časovou přímkou a zařazováním událostí, pracovat s mapou, spojovat data s událostí nebo doplňovat klíčové pojmy do textu.

Otázky zejména u začátečníků formulujeme tak, aby vycházely přímo z výkladu (například: v textu věta - *Josef II. se stal císařem po smrti svého otce.* Otázka - *Kdy se stal Josef II. císařem?*). Pro děti je zajímavým a jazyk obohacujícím cvičením tvorba otázek na dané odpovědi, například mají heslo *Josef II.* a jejich úkolem je vymyslet otázku tak, aby se na ni odpovědělo *Josef II.* (pozor na pochopení zadání!).

8.2.6.1.4 Příklad procvičovací části

1. **Do tabulky doplň slova a přiřaď správný obrázek:**
   Pojmy můžeme vytisknout na lístečky, do tabulky vlepovat.

Tóra, Bible, Korán, muslimové, Mohamed, křesťané, Ježíš Kristus, hvězda a půlměsíc, Davidova hvězda, kříž, Mojžíš, Židé

náboženství	kniha	věřící	osoba	symbol
JUDAISMUS				
KŘESŤANSTVÍ				
ISLÁM				

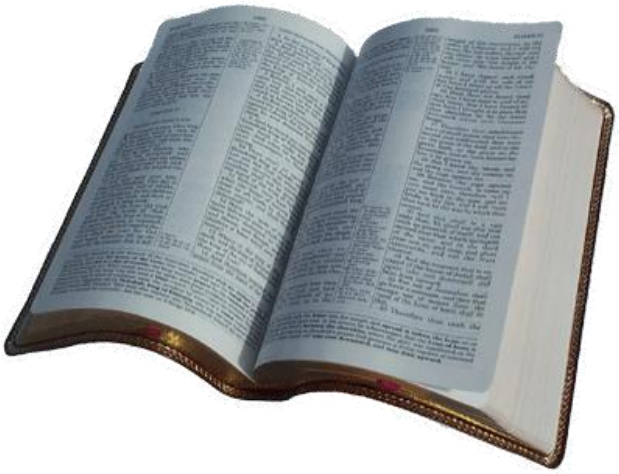

2. **Zakresli do slepé mapy rozšíření islámu** (současnost)

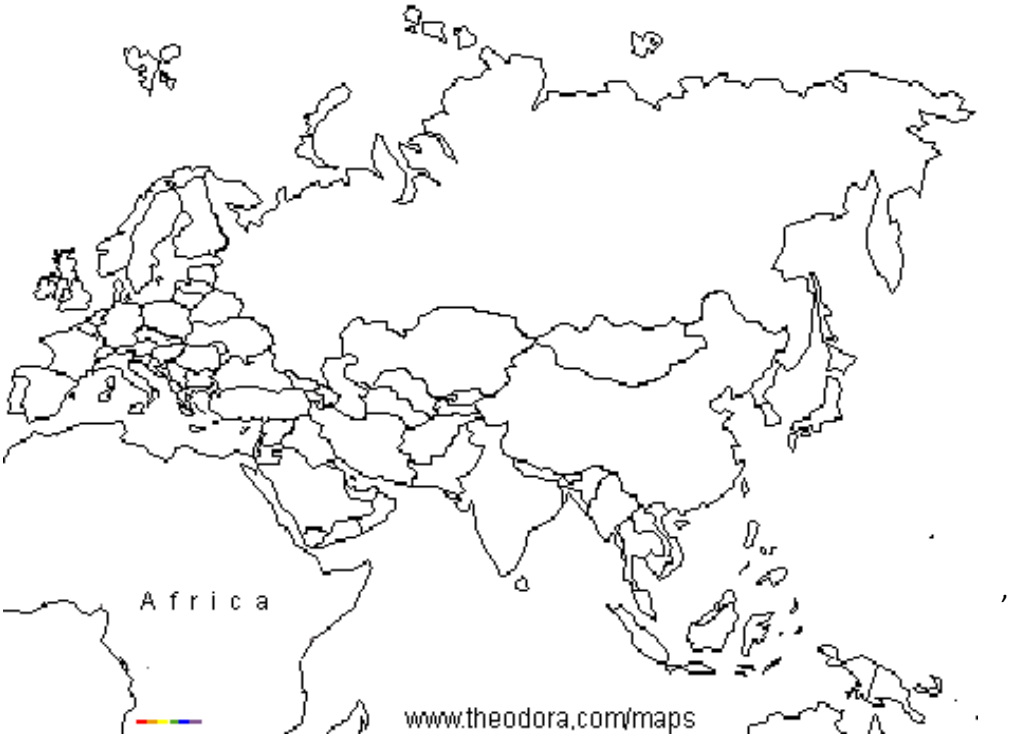

3. **Zakresli do slepé mapy Mekku, Medinu, Rudé moře**

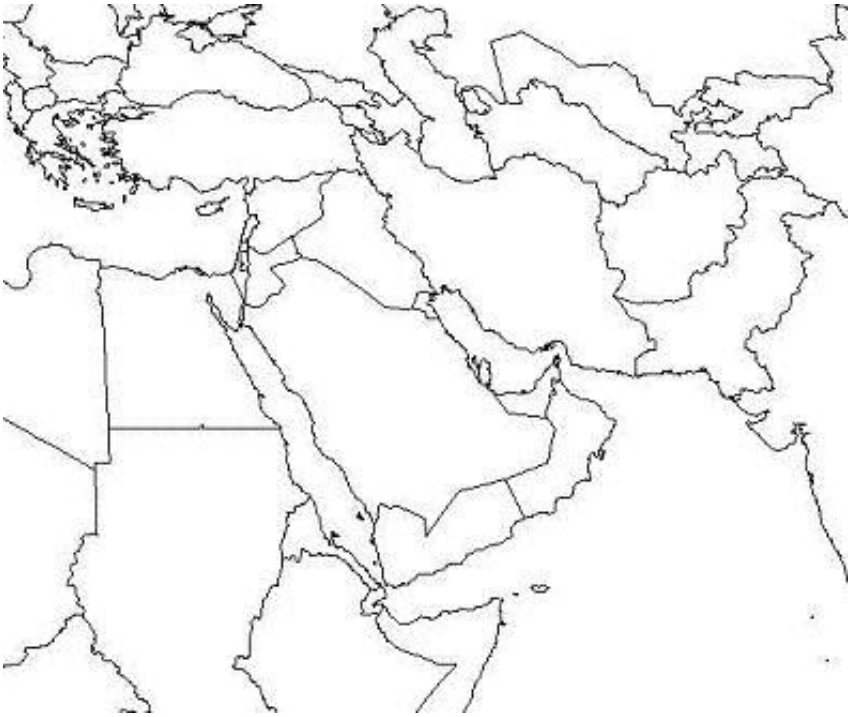

4. **Chronologie - Zrod náboženství -** Seřaď náboženství podle doby vzniku:

islám

judaismus

křesťanství

přírodní náboženství

polyteismus

Spoj výrazy, které k sobě patří - přiřaď písmena k číslům, nespojuj čarami!	
1) Alláh	a) zakladatel islámu
2) Córdoba	b) muslimové ve Španělsku
3) Maurové	c) dobývání Pyrenejského poloostrova křesťany
4) reconquista	d) místo ve Španělsku
5) Mohamed	e) počátek letopočtu
6) Korán	f) město, kde byl pohřben Mohamed
7) Hidžra	g) bůh
8) Medina	h) jeden z pilířů islámu
9) almužna chudým	i) kniha
10) monoteismus	j) víra v jednoho boha

5. **Text - Doplň do textu slova z výběru ve správném tvaru:**

Islám je druhé největší ……(1) na světě, co do počtu svých vyznavačů. Hlásí se k němu přes 1,25 miliardy obyvatel. Islám je velmi dynamické, neustále se rozrůstající ……(1). Počet ……(2) roste mnohem rychleji než počet ……(3) nebo členů jiných náboženských skupin. Označit Islám pouze za náboženství by bylo mylné. Islám je mnohem širší pojem – obsahuje náboženskou víru, právní systém (šarí'a) a civilizaci. Existuje mnoho směrů a proudů islámu - náboženského prožívání i kulturních tradic. Islám vznikl na začátku ……(4) na ……(5). Jeho zakladatelem byl ……(6) Mohamed, kterému anděl Gabriel nadiktoval ……(7), posvátnou knihu Islámu. Tak bylo završeno zjevení Boha.

Islám chápe sebe sama, jako nejdokonalejší a nejvyšší náboženství. V Islámu je patrný vliv ……(7) a židovství. Na ně se dívá jako na náboženství, která lidé je zdeformovali. Svědčí o tom i ……(8), který je plný biblických narážek a osob, o kterých vypráví Bible. Po vzniku islámu v první polovině 7. století dochází k první vlně šíření. Tato ……(9) probíhá násilně a je při ní „obrácena" severní Afrika, kde byli ……(3). Důležitý byl pro šíření islámu také obchod a kultura, kterou ……(2) přinášeli do celého světa. V 9.století dochází k největšímu rozkvětu islámu za vlády dynastie Abásovců. Tolerování křesťanských obyvatel v islamizovaných zemích bylo podmíněno vyššími daněmi. Po vzniku Osmanské říše islám expanduje do Evropy. Rok 1492 je rokem dokončení reconquisty ve ……(9) - je dobyta Granada a pyrenejský poloostrov náleží zase ……(3).

Výběr slov: náboženství muslim křesťan 7. století Arabský poloostrov prorok křesťanství korán expanze Španělsko

6. **Jaká jména** (svatých, proroků, představitelů,…)**se ti vybaví, když se řekne:**

Křesťanství……..

Židovství……

Islám……..

8.2.6.1.5 Ověřovací část pracovního listu

Ověřovací část pracovního listu má za cíl vyučujícímu sdělit, nakolik žák učivo pochopil, tématu ne/porozuměl a v jakých otázkách má nedostatky. Nedostatky se mohou týkat způsobu práce nebo neporozumění jazyku nebo učivu samotnému. Vhodné je samozřejmě nedostatky podle žákových možností odstranit, anebo podle jeho schopností upravíme jeho IVP a nároky naň kladené. Cílem je také žáka rozmluvit, v této fázi je vhodné jej přimět se alespoň zjednodušeně k tématu vyjádřit, například cvičením „Kdo jsem? – historická osobnost" nebo krátkým vyprávěním.

8.2.6.1.6 Příklad ověřovací části pracovního listu: PRACOVNÍ LIST ISLÁM

1. **KŘÍŽOVKA**

Co nesmí muslimové jíst? – v tajence

1) Co nesmí islám zobrazovat?
2) Muslimský chrám
3) Který evropský poloostrov obývali Maurové?
4) Vůči jakému náboženství se islám od počátku vyhraňoval a navazoval na něj?
5) Posvátná kniha islámu
6) Arabové měli volně přístupné……, proto byli vzdělaní.
7) Jak se nazývají věřící islámu?
8) Odkud odešel r. 622 Mohamed do Mediny?
9) Postní měsíc
10) Čím obohatil islám Evropu v oblasti matematiky?
11) Jak se nazývá víra v jednoho boha?

2. **TEXT**

- **Doplň správně text**

Na .....(1) poloostrově vznikla velká říše - .....(2). Její obyvatelé vyznávali náboženství zvané.....(3), věřící se nazývají .....(4). Jejich posvátnou knihou je.....(5) a zakladatelem tohoto náboženství je..... (6), který se stal prvním vládcem této říše. Její západní hranice sahala v době největšího rozmachu a k .....(7) oceánu. Evropané tak poznali arabskou kulturu, řemesla, vědu i ....(8).

3. **TEST**

Pro žáka s lepší úrovní porozumění odstraníme varianty a) b) c) a ponecháme otázky otevřené.

1. **Posvátná kniha islámu?**
   a) bible
   b) korán
   c) rossetská deska
2. **Zakladatel islámu?**
   a) Ježíš
   b) Mojžíš
   c) Mohamed
3. **V kolik bohů věří muslimové?**
   a) v 1 – monoteismus

b) ve 2 – polyteismus
c) v mnoho - polyteismus

4. Kdo je to Alláh?

a) prorok
b) bůh
c) spasitel

5. Muslimský chrám?

a) minaret
b) synagoga
c) mešita

6. Obývali muslimové i české území?

a) ano
b) ano, ale jen na východě Moravy
c) ne

7. Kde je Granada?

a) ve Španělsku
b) v Portugalsku
c) v Turecku

8. **K čemu slouží minaret?**

a) ke svatbám
b) ke svolávání na modlitbu
c) k nazouvání bot

9. Co je to Ramadán?

a) jméno proroka
b) postní měsíc
c) svátek (jako Vánoce)

10. Proč v architektuře arabských zemí jsou hlavně rostlinné a ornamentální motivy?

a) mají rádi rostliny a zvířátka
b) rostlin a zvířat je v poušti málo, tak je alespoň malují
c) islám zakazuje zobrazovat lidské tváře a postavy

11. Co převzala z arabské vědy a vzdělanosti Evropa?

a) písmo
b) lékařské poznatky
c) zvyk zouvat si boty před vstupem do kostela

12. **Kde dnes žije nejvíce muslimů:**

a) v Austrálii
b) v Afgánistánu
c) v Anglii

13. Jmenuj minim. 5 muslimských zemí (současnost).

14. Jmenuj minim. 2 z pilířů islámu.

8.2.7 Příklady pracovních listů

Tyto příklady slouží jako inspirace k využití ve všech fázích výuky, použít můžeme jen některá cvičení.

8.2.7.1.1 PRACOVNÍ LIST SLOVANÉ

Autorka Svatava Chrastilová

0		476	600
před Kristem	po Kristu	konec starověku	příchod Slovanů na území **Čech**

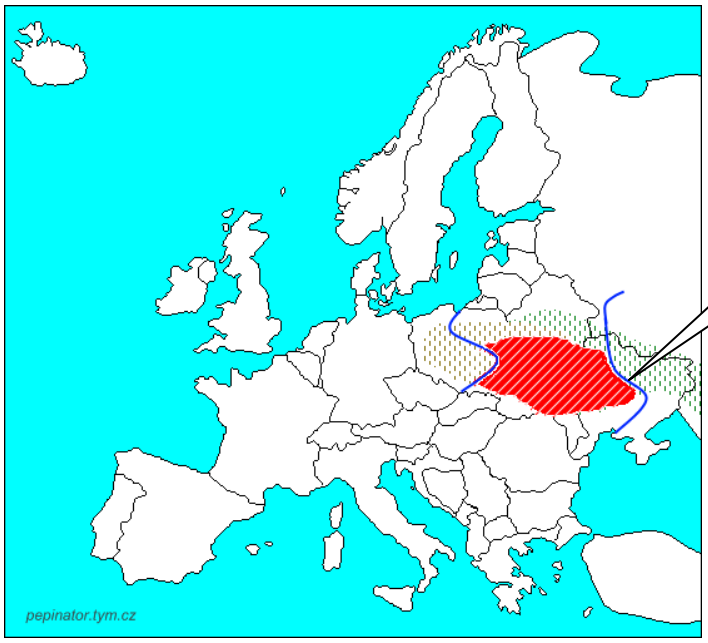

Původní země Slovanů – **vlast.**

Východní Evropa

Slované a jejich **oděv**

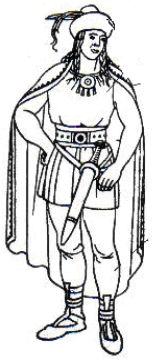

ŽIVOT SLOVANŮ

Stavěli vesnice – **opevněná hradiště**

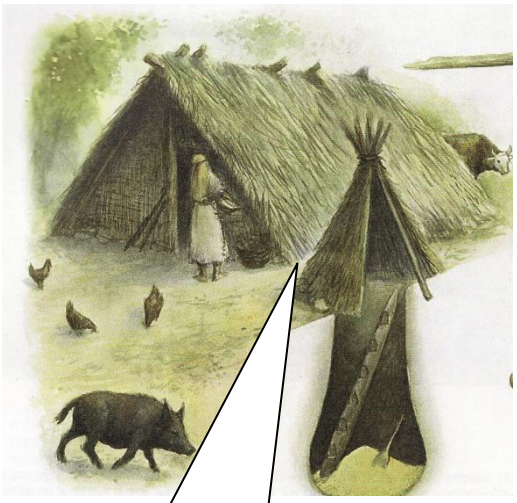

Žili v domě - **polozemnice**

Zemědělství – pěstovali obilí

Hrnčířství - nádoby

Výroba medu

Pastevectví (chovali krávy, kozy, ovce….)

Mnohobožství – více bohů

PERUN – bůh hromu a války

Výroba šperků

První vůdce Slovanů **SÁMO** – první říše (7. st. n. l.)

Doplňovačka

Doplň slova do textu:

Sámo, Dagobertem, obilí, krávy, Slovanů, Peruna, Vogatisburku, Fredegardovy, 5. – 6 ., Slované, smrti Sáma, opevněná hradiště, východní, nádoby, položemnice, Francká, Avarů

Na území Čech a Moravy přišli v _____ století _____. Jejich původní vlast byla ve _____ Evropě. Stavěli _____ _____ a v nich domy - _____. Pěstovali _____, chovali _____, kozy a ovce. Vyráběli _____ a šperky. Uctívali mnoho bohů, třeba _____. V 7. století vznikla na území Čech první říše _____, její vůdce byl _____. Příčinou jejího vzniku byly útoky _____ . Ti byli poraženi, ale o území měla zájem i _____ říše s králem _____. Rozhodující bitva se odehrála u _____, víme o tom z _____ kroniky. _____ vyhráli, ale Sámova říše se po _____ rozpadla.

Slovníček:

Slované – skupina lidí (národ, kmen)

Vlast – země, kde žiji (místo narození)

Opevněné hradiště – více domů, vesnice, město

Polozemnice – dům Slovanů – půl hluboko v zemi, půl nad zemí

Zemědělství – pěstování obilí, zeleniny, ovoce

Hrnčířství – výroba nádob z hlíny

Med – produkt od včel

Pastevectví – chov ovcí, krav, koz…..

Mnohobožství – více – mnoho bohů (bůh slunce, bůh ohně….)

Šperky – prsteny, náhrdelníky, řetízky, náušnice

Vůdce – muž – císař, král….

Uctívat boha – věřit v boha

Další:

- Shlédnout příběh na videu, DVD…. (http://dejiny.ceskatelevize.cz)
- Ukázat na mapě kam se stěhovali Slované a jiné kmeny
- Doplnit události do časové přímky
- Dramatizovat příběh
- Nakreslit bohy - podívej se na obrázky v učebnici

8.2.7.1.1.1 Práce s pracovním listem Slované

Pokyny k listu i jeho maximálně jednoduchá struktura vycházejí z tohoto profilu žáka: nastoupil do české školy od 7. třídy, která v dějepisu začíná Slovany, jeho jazyková úroveň je nízká až nulová.

Jako aktivní učitelé, jak tato práce předpokládá, novému žákovi doplníme chybějící ročník znalostí a (obdobně) zestručněnou formou mu představíme pravěk a starověk - k tomuto tématu by tedy mohl dojít již s určitou základní slovní zásobou, pochopením systému práce nebo minimálně se založeným (obrázkovým) slovníčkem. Pracovní list je vhodný i pro žáky, kteří naopak do české školy nastoupí až po probrání tématu (např. i v 8., 9. třídě).

Nejprve si vyučující potřebuje uvědomit, co vše chce, aby žák uměl = cíl. Např.: odkud pocházeli Slované, kdy zhruba přišli, čím se živili, jak žili, co vyráběli a jaká první říše vznikla na našem území a kdo stál v jejím čele.

- Práci s pracovním listem Slované by měla předcházet samostatná práce žáka s OMJ s kartičkami (= vyhledá si ve slovníku adekvátní výraz pro dané slovo a pak si spojí kartičky, které k sobě patří např.: med – včela, krávy – pastevectví, polozemnice – dům atd.) Obrázky mu pomohou při identifikaci slov. Tato aktivita může následovat i po práci s pracovním listem, například pro ujasnění nových pojmů - záleží na jazykové úrovni žáka.
- Obrázky a zvýrazněné pojmy v PL žákovi pomohou lépe pochopit probírané téma (i proto je lépe začít práci nejprve s kartičkami, zejména u žáků s nízkou úrovní porozumění).
- Projdeme s žákem pracovní list. S pomocí mapy vysvětlíme na mapě odkud, kam se Slované stěhovali. Propojíme s jeho stěhováním z původní vlasti. Naznačíme v mapce směry stěhování Slovanů.
- Do časové přímky zakreslí žák časové události - příchodu Slovanů, vznik Sámovy říše – orientačně. Můžeme např. časovou přímku protáhnout až do současnosti a zakreslit další důležité údaje i v životě žáka (pro pochopení lineárního času, funkce přímky).
- Život Slovanů by měl být lehce popsatelný z obrázků. Zde spíše žákovi vysvětlíme, že jde o způsob obživy.
- Pokud žák pochopil a osvojil si základní pojmy k tomuto tématu, vytvoří vlastní slovníček dějepisných pojmů. Měl by být maximálně jednoduchý – příklad v pracovním listě.
- Doplní slova do jednoduchého textu, který pro něj může sloužit i jako zápis do sešitu - žáci si nejprve dopíší do listu, učitel zkontroluje a opraví případné nesrovnalosti, a teprve následně žák přepíše text do sešitu. Samotný přepis textu v latince může u některých žáků s OMJ pomoci zvykat si na nové písmo. Příští hodinu může práce s tímto jednoduchým textem i pomocí jednoduchých otázek sloužit k ověření pochopení látky a třeba i hodnocení.
- K lepšímu pochopení tématu je vhodné doplnit výuku dokumentem či příběhem na videu, DVD apod. - viz: http://dejiny.ceskatelevize.cz/ Díl 8 a 9, případně i 7.
- Pokud je žáků s OMJ více, mohou příběh dramatizovat.

8.2.7.1.2 PRACOVNÍ LIST MARIE TEREZIE

Marie Terezie (vláda 1740 – 1780)

P**ragmatická sankce** – prosadil ji Karel VI., dědicem trůnu může být i žena. Marie Terezie nastoupila na trůn roku 1740. Vedla války o „rakouské dědictví“ s pruským králem **Fridrichem II.** a Francií. Výsledkem válek bylo uznání zemí habsburské monarchie. 1756 – 1763 „sedmiletá válka“ o Slezsko – Marie Terezie proti Prusku, ztráta Slezska. Manžel Marie Terezie byl František Lotrinský (císař Svaté říše římské), nejstarší syn a následník trůnu se jmenoval Josef II.

Vláda: **osvícenecký absolutismus,** podle myšlenek osvícenství dělala **reformy Marie Terezie i její syn Josef II.:**

- Centralizace – vznikly centrální úřady ve Vídni
- Armáda – byla upravena délka vojenské služby
- Školství – děti musely povinně chodit do školy
- Hospodářství – byla odstraněna vnitřní cla
- odstranění mučení
- církev podřízena státu – mnoho klášterů bylo zrušeno
- robotní řád – lidé museli pracovat pro svého pána méně – maximálně 3 dny v týdnu

DATA

1713 - pragmatická sankce - Karel VI.

1740 - 1780 - Marie Terezie vláda v habsburské monarchii

1780 - 1790 - Josef II. vláda v habsburské monarchii

1740 - 1748 - po smrti Karla VI. války *o rakouské dědictví*

- **1740 - 1742** - *první slezská válka:* Prusko x habsburská monarchie
- **1744 - 1745** - *druhá slezská válka*
- 18. 10. **1748** - mír v Cáchách - habsburská monarchie a Francie

1756-1763 - *sedmiletá válka* - koalice Habsburkové, Francie, Rusko x koalice Prusko, Anglie

- **1763** – pařížský mír, mír v Hubertsburgu = konec sedmileté války

1775 - nevolnické povstání v Čechách, robotní patent

REFORMA ŠKOLSTVÍ

- 1774 - povinná školní docházka (6-12let)

MĚNOVÁ REFORMA

- kovové mince
- bankovky = "bankocetle"

REFORMA MĚR A VAH

- jednotné měrné jednotky
- loket, sáh, máz, holba, libra

PRVNÍ SČÍTÁNÍ OBYVATEL

- patent o soupisu obyvatel
- číslování domů

ROBOTNÍ PATENT

- robota poddaných max. 3 dny v týdnu

REFORMA ARMÁDY

- vojenská služba - 14 let

DAŇOVÁ REFORMA

- sepsání půdy a majetku =katastr
- => daně

REFORMA STÁTNÍ SPRÁVY

- státní centrální úřady ve Vídni

- **příjmení**
- budování **pevností** (Terezín, Josefov, Leopoldov)

9 Obrázky – vláda Marie Terezie

1) bitva slezské války

2) sedmiletá válka

3) pruská armáda

4) dobývání Prahy Prusy 1757

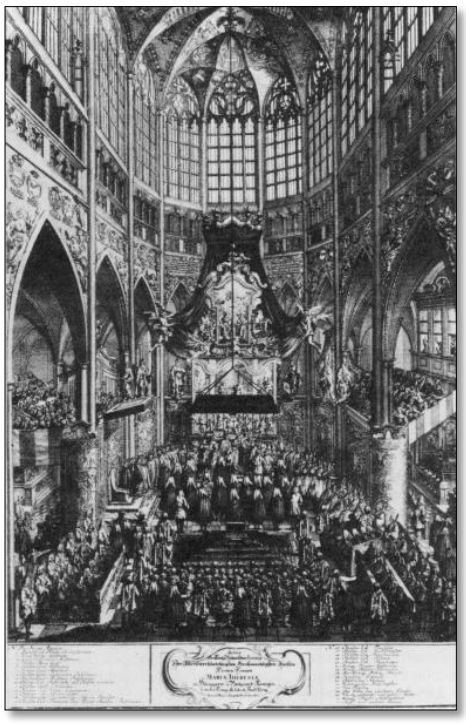

6) korunovace 1743

5) Pražský dukát – korunovace Marie Terezie 1743

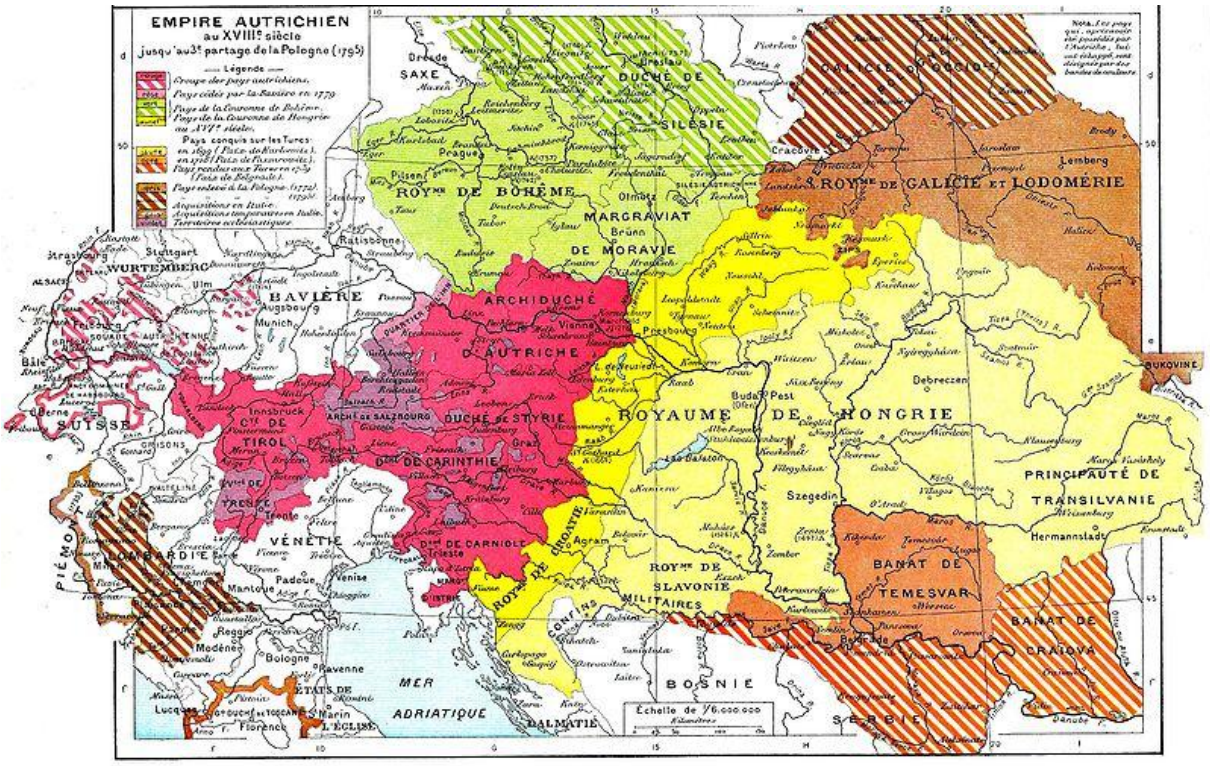

7) mapa 18. století

8) mapa České země - ztráta Slezska

9) Marie Terezie

10) Josef II.

Překladový slovníček

ČJ	
armáda	
centralizace	
císař	
daně	
dědictví / dědičnost	
hospodářství	
koalice	
korunovace	
král	
mír	
moc	
otec	
pevnost	
poddaný	
povstání	
příjmení	
půda	
reforma	
školní docházka	
území	
válka	
výsledek	
zrovnoprávnění	
ztratit – udržet	
ženská linie	
židé	

Vysvětli:

- **Pragmatická sankce =**
- **Systém měr a vah =**

VYTVOŘ TROJICE

Např. obrázek č. 9 – příjmení, pevnosti – h)k 9

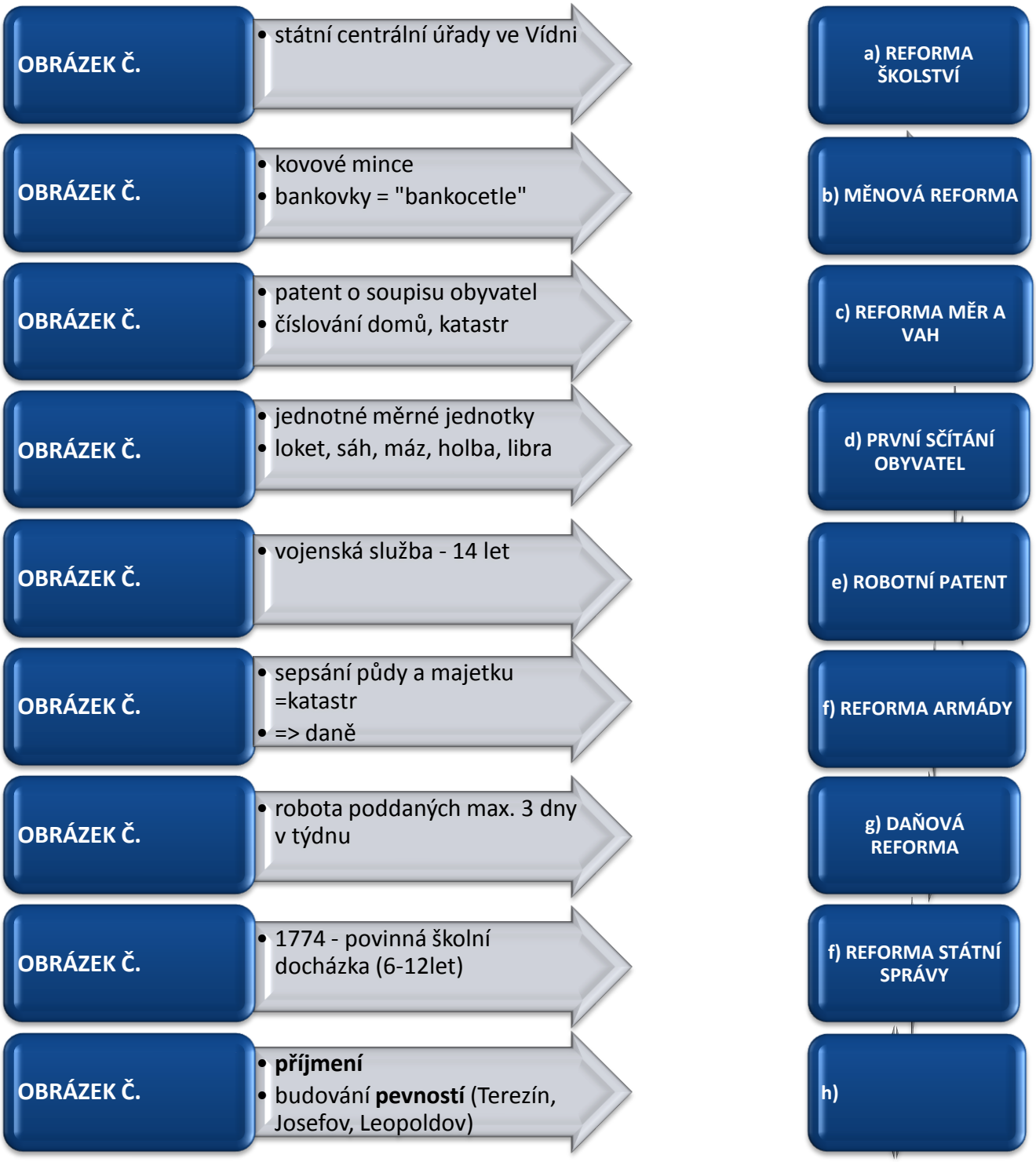

Obrázek 1

Obrázek 2

Obrázek 3

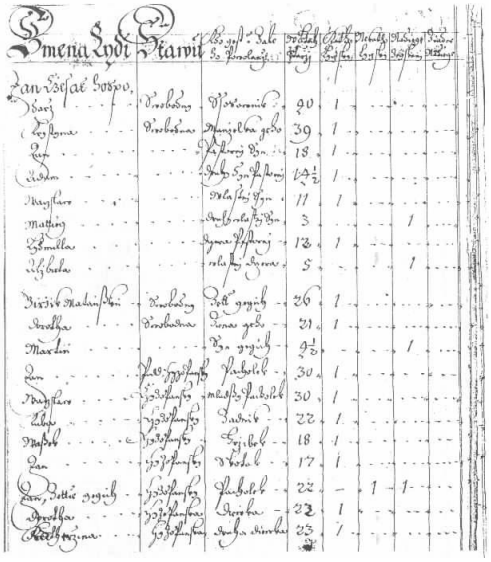

Obrázek 4

Obrázek 5

Obrázek 6

Obrázek 7

Obrázek 8

Obrázek 9

TEST

1) Otec Marie Terezie:

a) Josef II.
b) Karel IV.
c) Karel VI.
d) Ludvík XIV.
e) Fridrich II.

2) Pragmatická sankce:

a) Češi mohou volně obchodovat s Tureckem
b) zrovnoprávnění židů
c) dědičnost habsburského trůnu i v ženské linii
d) zaměření pozemků - daně

3) Výsledek slezských válek a dědictví rakouské:

a) Marie Terezie udržela moc v habsburské říši, ztratila území Slezska
b) Marie Terezie ztratila téměř všechna území, zůstalo jí jen území Slezska
c) Prusko získalo území Rakouska
d) Francie získala území Slezska

4) Sedmiletá válka:

a) Rusko x USA
b) Habsburská říše x Prusko
c) Španělsko x Habsburská říše
d) Francie x Prusko

5) Reformy Marie Terezie (více možností):

a) příjmení
b) rozdání půdu poddaným
c) jednotný systém měr a vah
d) povinná školní docházka
e) zrovnoprávnění židů

6) Kdo je na obrázku?

9.1.1.1.1 NÁSTUP NACISMU K MOCI

Nástup nacismu v Německu

Adolf Hitler

Krize → nezaměstnanost, nedostatek → lidé hledají jednoduchá řešení → to nabízí nacisté v svém programu v čele s A. Hitlerem (Mein Kampf):

- nadřazenost árijské rasy (Němců)
- antisemitismus (proti Židům)
- proti komunismu
- nespokojenost s výsledkem 1. světové války (odmítnutí Versailleského mírového systému)

→ právo na životní prostor pro Němce (= legalizace útoků)

Setkání NSDAP

Hitler slibuje:

- konec nezaměstnanosti
- **obnovení velikosti a jednoty Německa**

Nástup Hitlera k moci:

vyhrál volby, stal se **říšským kancléřem** (1933)

→ **likvidace demokracie** a odpůrců nacismu (koncentrační tábory)

→ vytvoření **totalitního státu** = všechna moc v rukou jedné strany (NSDAP), **uctívání vůdce** (A. Hitlera)

Znak SS

- Jednotky **SS**
- **Gestapo** (tajná policie)
- **„Noc dlouhých nožů“** = upevnění moci

Říšská orlice a hákový kříž

Opatření proti židům: Omezení veřejného života → **Norimberské zákony =>** likvidace občanských práv → **„Křišťálová noc“** → **koncentrační tábory** → konečné řešení židovské otázky → vyhlazovací tábory

Křišťálová noc

Koncentrační tábory

SLOVNÍČEK

nezaměstnanost – ztráta zaměstnání

krize – špatný stav ekonomiky, vede např. k nezaměstnanosti

extremismus – prosazování krajních názorů

likvidace – odstranění, zničení

říšský kancléř – předseda vlády

svastika - kříž, ramena ohnuta do pravého úhlu; symbol nacismu (nebo symbol náboženský)

PRACOVNÍ LIST

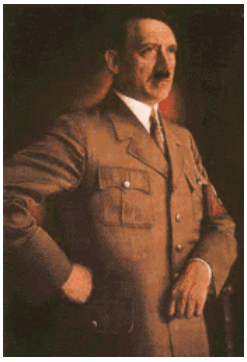

1/ **Spoj obrázek s pojmem:**

a) **Adolf Hitler**
b) **křišťálová noc**
c) **koncentrační tábor**
d) **znak SS**
e) **říšská orlice se svastikou**

2/ **Spoj, co k sobě patří?**

1) antisemitismus je……
2) nacismus je…….
3) gestapo se nazývalo……
4) Mein Kampf je……..

a) ideologie NSDAP
b) základní kniha nacismu
c) protižidovská politika
d) tajná policie

3/ **Skrývačka**

Najdi slova a pospojuj je:

S	**S**	**T**	**Á**	**T**	D	Y	**D**
P	R	D	D	**O**	F	X	**L**
Á	**G**	**E**	**S**	**T**	**A**	**P**	**O**
R	C	D	E	**A**	E	F	**U**
I	D	**N**	B	**L**	G	**R**	**H**
J	**N**	**O**	**C**	**I**	M	**A**	**Ý**
S	H	**Ž**	K	**T**	N	**S**	**CH**
K	G	**Ů**	H	**N**	P	**A**	X
Á	G	H	F	**Í**	Y	Z	Z

4/ **KŘÍŽOVKA:**

1) …… zákony
2) árijská……
3) ……tábory
4) ……stát
5) tajná policie
6) radikalismus
7) noc……nožů
8) A. Hitler- ……..kancléř

AKTIVITY

Časopis židovských dětí

- podle kopie autentického časopisu ze židovského ghetta vytvořit vlastní časopis, který by ž8ci vydávali na místě židovských dětí

Nacistická čítanka (Giftpilz)

- okopírované části čítanky – obrázky s krátkými příběhy a typickými atributy – na základě obr. vyjádřit negativní atributy, které byl židům připisovány

Deník z třetí říše

1) děti se seznámí s 1 stranou z deníku hocha Petra Ginze (jak se deník psal)
2) nástin situace, časového období – přečtení příběhu, navození situace – k tomu otázky – návod, co deníku psát (kolik ti je let, kamarádi, co tě baví, v dalším roce co se změnilo, mluví s tebou rodiče o situaci,…) – záznam změn v jejich životě, v rodině

Otázky k zamyšlení

- př.: která z nařízení Norimberských zákonů, jež omezovala život židů v Německu, považuješ za nejhorší, proč. Proč se lidé nechali ovlivnit Hitlerem, proč mu většina lidí v Německu uvěřila?

Peníze – němý svědek doby

- učitel přinese skutečné peníze z třetí říše / protektorátu – vylosovat si minci/bankovku – určit z jakého je roku a o daném roku vyhledají informace – co se dělo v Evropě

Pojmová mapa

- schéma, jak spolu jednotlivé pojmy souvisí (krize – nezaměstnanost - ..)
- upevnění, vyhledání ve slovníčku, příčinné souvislosti

9.2 Řešení na úrovni výuky

Konkretizace výuky je přínosná při jakémkoliv osvojování znalostí – a při výuce dějepisu „fungují“ konkrétní příklady, příběhy a narace snad nejlépe. I žák, který nerozumí všem slovům z příběhu, který vyučující poutavě vyprávěl, si zapamatuje základní událost, o kterou se jednalo, a i uchování okolností historického faktu bude výraznější.[68]

Základem je však využití **obrázků**, které by ilustrovaly vždy a vše. Obrázky zhmotňují slovo, jasně popisují, zobrazují. K využití se nabízí **komiksy**. Ať již ty stávající, nebo vytvářejme nové! (pro nekreslíře: sestavte obrázky z jakýchkoliv zdrojů do komiksového pásma) České dějiny se děti naučí a pobaví například v knihách Lucie Seifertové – *Dějiny udatného národa českého, Pražský hrad, Tajemná Praha, ad.* Z dalších obrázkových knížek česky vydávaných uvádím například *Obrázky z českých dějin a pověstí* od Zdeňka Adly, nebo komiksové knihy Larryho Gonicka s názvem *Komiksová historie světa*, kde je v několika dílech (doslova) vykreslena historie „*Od Velkého třesku…“*. Užitečné jsou všem srozumitelné **piktogramy, ikony, symboly**. Při výběru (důležitého) učiva pro žáka s OMJ bylo zjištěno, že pokud se pohybujeme v rovině základních faktů, stačí častokrát k výuce celého tématu pouze **mapa**. Srozumitelná, jasně čitelná a tím všeříkající. (např. Byzantská říše)

Další funkční metodou je **dramatizace výuky**, kdy k fixaci, nebo zde i k expozici, využíváme scénky a divadelní hry. Ty žákovi s OMJ historickou situaci přiblíží velmi názorně, ať se jedná o představení v divadle nebo (a samozřejmě lépe) hranou scénku se spolužáky. I když se divadelního ztvárnění, zejména v prostředí třídy, žák s OMJ zúčastní jen pasivně jako divák či strom, informace ze scénky v něm zakoření velmi hluboce.[69]

Obdobným způsobem funguje podílení se na projektech třídy. **Projekty** podle zásad projektové výuky lze zařazovat téměř k jakémukoliv vyučovanému tématu, děti pracují ve skupinách a žák s OMJ se zde snadno zařadí i po socializační stránce, uplatní své osobní schopnosti a dovednosti, zařadí se do role a vřadí se tak do kolektivu. Tento proces bude spojen s určitou informací, se kterou pracuje žák a kolektiv, a k níž tak žák

[68] Např. vyprávění legendy o sv. Václavovi.
[69] Znovu lze použít například legendu o sv. Václavovi.

získá hlubší vztah.[70] Jako inspiraci odkazuji na web české televize,[71] který poslouží jako dětem jako inspirace a motivace k tomu, aby samy zpracovaly komiks na dané téma. Tato metoda pomůže nejen žákovi s OMJ, ale i spolužákům – všichni se rovnou měrou setkávají s novou látkou, a čím větší různorodost způsobů výkladu a získávání informací, tím roste pravděpodobnost, že si děti osvojí větší množství informací.

Další metodou je metoda **problémového vyučování**, kdy u žáků rozvíjíme především kompetence k řešení problémů a kdy se žáci právě řešením problémů dostanou sami k informacím. Dovedou s nimi dále nakládat a pracovat, napříště dokáží problém řešit, z problému těžit. Zde uvádím deset nápadů, jak **propojit současnost s historií v duchu úsloví Historia magistra vitae**, a tím posílit motivaci ke studiu dějepisu:

1. Kde má původ demokracie? - kořeny v antickém Řecku, počátky demokratických myšlenek, vývoj demokracie v 18. až 20. století, moderní demokracie a současnost

2. Jak se vyvíjela podoba měst a vesnic - souvislosti dnešní podoby s minulostí - např. odlišnost historického jádra od moderní výstavby, vývoj výstavby měst, význam morových sloupů, důležitost náměstí, původ různých staveb

3. Jak vznikly názvy vesnic a měst? - v souvislosti s kolonizací, zakládáním vsí, polí, např. Lhota, Žďár, Kluky aj.

4. Jak se měnila krajina? – přeměňování, dotváření člověkem s větší či malou citlivostí ke geniu loci místa, kompoziční záměr, dominanty, osová souměrnost cest, kapličky, boží muka, kříže, rozlehlá pole a kolektivizace atd.

5. Proč se na planetě uživí mnohonásobně více lidí než před staletími? - výsledek intenzivního a efektivního využívání půdy

6. Kde hledat kořeny rozvinutého průmyslu a dopravy? Například proč je Evropa v tomto směru rozvinutější než většina Afriky a Asie?

7. Jakou má souvislost reformace s religiozitou Čech? aneb důvody slabší pozice katolické církve a existence nekatolických církví

8. Kde mají původ současná extrémistická hnutí? - neonacistů, anarchistů aj.

9. Na základě jakých historických zdrojů je postavena ústava a občanská práva? - souvislost s osvícenstvím, francouzskou revolucí

10. Kdy v historii najdeme česko - německé spory? Jak a proč k nim docházelo? – národní obrození, vznik Československa, odsun, Benešovy dekretů, poválečné excesy atd.

[70] Vytvářet můžeme například obdobnou knihu nebo stránku z ní jako zmíněné *Dějiny udatného národa českého* – Seifertová, L.

[71] *Česká televize* [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Díl 32 - Václav III. Dostupné z WWW: <http://dejiny.ceskatelevize.cz/208552116230032/>.

Na vybrané téma žáci hledají v různých zdrojích informace. Nejedná se o problémy v jednom historickém tématu, ale o otázky procházející delším úsekem dějin, žáci si tak uvědomí souvislosti daného tématu, kořeny problému, jeho vývoj i stav v současnosti.

9.3 Řešení na úrovni učitele

To, jak žák s OMJ vnímá předmět a informace v něm sdělované, ovlivňuje především[72] osobnost učitele. Prvním, co na osobě vnímáme, je - mimo vzhledu - **mimika a gesta, řeč těla**. Učitel pracující s žáky s nižší úrovní porozumění má mít gesta jasná, výrazná, řeč těla včetně mimiky klidnou, vyrovnanou a čitelnou. Mluvený projev doprovází gesty, která přesně vystihují popisovanou situaci, vyprávěný děj může doprovázet gesty až přehnanými, teatrálními, kdy mohou kopírovat a znázorňovat téměř každé slovo, učitel je směřuje především na žáka s OMJ.

Samozřejmostí by měla být srozumitelná, výrazná **mluva**, klademe důraz na jasnou a správnou **výslovnost**. Učitel by měl ovládat umění dramatizace své přednášky, zejména v přítomnosti jakkoliv handicapovaného žáka.

Každý učitel, který se ve výuce setká se žákem s OMJ, by se měl individuálně zamyslet nad následujícími otázkami: Jak podpořit žáky s OMJ při studiu? Jak upravovat (redukovat) učivo, aby bylo smysluplné, podnětné a pro žáky s malou znalostí ČJ srozumitelné? Jak konkrétně zařídit, aby se žáci i prostřednictvím dějepisu učili česky? Jak fázovat učivo? Jak zadávat úkoly a kontrolovat je? Jak si bude vést žák zápisky v sešitě, zvláště v případě, kdy jazyk neumí a my nerozumíme jeho jazyku?Jaké vědomosti již žák získal? Jak používat či nevyužívat žákův mateřský jazyk?Jak naložit s regionální povahou dějepisu – je to výzva? Jak vytvořit nebo sehnat vhodné materiály na výuku?

9.4 Shrnutí: metody, nápady, doporučení

Doporučena je především forma individuální výuky a vytvoření IVP**.** Nezaplatitelné je zapojení spolužáků do spolupráce při výuce žáka s OMJ. Pokud najde nový žák mezi spolužáky kamarády, nebo osoby ochotné mu pomoci, kteří jej provedou životem ve škole (a často i mimo ni), je úloha učitele výrazně ulehčena – spolužáci

[72] Vedle subjektivních a objektivních vlivů.

reprodukují jeho slova, ukáží, zapíšou, pošlou, vysvětlí vše podle aktuálních potřeb hodiny i žáka s OMJ, mohou poskytnout učiteli zpětnou vazbu.

Učitel by se určitě měl pokusit poznat žáka jak jako osobnost, tak jako příslušníka určitého národa, poznat jeho zázemí a zemi původu. Zvláště učitelé dějepisu by měli mít základní přehled o kultuře a historii žákovy země a využívat reálie z mateřských zemí dětí při výuce - např. při tématu mongolských nájezdníků v Evropě a přítomnosti dítěte z Mongolska tyto informace propojit, říci si o mongolské historii a kultuře více, podpořit žáka v jeho „odlišnosti“. Zde se ale můžeme setkat s tím, že o některých zemích najdeme informací jen velmi málo – a Mongolsko je toho důkazem.[73]

Spojujme historické události se současností. Účinné a zajímavé je porovnat politické systémy, zmínit se alespoň okrajově o dalším vývoji v dané zemi, i když není tématem ve školním výukovém plánu, aktualizovat nejnovější poznatky a události, propojovat je s těmi, které poznáme později podrobněji – například uzavřít téma vzniku a vývoje středověké Kyjevské Rusi aktualizací o náboženství, o stávajícím jazyku a písmu, o momentálním politickém vývoji a ekonomickém stavu země.

Učitel by měl dodržovat zásady při výuce jako je výrazná gestikulace, pomalejší výklad, využívat obrázky a multimédia, pracovní listy, snažit se získat zpětnou vazbu a kontrolovat znalosti žáka. Pokud dovednosti obou stran dovolují, využijme třetího jazyka (učitel – čj, žák – Mongol, oba umí anglicky)! V konzultacích, zadávání práce, při neporozumění. Během výuky a při plnění práce a úkolů bychom však měli využívat výhradně jazyk český ve snaze o jeho co nejrychlejší osvojení. Obdobně zkusme spolupracovat s osobou, která ovládá dominantní jazyk dítěte – může mu přeložit zadání, důležité věty, vysvětlit, a tím zpřístupnit celou výuku. A to zejména u žáků s minimálním stupněm porozumění ČJ.

[73] Kromě historie, kterou zpracovávali evropští historici, nejčastěji právě v souvislosti s výskytem Mongolů v Evropě, jsou prameny k dějinám Mongolska až příliš skromné. Tento fakt vyplývá právě z národnostního specifika – nezájmu o (vlastní) dějiny. Čas je zde vnímán cyklicky, vše se rodí a umírá ve stále se opakujících periodách, historické děje se buď budou opakovat (nebo nebudou), každopádně je není potřeba zaznamenávat.

9.4.1 Diskuze nad využíváním mateřského jazyka při výuce

Při úvaze nad tím, zda má žák využívat svůj mateřský jazyk při studiu, je třeba zohlednit několik faktorů, kdy některé hovoří proti jiné naopak pro jeho používání, argumenty naleznete níže. Mateřský jazyk lze využít jako zdroj informací, zejména o historických událostech světového významu, které je možné najít např. na webu wikipedie.com nebo podobných portálech s jazykovými mutacemi. Důraz ovšem klademe na schopnost interpretovat informace v češtině, zpočátku velmi zjednodušeně. Velmi záleží na způsobu procvičování a ověřování učiva.

Ne

Získává-li žák informace ze zdrojů ve vlastním mateřském jazyce, může získat fakta zkreslená, učitel jen těžko ověří zdroje informací. Dále žák podléhá rizikové tendenci, kdy ČJ vlastně nepotřebuje, není nucen ji používat.

Ano

Používání mateřského jazyka zjednoduší to žákovi s OMJ práci s informacemi, s textem, v mateřském jazyce snáze pochopí souvislosti. Informace mohou být pro žáka s OMJ cenným doplňkem učiva dějepisu. Problémem pak pro žáka je, že se musí naučit informace vyjádřit česky. Problematické může být i pojetí času, vztahů a celého vnímání světa skrze „prizma“ jazyka – tzv. jazykový relativismus. Otázkou pak je, je-li zkušenost v mateřském jazyce přenositelná do jazyka jiného.

Závěr

Domnívám se, že osvojování informací je, zvláště pro žáka s minimální znalostí ČJ, v mateřském jazyce vhodné. Výuka jednotlivých předmětů a českého jazyka však nemůže jít proti sobě, naopak, měla by jít ruku v ruce. Otázka na další diskuzi je JAK?

10Výstupy pro žáka s OMJ

Témata v následující tabulce znázorňují, co by žák s OMJ měl z výuky dějepisu pochopit, znát, ovládat a dokázat vysvětlit na konci školní docházky. Záleží především na tom, jak dlouho žák českou školu navštěvuje, kolik ročníků absolvoval. Ti, co absolvují celý druhý stupeň, by měli mít přehled o všech níže uvedených tématech. Při nástupu žáka např. v 8. třídě z témat vyškrtáváme a vybíráme, rámec by však měl zůstat zachován pro to, aby žák s OMJ měl přehled o kultuře a kořenech místa, kde se nachází. Aktivity, množství informací a pracovních listů přizpůsobíme a zestručníme podle časových dispozic, které máme do konce docházky, a samozřejmě podle úrovně a schopností žáka. Přehled v tabulce tak představuje výstupy, který by měl absolvent základní školy alespoň rámcově ovládat, ať se do výuky zapojil kdykoliv.

Tato tabulka byla sestavena dle osnov, rámcového výukového plánu, komparací několika školních výukových plánů a osobních zkušeností učitelů, s jejich osobním náhledem.[74]

[74] *Výstupy pro žáka s OMJ* [online]. 2011 [cit. 2011-06-23]. Inkluzivní škola. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/vystupy_pro_zaka_s_omj_0.pdf>.

OBSAH (očekávané výstupy - RVP)	CO UMÍ ŽÁK s OMJ NA KONCI (VP)	METODY, JAK NA TO	CO BUDEME CHTÍT, AKCENTY
Člověk v dějinách			
žák ***- uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků*** ***- uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány*** ***- orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu*** **Učivo** ○ význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny ○ historický čas a prostor	*- rozliší pojmy rok, století, tisíciletí, počítání před naším letopočtem a našeho letopočtu, určí století* *- seznámení se základními dějepisnými pojmy* *- orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu (orientuje se v obdobích kulturních dějin)* *- rozliší na příkladech prameny hmotné i písemné, přiřadí hmotné i písemné prameny k odpovídajícím institucím*	- úvod do předmětu, ale zároveň do slovní zásoby týkající se dějepisu → přes obrázky, mapy, časovou osu - **vede si slovník pojmů** – dvojjazyčný, obrázkový - přiřazování pojmů k obrázkům - **historická období** – zařadí na časovou osu, přidá k epochám např. typické stavby, nástroje, způsob života (lze např. zpracovat jako skupinová práce nebo projekt) - hledání analogií mezi současností a minulostí- hledání historických kořenů současných jevů, událostí	- základní slovní zásoba dějepisných pojmů - pochopení lineárního času - práce s časovou osou, mapou - přehledy ***slovní zásoba*** – pojmy: *rok, letopočet, století, tisíciletí, počítání před naším letopočtem a našeho letopočtu (i zkratky), řadové číslovky, velká čísla;* *-**historická období** – celkový přehled, zároveň spojeno se slovní zásobou. **Pojmy**: pravěk, starověk, středověk, novověk, nová doba, antika, renesance, …* *-přiřazování k obrázkům – **slovní zásoba** – prameny - hmotné, písemné, písmo, instituce*
Počátky lidské společnosti			
žák ***- charakterizuje život pravěkých sběračů a lovců, jejich materiální a duchovní kulturu*** ***- objasní význam zemědělství, dobytkářství a zpracování kovů pro lidskou společnost*** **Učivo** ○ člověk a lidská společnost v pravěku	*- rozliší zástupce rodu Homo (s pomocí obrázků), přiřadí je na časovou osu, přiřadí typické nástroje, na mapě určí příklady nalezišť* *- popíše s pomocí obrazové dokumentace život a způsob obživy pravěkých lidí* *-seznámí se pomocí kreslených příběhů (komiksů, filmů) nebo zjednodušených textů s vědeckým i duchovním výkladem*	- přes obrázky chronologického vývoje člověka, propojování s časovou osou, nástroje (včetně obrázků) zařazuje k jednotlivým stádiím **Obrázky:** https://pf.ujep.cz http://hledani.gnosis9.net/img http://www.osel.cz/_img http://www.becominghuman.org/	- zařadit stádia člověka na časovou osu, přiřadit typické znaky, nástroje, způsob života ***slovní zásoba –*** způsob života, rod, rodina, nástroje, lov, lovec, sběrač (postupujeme od sloves), zemědělství, dobytek, kov + výrobky – základní slovní zásoba, nikoliv marginálie **Tip**: uvádíme latinské názvy zástupců HOMO – jsou to cizí slova pro všechny žáky *- rozlišení slov **vývoj** vs. **stvoření** →* možné

	vzniku světa *-přiřadí k mapě světa jednotlivé lidské rasy podle místa vzniku a jejich šíření* *-přiřadí na mapu pravěké Evropy důležité umělecké předměty (Věstonická Venuše na Moravu, nástěnné malby – Lascaux, Altamira apod….)* ***= akcent na kolébku lidstva***	**Video-** http://www.youtube.com/watch?v=ndwzAw8fchU&feature=player_embedded návštěva jeskyně Lascaux http://www.lascaux.culture.fr stvoření http://www.youtube.com/watch?v=eVHCkQZCEDg **Mapy:** http://starovek-pravek.ic.cz/img/map/map002.jpg http://hledani.gnosis9.net/img/ http://hledani.gnosis9.net/img/	srovnání s mýty stvoření ze země původu - různé názory (vědecký, náboženský) a respektujeme názor druhého
Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury			
žák ***- rozpozná souvislost mezi přírodními podmínkami a vznikem prvních velkých zemědělských civilizací*** ***- uvede nejvýznamnější typy památek, které se staly součástí světového kulturního dědictví*** ***- demonstruje na konkrétních příkladech přínos antické kultury a uvede osobnosti antiky důležité pro evropskou civilizaci, zrod křesťanství a souvislost s judaismem*** ***- porovná formy vlády a postavení společenských skupin v jednotlivých státech a vysvětlí podstatu antické demokracie*** **Učivo:** ○ nejstarší starověké civilizace a jejich kulturní odkaz	*- ukáže na mapě starověkého světa, kde vznikly nejstarší civilizace, pojmenuje civilizace i velké řeky, popíše jednoduše přírodní podmínky* *- přiřadí k obrázkům a jednoduše popíše společenské skupiny, jejich postavení zaznamená do pyramidy* *- přiřadí k civilizacím jejich nejvýznamnější architektonické památky a pojmenuje typické stavby* *- přiřadí vynález písma na časovou osu a jednotlivá písma k daným civilizacím* *- vysvětlí rozdíl mezi pojmy polyteismus a monoteismus (např. řecké náboženství a judaismus či křesťanství – srovnání)* *-zařadí na časovou osu vznik judaismu a*	mapa nejstarších států http://1.bp.blogspot.comg mapa Středomoří http://www.starovekyegypt.net/faraoni/ptolemaiovci/img/mapa.gif http://www.stiefel-eurocart.cz/tovar/299.jpg http://www.dejepis.com/mapy/004_2.gif mapa Římské říše http://www.utexas.edu/courses/ancientfilmCC304/lecture21/images/3.jpg http://airborn.webz.cz/legiones.html tabulka říší vznik a vývoj písma- komparace, přiřadí na mapu států, na časovou osu tabulka typů písma	- kultura států starověkého východu – vznik kolem řek (Egypt, Mezopotámie, Indie, Čína) – co je pro jednotlivé země typické, architektura, věda, umění, náboženství **Řecko:** státní zřízení **(zrod demokracie)**, způsob života v městských státech, kultura (i náboženství), písmo a věda, odkaz helénistické kultury, šíření **Řím:** Řím v období republiky, způsoby vlády **(republika! – to je v Evropě elementární věc)** – dá se učit i podle osobností, **římské právo** – konzistentní balík zákonů, ze kterého vycházíme dodnes **Řecko - římská kultura** - věda, umění, (základ

○ antické Řecko a Řím ○ střední Evropa a její styky s antickým Středomořím	*křesťanství, charakterizuje hlavní znaky* *- seznámí se s nejdůležitějšími vynálezy starověkých civilizací a pokusí se vysvětlit, jaký přínos mají pro současnost* *- ukáže na mapě starověké Evropy antické Řecko a Řím* *- popíše rozdíl mezi samovládou a demokracií, rozliší pojmy republika – císařství,- vyhledá rozdíly v životě občanů Atén a Sparty* *- vyjmenuje některé známé antické osobnosti, přiřadí je k události – vynálezu, vědě, divadlu apod.* *- seznámí se s pojmem římské právo, s pomocí objasní jeho důležitost pro současnost* *- rozpozná na obrázku hlavní architektonické památky antiky a pojmenuje j, případně je zařadí na mapě (do města)* *- vysvětlí čím je kultura antických států důležitá pro kulturu evropskou* *- ukáže na mapě území římského impéria v době největšího rozmachu* *- stručně popíše, jak se říše rozšiřovala* *- uvede důvody pádu západořímské říše*	**Starověký Orient** → tvorba tabulky na porovnání řeckého a římského náboženství a křesťanství, judaismu i islámu (hledat společné znaky i rozdílnosti → plakáty – skupinová práce → jednoduše ukáže, co je mono a co polyteismus → projekt **náboženství ve starověku (znaky, svatostánky, bohové, zobrazení, místo a čas vzniku)** - rozdíl mezi samovládou a demokracií- dramatizace - srovnání mezi demokratickým a vojenským způsobem vlády, hledání paralel se zřízením dnešních evropských států - hledání paralel – projekt, skupinová práce	Evropské kultury), - pád, rozšiřování římské říše **- vznik a podstata křesťanství –** srovnání s polyteismem, judaismem **- právo –** důležitý akcent na to, **kdo rozhodoval o zákonech, na koho se vztahovaly** (možno dramatizovat), srovnání např. s dneškem, se středověkem - úpadek práva Monarchie - vládce – *stát jsem já* – zákony tvoří vládce, nevztahují se na něj. Demokracie – zákony jsou nad lidmi, i vládce je musí dodržovat. **Výstup: naše civilizace je založená na antickém odkazu (právo, demokracie, umění, stavitelství, divadlo)= základní akcent**

Křesťanství a středověká Evropa			
žák ***- popíše podstatnou změnu E. situace jako důsledku příchodu nových etnik, christianizace a vzniku států*** ***- porovná základní rysy západoevropské, byzantsko-slovanské a islámské kulturní oblasti*** ***- objasní situaci Velkomoravské říše a vnitřní vývoj českého státu a postavení těchto státních útvarů v evropských souvislostech*** ***- vymezí úlohu křesťanství a víry v životě středověkého člověka, konflikty mezi světskou a církevní mocí, vztah křesťanství ke kacířství a jiným věroukám*** ***- ilustruje postavení jednotlivých vrstev středověké společnosti, uvede příklady románské a gotické kultury*** **Učivo:** ○ nový etnický obraz Evropy ○ utváření států ve východoevropském a západoevropském kulturním okruhu a jejich specifický vývoj ○ islám a islámské říše ovlivňující Evropu (Arabové, Turci) ○ Velká Morava a český stát, jejich vnitřní vývoj a postavení v Evropě ○ křesťanství, papežství, císařství, křížové výpravy ○ struktura středověké společnosti, funkce jednotlivých vrstev	*- vyjmenuje a zakreslí nová evropská etnika* *- dá do souvislosti vliv církve na utváření nových státních útvarů v Evropě* *- lokalizuje na mapě raně středověké Evropy jednotlivé kulturní oblasti (Arabská říše, Francká říše, Byzantská říše apod.…)* *- přiřadí k jednotlivým říším jejich nejvýznamnější architektonické památky* *- uvede hlavní rozdíly v hierarchii východního a západního křesťanství* *- porovná pomocí jednoduché doplňovačky křesťanství, judaismus, islám* *- popíše stručně průběh a přínos cyrilometodějské mise* *- charakterizuje stručně vývoj českého státu od 10. – 14. st.* *- povypráví jednoduše o životě a smrti sv. Václava a vysvětlí důležitost této postavy v českých dějinách* *- charakterizuje stručně organizaci světské a církevní moci ve středověku* *- popíše vliv církve na každodenní život* *- vysvětlí s pomocí obrázků vznik středov. města, jeho chod (obchod, práva, řemesla, obyvatelstvo, Židé, chudina.…)*	- časová osa - mapa stěhování národů http://www.stiefel-eurocart.cz/tovar/272.jpg – **Tip:** hra s drtí barevných papírů, které představují jednotlivé národy, žáci je stěhují po velké mapě → barevná mozaika - mapa států - raný středověk; vrcholný středověk → soubor 5 map, které skončí v 60.letech vznikem EU – pro pochopení, že ty státy vznikly už v raném středověku a jak se to proměňovalo + aplikovat na umění = přehled států; - přehled významných E států na mapě, přiřazujeme kulturu, památky, důležité vládce, apod. → aplikovat soubor zemí na jejich kulturu, románský sloh - časová přímka našich rodů a v nich významní panovníci + slohy, památky + formy vlády – může hledat informace – zjednodušené texty, přidávat obrázky; žák sám postupně nebo projekt celé třídy, skupinová práce apod. → přes obrázky, zjednodušené texty - život ve středověku, struktura společnosti → přehled států, mapa, šíření křesťanství	- osídlení v E, stěhování národů – vznik států, které existují až do současnosti – důležitá orientace na mapě – okolní státy, jak se měnilo jejich území (přibližně) - přijímání a šíření křesťanství, **odlišnosti západního a východního křesťanství** *(zajímavé srovnání např. pro Ukrajince)* – hierarchizovaný systém západního církve s papežem vs. východní – patriarchové – podobné s judaismem (z toho vychází) a islámem – v té době vznikl a existuje dodnes → jednoduchý srovnávací systém náboženství **Dějiny českého státu:** -**Sámo** - pouze pokud žák absolvuje celý II. stupeň **-Velká Morava** – počátky křesťanství na našem území **-Český stát** -počátky přemyslovské říše – **sv. Václav** – jediná ikona, kterou musí znát 13.-15. století - život ve středověku, struktura společnosti – jednoduše, ale aby měl představu - **Přemyslovci** – ne seznamy – zmínit jako rod - základ silného státu, ražba, těžba (život za Přemyslovců od sv. Václava až po V. III. – v jedné látce shrnout)

○ kultura středověké společnosti - románské a gotické umění a vzdělanost	*- vysvětlí s pomocí obrázků, jak se změnilo zemědělství a život na venkově* *- rozpozná románské stavební památky, pojmenuje je* *- rozpozná gotické stavební památky, pojmenuje je* *- spojí gotické umění s křesťanstvím* *- zhodnotí vlastními slovy přínos vlády Karla IV. pro střední Evropu a české země*	(křížové výpravy lze zmínit, ale netrvat) - kultura, způsob života středověku	-**Lucemburkové** – Karel IV. – základní persona **Výstup: jak fungoval středověký život**
Objevy a dobývání, počátky nové doby			
žák ***- vysvětlí znovuobjevení antického ideálu člověka, nové myšlenky žádající reformu církve včetně reakce církve na tyto požadavky*** ***- vymezí význam husitské tradice pro český politický a kulturní život*** ***- popíše a demonstruje průběh zámořských objevů, jejich příčiny a důsledky*** ***- objasní postavení českého státu v podmínkách Evropy rozdělené do řady mocenských a náboženských center a jeho postavení uvnitř habsburské monarchie*** ***- objasní příčiny a důsledky vzniku třicetileté války a posoudí její důsledky*** ***- na příkladech konkretizuje absolutismus, konstituční monarchie, parlamentarismus*** **Učivo:**	*- hledá paralely mezi antikou a renesancí → obrázky, umění, architektura, literatura, ale i filosofie (humanismus)* *- vysvětlí pojem reformace a zakreslí do mapy středověké E, ve kt. státech k ní došlo* *- vysvětlí, co byl knihtisk a jaký přínos měl pro tehdejší společnost* *- vyjmenuje zvovuoprášené vědy, pokusí se vysvětlit jejich přínos* *- lokalizuje na mapě středověké E nejdůležitější státní útvary* *- rozpozná prvky pozdní gotiky a renesance* *- přiřadí obrázky renesanční architektury k názvům, zpracuje jednoduchý text o vybraném renesančním umělci* *- uvede důvody zámořských objevů*	- mapy, obrázky, časová přímka http://leccos.com/pics/pic/reformace-_evropa_16._stol..jpg http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Map_Thirty_Years_War_cs.svg/360px-Map_Thirty_Years_War_cs.svg.png Mapy: Stiefel, Kartografie, Fraus http://www.stiefel-eurocart.cz/tovar/55.jpg http://smd.gytool.cz/downloads/4-1_STREDOVEKA_EVROPA_cb.pdf http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/2016/pracovni_list_doba_mest_a_hradu_husite.pdf	**- husitství** – zasadit do kontextu celkového **reformního hnutí** – důležitý **knihtisk** **reformace** - udělat přehled států, náboženské důsledky a ukončení třicetileté války - pozdní gotika, renesance, humanismus - zámořské objevy – proměna společnosti – **význam kupců, šlechta ustupuje** - zajímavé srovnání mezi Španělskem a Anglií při kolonialismu Ameriky → důsledky dodnes Blok: barokní kultura, osvícenství, habsburská monarchie - počátky absolutismu (mapa od Stiefelu) vysvětlení **konstituční monarchie x absolut. monarchie**) → přehled států, náboženství atd. - srovnání Rakouska a Francie – v Rakousku

○ renesance, humanismus, husitství, reformace a jejich šíření Evropou ○ zámořské objevy a počátky dobývání světa ○ český stát a velmoci v 15. – 18. století ○ barokní kultura a osvícenství	*- ukáže na mapě a zakreslí do mapky důležité zámořské výpravy* *- seznámí se (pomocí dětské encyklopedie) s nejdůležitějšími objeviteli, zpracuje informace o jednom z nich do referátu* *- vyjmenuje přínos a důsledky zámořských objevů pro evropskou civilizaci* *- lokalizuje na mapě Evropy v 17. století nejdůležitější evropské státy, charakterizuje stručně způsoby vlády, přiřadí náboženské vyznání k státním útvarům* *- pokusí se vysvětlit rozdíl mezi pojmy absolutismus (osvícenský absolutismus), konstituční monarchie a parlamentarismus* *- objasní stručně důvody, které vedly ke vzniku třicetileté války* *- uvede zlomové události třicetileté války* *- popíše, jaké změny nastaly v Evropě po třicetileté válce* *- seznámí se s osobností J .A. Komenského* *- vytvoří pomocí mapky jednoduchý přehled nejdůležitějších evropských státních útvarů v 18. st., přiřadí k nim způsob vlády, popř. osobnost panovníka, popíše jednoduše jejich hospodářský a kulturní vývoj, vyjmenuje hlavní osvícenské reformy* *- rozpozná příklady barokní a klasicistní kultury, přiřadí obrázky k názvům*	→mapa, tabulka států (způsob vlády, vládce, náboženství, reformátor) – skupinová práce - vývoj E a tím i příčiny třicetileté války - komparace jednotlivých zemí, státních zřízení, kultury, náboženství, atd. - vše pomocí mapky a dějepisného atlasu, encyklopedie a především zjednodušených textů - dramatizace	proběhly změny (Marie Terezie, Josef II.), zatímco ve Francii ne →důsledek – velká francouzská revoluce + klasicismus

Modernizace společnosti			
žák ***- vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích, které charakterizují modernizaci společnosti*** ***- objasní souvislost mezi událostmi velké francouzské revoluce (dále VFR) a napoleonských válek s rozbitím starých společens. struktur v E.*** ***- zná fáze utváření novodobého českého národa v souvislosti s národními hnutími evrop. národů*** ***- charakterizuje emancipační úsilí významných sociálních skupin; uvede požadavky formulované ve vybraných evropských revolucích*** ***- na vybraných příkladech demonstruje základní politické proudy*** **Učivo:** ○ VFR a napoleonské období, vliv na Evropu a svět; vznik USA ○ industrializace a její důsledky pro společnost; sociální otázka ○ národní hnutí velkých a malých národů; utváření novodobého českého národa ○ revoluce 19. St. jako prostředek řešení politických, sociálních a národnostních problémů ○ politické směry, ústava, politické strany, občanská práva ○ kulturní rozrůzněnost doby ○ konflikty mezi velmocemi, kolonialismus	*- vysvětlí význam a důsledky VFR a napoleonských válek na evropský vývoj* *-Napoleonova osobnost* *- popíše vliv rozvoje průmyslu na změny ve společnosti* *- přiřadí druh průmyslu k výrobku popřípadě oblasti výroby* *- jmenuje a stručně charakterizuje vybrané vědecké a technické vynálezy 19. st. a počátku 20. st.* *- seznámí se s pojmem národní obrození, vysvětlí proč je toto období pro Čechy důležité z jazykovědného hlediska* *- lokalizuje jednotlivé E. i mimoevropské státy na mapě, jejich kolonie a provincie* *- popíše stručně vznik USA* *- zdůvodní, proč došlo k válce Severu proti Jihu a zhodnotí, jaké změny přinesl její konec* *- vytvoří stručný přehled nejdůležitějších evropských státních útvarů v 19. století, vypíše změny po roce 1848* *- vysvětlí důvody nepokojů v roce 1848* *- změny v R – U po vzniku dualismu* *- pomocí mapky národnostní složení R-U*	- vybereme jeden důvod VFR (3. stav) – ekonomické důvody → nespokojenost → revoluce → výsledek: ústava, občanská práva **Napoleon** – motiv národa, mapa – co vše chtěl získat, důvody tažení **Průmyslová revoluce** – skupinová práce → tvorba plakátů a prezentace - spojit s nacionalismem v celé Evropě - mapa světa – barevně zpracované jednotlivé státy a jejich **kolonie** **vznik R-U** – jen mapa	**Osvícenství:** reformy Marie Terezie + Josefa II. → u nás nebyla revoluce jako ve Francii **Vznik USA** + vývoj **Kolonie** – z objevných cest, pak otroctví, pak občanská válka **VFR a uspořádání Evropy** po ní – spojit s Napoleonem (=vynálezce **nacionalismu)** - spojitost se SSSR, ČSR - 50.léta: „revoluce požírá své děti“ **Průmyslová revoluce** – zasadit do historie a změnu společnosti s tím související **Národní obrození** – důsledek nacionalismu – česky psaná literatura, ND, **doba, kdy se rozhodlo, že se tu bude mluvit česky** – obecný význam pro českou kulturu **Revoluce 1848** – v E celkově, vznik Rakousko-Uherska → změny na mapě Evropy + vznik ústavy

Moderní doba			
žák ***- na příkladech demonstruje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky*** ***- rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů*** ***- charakterizuje totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu*** ***- na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv*** **Učivo:** ○ první světová válka (dále 1.sv.v.) a její politické, sociální a kulturní důsledky ○ nové politické uspořádání Evropy a úloha USA ve světě; vznik ČSR, hospodářsko-politický vývoj, sociální a národnostní problémy ○ mezinárodně politická a hospodářská situace ve 20. a 30. letech; totalitní systémy – komunismus, fašismus, nacismus – důsledky pro ČSR a svět ○ druhá světová válka (dále 2.sv.v.), holocaust; situace v našich zemích, domácí a zahraniční odboj; politické, mocenské a ekonomické důsledky války	*- uvede důvody vzniku 1.sv.v. (důraz na ekonomické důvody, kolonie)* *- popíše průběh 1. sv. v., zakreslí do mapky Evropy hlavní bojové fronty* *- porovná připravenost hlavních aktérů na válku* *- vybere nejdůležitější události, které přispěly k obratu ve vývoji 1. sv.v (zapojení USA, ruská revoluce)* *- charakterizuje výsledky 1. světové války* *- popíše stručně pomocí mapy změny, které nastaly v uspořádání E po 1.sv.v.* *- seznámí se s prvorepublikovým demokratickým uspořádáním, s osobností T. G. Masaryka* *- zakreslí a pojmenuje v mapce ČSR jeho části, přiřadí k nim část státního znaku, nakreslí státní vlajku ČSR* *- popíše vývoj vědy, kultury a umění v novém poválečném světě* *- dá do souvislosti následky světové hospodářské krize s nástupem totalitních systémů a upevňování jejich pozic, charakterizuje stručně znaky totalitárních systémů, určí rozdíly a společné znaky* *- uvede příčiny vzniku 2. světové války*	- strategická hra - **Total war** – v češtině - historické pojmy – rozděleno na období, mapy, obrázky, žák získá souvislosti -dokumentární filmy Projekt – jednotlivé země a jejich zbraně - skupinová práce; + zákopová válka → mapa nástupnických států – vizualizovat změnu – před a po **Evropa před 2. sv.v**. – mapa E - demokratické a totalitní systémy – zakreslí totalitní státy →ukáže se např., že jsme byli obklíčeni **2.sv.v.**–mapa – cesta k 2.sv.v. ve 3 krocích	**1. sv. v.** – od kdy, do kdy, stručně průběh (mapa, kdo proti sobě bojoval, fronty) a hlavně výsledky války - zákopová válka **Vznik ČSR** – jaká území, státní zřízení, Masaryk šíření **bolševismu** z Ruska → fašismus v Itálii, Španělsku + nacismus byly reakcí **Mnichov** – *„neustupuj neřádovi!“* – heslo -> *„NN“* **2.sv.v.:** od -do, stručně průběh + základní zlom, kdo proti sobě bojoval, fronty (Z, V, Tichomoří), dopad na civilní obyvatelstvo, holocaust, dopady do současnosti – fenomén, který se může opakovat – a v dějinách již byl a v současnosti je také možno rozdělit do 3 hodin – průběh války, holocaust, protektorát a odboj

	- popíše stručně průběh 2.sv.v., zakreslí do mapy světa hlavní oblasti boje *- porovná připravenost aktérů na válku* *- vybere nejdůležitější události, které nejvíce přispěly k obratu ve vývoji 2.sv.v. a následně vedly k jejímu konci (např: Pearl Harbor, vylodění v Normandii, bitva u Stalingradu…)* *- charakterizuje důsledky a výsledky 2.sv.v.* *- vysvětlí pojmy antisemitismus a rasismus* *- propojí české válečné dějiny s nacistickým způsobem vedení války (Terezín a jeho místo v „konečném řešení“)* *- vysvětlí pojem holocaust, propojí se současností* *- lokalizuje a jmenuje nacistické vyhlazovací a pracovní koncentrační tábory v Evropě* *- charakterizuje stručně život v koncentračních táborech* *- popíše ČSR za 2.sv.v. a po ní, posoudí význam domácího a zahraničního odboje na průběh války* *- jmenuje zlomové události let 1945 - 1948 v Československu*	animace průběhu války - prezentace http://www.hajany.com/file/28/2.-svetova-valka-1.-dil.ppt -karikatury, propaganda	

Rozdělený a integrující svět			
žák ***- vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků*** ***- vysvětlí a na příkladech doloží mocenské a politické důvody euroatlantické hospodářské a vojenské spolupráce*** ***- posoudí postavení rozvojových zemí*** **Učivo:** ○ studená válka, rozdělení světa do vojenských bloků reprezentovaných supervelmocemi; politické, hospodářské, sociální a ideologické soupeření ○ vnitřní situace v zemích východního bloku (na vybraných příkladech srovnání s charakteristikou západních zemí) ○ Československo od únorového převratu do r. 1989, vznik ČR ○ rozpad koloniálního systému, mimoevropský svět ○ problémy současnosti ○ věda, technika a vzdělání jako faktory vývoje; sport a zábava	*- dá do souvislosti výsledek 2.sv.v. s poválečným rozdělením světa* *- zakreslí do mapky sféry vlivu v Evropě* *- objasní pojem studená válka* *- vyhledá centra vojenských konfliktů v druhé polovině 20. st. (Korejská válka, válka ve Vietnamu ad.)* *- porovná vývoj v USA a SSSR* *- sestaví přehled hlavních událostí v období 1948 - 1989 a doloží příčiny a důsledky těchto událostí, charakterizuje období normalizace v ČSR* *- uvede nejvýznamnější osobnosti politického a kulturního života, seznámí se s nimi (M.Horáková,A Dubček,K. Gottwald, J.Menzel ad.)* *- stručně charakterizuje vznik a vývoj evropského integračního procesu* *- objasní příčiny pádu tzv. železné opony* *-lokalizuje nové státy na mapě světa po roce 1989* *- stručně popíše vznik mezinárodních organizací*	- mapa bipolarizovaného světa, bývalých kolonií → propojení se Z a OV - časová přímka "**české 8**": časová osa významných událostí 48, 68, 89, 93 + doplnit osobnosti - skupinová práce, projekt	**Studená válka, bipolarita + třetí svět** - dekolonizace, štěpení **Sjednocování Evropy**, vznik EU, OSN, NATO **Československo** od únorového převratu 48 do 1989, vznik ČR – politické procesy (charakteristika 50.let, znárodňování) - nerozpitvávat nálady, život v totalitní době **Poválečné dějiny: dvě klíčová témata** – bipolární rozdělení a následná integrace

Konečný výstup

Pro absolventa s pozdějším nástupem je důležité hlavně umět zařadit události po sobě na časovou přímku, orientovat se v mapě.

10.1 Smysl učení se českých dějin, co si z nich odnést

Při výběru témat vyvstala otázka, která témata jsou vlastně pro žáka-cizince důležitá. Která považujeme za důležitá my učitelé, co by mohl považovat za přínosné žák nebo jeho rodiče. Výsledkem je snaha o syntézu těchto pohledů. Závěrem lez říci, že cílem je žákovi předložit obraz místa, v němž žije, především tedy jeho kulturní stránku a kořeny místa a hlavně událostí, které se kolem něj nacházejí a probíhají. Česká historie má samozřejmě své souvislosti v dějinách evropských a světových, proto ani ty by neměly zůstat opomenuty. Vhledem k orientaci na aktuální místo a čas, klademe důraz na novověké a především moderní dějiny. Děje nedávno minulé ovlivnily současnost samozřejmě více, než ty tisíce let staré. Žák bez českého kulturního povědomí potřebuje více a podrobněji vysvětlit události například posledních 60 let, atmosféru doby, která ovlivňovala národ, pro to, aby pochopil mentalitu lidí kolem sebe. V českých dějinách proto věnujeme více času tématu komunistického režimu, událostem let 1948, 1968, 1989, normalizaci, způsobu života, výstavby, kultury i např. módy.

10.2 Co je pro cizince důležité znát?

Tato práce se věnovala především dětem školou povinných a práci ve škole. Do země však přicházejí nově také jejich rodiče. I pro ně je české prostředí a kultura něčím novým, neznámým. Pro úspěšnou integraci do společnosti by však měli mít základní povědomí a české kultuře a dějinách. Co by si tedy měli nebo mohli doplnit dospělí imigranti, nastíní následující kapitola.

10.2.1 Pohled očima cizince na české svátky a dějinné události

Základem pro poznávání české historie se pro dospělého mohou stát státní svátky (svátek Cyrila a Metoděje, Jana Husa, vznik ČSR ad.). Podle jejich seznamu z kalendáře lze pak informace dohledat z různých zdrojů. Jedním z nich může být i publikace *Jeden rok v nové zemi,*[75] kde jsou **české svátky** popsány stručně a přehledně. Dále by si cizinec měl pro orientaci ve společnosti zjistit, **proč jsou pro Čechy**

[75] KRCHOVÁ, A.: *Jeden rok v nové zemi*. Havlíčkův Brod: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2010. ISBN 978-80-904452-2-2.

významné letopočty 1938, 1948, 1968, 1989. Měl by se zajímat nejen o „živou historii“, ale i o kořeny dnešní kultury a znát pojmy a jména jako kněžna Libuše, sv. Václav, T. G. Masaryk, V. Havel, Národní divadlo, Václavské náměstí ad.

Výše zmíněná publikace v této souvislosti dává tipy na **výlety**, většinou historicky zaměřené, a zjednodušené texty s informacemi o jejich cílech. Texty neužívají princip minimální slovní zásoby, informují však srozumitelněji a méně obsažně než průvodce; učebnice jsou k tomuto účelu nevhodné zejména pro člověka jazyka málo znalého. V publikaci se také imigranti dozvědí o tradičních kulturních akcích v České republice, resp. publikace dává podnět k jejich dalšímu vyhledávání (např. Smetanova Litomyšl), informuje také o divadelních hrách (např. Odcházení – divadlo Archa), které by cizinci doplnily obrázek o Čechách a Češích, o místním kulturním povědomí.

Autorka publikace dále uvádí návrhy na prohlídky architektonických památek: dům u Černé Matky Boží, Tančící dům, rotundu sv. Jiří na Řípu, Tugendhatovu vilu, televizní vysílač na Ještědu; k nim je uveden krátký, výstižný text. Také navrhuje k tomuto tématu aktivity, jako například vytvořit ulici z domů, památek, které nejvíce čtenáře-imigranta zaujaly a vysvětlit čím, proč; dále různé varianty vlepování obrázků do map či nákresů apod. Pro přiblížení tématu publikace navrhuje hledat analogické stavby v zemi původu – *existuje tam podobná stavba? Co vám tato stavba připomíná ve vaší zemi původu?*[76]

10.2.2 Ukázky textů

Text autorky Krchové se nezaměřuje jen na historii objektu Karlštejna, ale cizinci přiblíží i jeho polohu v ČR, pozici v dnešní krajině, dále zmiňuje významného umělce doby i typický příklad gotického umění, a také příklad, kde se s tématem Karlštejna může člověk setkat během všedního dne.

Karlštejn

„Hrad Karlštejn je původně gotický hrad. Založil ho v roce 1348 český král a císař Karel IV., aby tam uložil korunovační klenoty a svaté relikvie. Stojí v kopcích u řeky Berounky asi 30km od Prahy. V pozdějších dobách byl hrad několikrát přestavěn. Jeho současná podoba je z konce 19. století. Když přijíždíte do vesnice Karlštejn, hrad vidíte už z dálky. Působí majestátně. Je to proto, že stojí na kopci. Každá hradní budova stojí o něco výše než ta předchozí. Na nejvyšším místě je monumentální Velká věž, která

[76] KRCHOVÁ, A.: *Jeden rok v nové zemi*. s. 88 – 89.

měří 60m. Nejkrásnější místo na hradě je Kaple svatého Kříže, ve které byly uloženy klenoty. Je bohatě vyzdobená zlatem a drahými kameny. V kapli je umístěno 129 gotických deskových obrazů, které namaloval Mistr Theodorik. Představují svaté postavy, panovníky a příslušníky církve. O obrazy se musí dobře pečovat. Do kaple mohou jenom malé skupinky návštěvníků, aby se nic nepoškodilo. Hrad Karlštejn proslavil muzikál Noc na Karlštejně, který často vysílá televize. Vypráví o Karlu IV. a jeho nařízení, že na hrad nesmí žádná žena. Jeho mladé ženě Elišce se ale po králi stýskalo. Převlékla se za muže a do hradu se dostala. Když to král zjistil, zrušil zákaz a Karlštejn byl ženám otevřen."[77]

Obdobně jako z kultury nabízí publikace *Jeden rok v nové zemi* výběr z české historie, o které by cizinec měl mít povědomí, chce-li se v zemi natrvalo usadit nebo se společensky uplatňovat v plné šíři. Vybrala jsem ukázku textu, který se věnuje obdobnému tématu jako předchozí a přibližuje osobnost císaře Karla IV. Text opět volí jednoduché větné stavby, obsahuje nejdůležitější údaje i zajímavost:

Karel IV.

Karel IV. byl nejvýznamnější český panovník. Byl nejenom český král, ale také král německý a římský císař. Za jeho vlády ve 14. století se Čechy staly centrem Evropy. Jeho matka Eliška pocházela z rodu Přemyslovců. Karel byl tedy z prvního českého knížecího rodu, který podle pověsti kdysi dávno založila kněžna Libuše s Přemyslem Oráčem. Byl vzdělaný. Uměl číst a psát a mluvil několika jazyky. To nebylo u panovníků ve středověku běžné. Když přišel Karel do Čech, země nebyla v dobrém stavu. Karel ji během své vlády povznesl na světovou úroveň. V roce 1344 založil v Praze arcibiskupství. Zároveň zahájil stavbu katedrály svatého Víta na Pražském hradě. V rozvoji a budování pokračoval po celou svou vládu. V roce 1348 založil v Praze první univerzitu, a tím se město stalo centrem vzdělanosti. Přes řeku Vltavu dal postavit most (dnes nazývaný Karlův) se dvěma věžemi na krajích. Dal vyrobit korunovační klenoty, které byly zdobeny zlatem a drahými kameny. Během svého života měl Karel čtyři manželky. S každou manželkou získal nová území. A tak jeho říše pořád rostla. Jeho poslední manželka Eliška Pomořanská byla podle legendy tak silná, že uměla rukama lámat meče a podkovy. Po smrti Karla IV. nastoupil na český trůn jeho syn Václav IV.

[77] Tamtéž s. 85.

Nebyl ale tak dobrý panovník jako jeho otec a země postupně ztrácela svůj význam. Nakonec přišla krize, která spustila husitské náboženské války.“[78]

10.3 Shrnutí

Děti i dospělí, kteří přicházejí žít do ČR, se většinou chtějí integrovat a zapojit do společnosti kolem nich. K tomu, aby porozuměli svému okolí, musí poznat atmosféru, která v něm panuje a která vychází v nemalé míře z minulosti. A to je, podle mého názoru, silný motiv k tomu, seznamovat se s českými dějinami, s jejich hlavními mezníky a osobnostmi. Znalost historie tak pomáhá cizinci pochopit současnost.

[78] Tamtéž s. 86 - 87.

11 Závěr

Domnívám se, že zařazení dětí s OMJ do běžné školy je správnou cestou k naplnění rovnosti šancí všech účastníků vzdělávacího procesu. Škola, která zkvalitněním výuky a školního prostředí jako celku vyjde vstříc potřebám všech žáků a která zároveň vytvoří i podmínky pro integraci žáků s OMJ, nastartuje proces inkluze – tedy proces změny celkového klimatu školy a výuky. Škola se tak otevírá současným světovým trendům a modernímu vzdělávání.

Text této práce se pokusil tomuto otevření napomoci v oblasti vyučování žáků s OMJ. Snahou bylo nastínit, jak je možné žáka s OMJ integrovat nejen do výuky dějepisu, ale i do vyučování obecně, do kolektivu a školy jako celku. Základem pro přijetí „odlišných" dětí je klima školy, ale také prostředí ve třídě, které ovlivňuje vyučující. Ten svým přístupem žáka podpoří, zapojí do práce, motivuje k zájmu o dějiny a v neposlední řadě naučí faktům. Motivem této práce bylo napomoci tomu učiteli, který má zájem a chuť cíle inkluzivní školy naplňovat.

Tato práce předložila několik konkrétních aktivit, jak se žáky s OMJ pracovat, ale téma tímto textem rozhodně není vyčerpáno. Vzhledem k narůstající diverzitě žáků na školách bude, dle mého předpokladu, čím dál tím diskutovanější a metodika k výuce ještě potřebnější. Vzhledem k absenci metodického materiálu v této oblasti by mohla být tato práce i podnětem k dalšímu a podrobnějšímu zpracování, které by bylo legislativně podpořeno.

V práci byla nastíněna **ideální** podoba vzdělávání žáků s OMJ, kdy jsou plně integrováni do výuky i do školního života. Kdy se škola chová jako otevřený celek, kde všechny děti uplatňují plně svůj potenciál, mají na své vzdělávání zájem, rozvíjí své možnosti a učitel má dostatek časových i materiálních možností. Věnuje se žákovi s OMJ individuálně, vytváří vhodné pracovní listy, přizpůsobuje mu výuku, pravidelně hovoří s rodiči. **Realita** všedního školního dne je potom často odlišná, narážíme na problémy časové, v komunikaci, ve financování i nezájmu okolí, v neposlední řadě také na nesystémovost přístupu k žákům s OMJ a nedostatek podpůrných materiálů. I když je překážek k plnému vzdělávání žáka s OMJ celá řada, je výzvou pro vyučujícího překonat jich co nejvíce, alespoň ve svém předmětu, snažit se rozvinout žákův potenciál v maximální možné míře a nenechat se odradit nezdarem. Odměnou a radostí je mu pak žákův postup v předmětu i zlepšení jeho jazykových schopností.

12 Resumé

The main topic of the thesis is how to work with pupils having different mother tongue. The emphasis is put on the education of history at school. The first part of the work is focused on current situation with children with different first language at school. It is accompanied with suggestions how to enroll pupils-foreigners at school, how to prepare their education, how to accept these pupils as personalities with different cultural origins, how to make concrete steps to their full involving into educational process and how to work with educational materials and how to make it.

The pupils with different mother tongue have the main problem with the language barrier. The task for a teacher is to eliminate not only this barrier, but cultural and meaning barrier too. The teacher implements equal access for all pupils, he tries to adapt education to his needs and supports his potential as much as possible.

To better understand the subject matter the teacher should use suitable educational methods, e.g. using a lot of pictures with subtitles, movies, short and modified texts, suitable books and encyclopedias for children with many colored drawings, charts, maps and graphs. They should use unambiguous collocations, overt words and clearness in the phase of explanation. In the part of fixation in the education process it is good to make a special worksheet with clear and short exercises and in the setting to use short and obvious phrases for this pupil. It should not be used many synonyms, difficult and long words. It is also good to use a lot of pictures, photos and drawings in this phase. Some of the themes are possible to explain and remember only by using a good map. In the testing phase the pupil can draw short comics on an entered topic or fill a test with options, fill the right word to the text, make the pairs of notions or join together pictures and vocables.

The target of the thesis is to bring closer the theme of education children with different mother tongue, how to teach them history. In this case the pupil´s motivation to learn Czech history is important. Understanding of the history is showing the atmosphere of present place where we live. This fact is not evident at the first sight, especially for the children. Present life comes out from the historical roots and it is not possible to understand the culture and society without understanding their history.

13 Seznam použité literatury a zdrojů

13.1 Literatura

ARTLOVÁ, M., LANGHAMROVÁ, J.: *Vliv migrace na stárnutí populace České republiky*, Praha: Politická Ekonomie 19, 2010. ISBN neuvedeno.

BOBYSUDOVÁ, L., HERNANDEZOVÁ, J. P.: *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům. Datum vydání neuvedeno, ISBN neuvedeno.

COUSSEYOVÁ, M.: *Rámec integrační politiky*. Praha: Rada Evropa, 2000. ISBN 92-871-4341-2.

Česká Republika. 561 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiné vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 2004, 190, s. 10262 - 10323.

Informační publikace pro cizince – Česká republika. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2009. ISBN 978-80254-5998-0.

KOCOUREK, J. a kol.: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007. Dostupné na WWW: *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Aplikovaná sociologie, 2007 [cit. 2011-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.jirkoc.cz/projekty/jine.htm#prace>.

KRCHOVÁ, A.: *Jeden rok v nové zemi*. Havlíčkův Brod: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2010. ISBN 978-80-904452-2-2.

LECHTA, V. (ed.): *Základy inkluzivní pedagogiky.* Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.

Listina práv a svobod

TANNENBERGEROVÁ, M., KRAHULOVÁ, K.: *Jak se stát férovou školou II.*, Brno: Liga lidských práv, 2010. ISBN978-80-874141-02-6.

TITĚROVÁ, K., et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách.* Praha: META o. s. - Sdružení pro příležitost mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80254-9175-1.

13.2 Internetové zdroje

Česká televize [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Díl 32 - Václav III. Dostupné z WWW: <http://dejiny.ceskatelevize.cz/208552116230032/>.

Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>.

Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#12>.

Dějepis i pro žáky s odlišným mateřským jazykem [online]. 2011 [cit. 2011-06-19]. Inkluzivní škola. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ps_dejepis_0.pdf>.

Dobromysl.cz [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Inspirace-integrace-informace. Dostupné z WWW: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=133>.

European Commission [online]. 2009 [cit. 2011-06-20]. Multilingualism. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/education/languages/language-teaching/doc236_cs.htm; >.

Inkluzivní škola [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Překladové slovníčky. Dostupné z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/prekladove-slovnicky>.

META, sdružení pro příležitosti mladých migrantů [online]. 2004 [cit. 2011-04-14]. Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Dostupné z WWW: <http://www.meta-os.cz/pic/doc/Koncepce_integrace_cizincu.pdf>.

Národní ústav odborného vzdělávání [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Schéma vzdělávací soustavy. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/schema-vzdelavaci-soustavy>.

Národní ústav odborného vzdělávání [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Schéma vzdělávací soustavy. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/schema-vzdelavaci-soustavy>.

Otevřené vyučování [online]. 4. 1. 2011 [cit. 2011-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.otevrene-vyucovani.cz/ov/>.

Překladový slovníček základních pojmů učiva ZŠ [online]. Praha : SPN, 2002 [cit. 2011-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.spn.cz/slovniky/HUMANITN.PDF>.

SEN *teacher* [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. http://www.senteacher.org/Worksheet/6/PECS.xhtml

SEN teacher [online]. 2010 [cit. 2011-06-20]. Face cards. Dostupné z WWW: <http://www.senteacher.org/Worksheet/39/AutismFaceCards.xhtml>.

14 Seznam příloh

Příloha č. 1: Státní občanství

Příloha č. 2: Schéma českého školního vzdělávacího systému

Příloha č. 3: Příklad tabulky, přehledu učiva

Příloha č. 4: Příklady zjednodušeného čtení – texty: Románský sloh, Karel IV., České povstání proti Habsburkům

Přílohy

1 Státní občanství

Děti, žáci a studenti podle státního občanství na základních školách ve školním roce 2009/10:[79]

Státní občanství	Základní školy	
	Žáci	% z cizinců
Celkem	**794 459**	**X**
Česká republika	**780 620**	**X**
Cizinci celkem	**13 839**	**1,7%**
Celkem EU 27	3 781	0,5%
Ostatní evropské země	5 233	0,7%
Ostatní země	4 825	0,6%
s trvalým pobytem	11 331	81,9%
Azylanti	438	3,2%
Vybrané země:		
Vietnam	3 171	22,9%
Ukrajina	3 170	22,9%
Slovensko	2 805	20,3%
Rusko	1 161	8,4%
Mongolsko	445	3,2%
Moldavsko	270	2%
Čína	264	1,9%
Polsko	220	1,6%
Bulharsko	208	1,5%

[79] *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#12>.

Bělorusko	186	1,3%
Kazachstán	185	1,3%
Rumunsko	157	1,1%
Srbsko	148	1,1%
Německo	138	1%
Arménie	131	0,9%
Chorvatsko	109	0,8%
Spojené státy	102	0,7%
Makedonie	63	0,5%
Bosna a Hercegovina	58	0,4%
Korea	56	0,4%
Kyrgyzstán	54	0,4%
Spojené království	49	0,4%
Nizozemsko	45	0,3%
Izrael	43	0,3%
Irák	37	0,3%
Gruzie	34	0,2%
Itálie	30	0,2%
Uzbekistán	29	0,2%

2 Schéma českého školního vzdělávacího systému

Národní ústav odborného vzdělávání uvádí následující přehled českého školního vzdělávacího systému:[80]

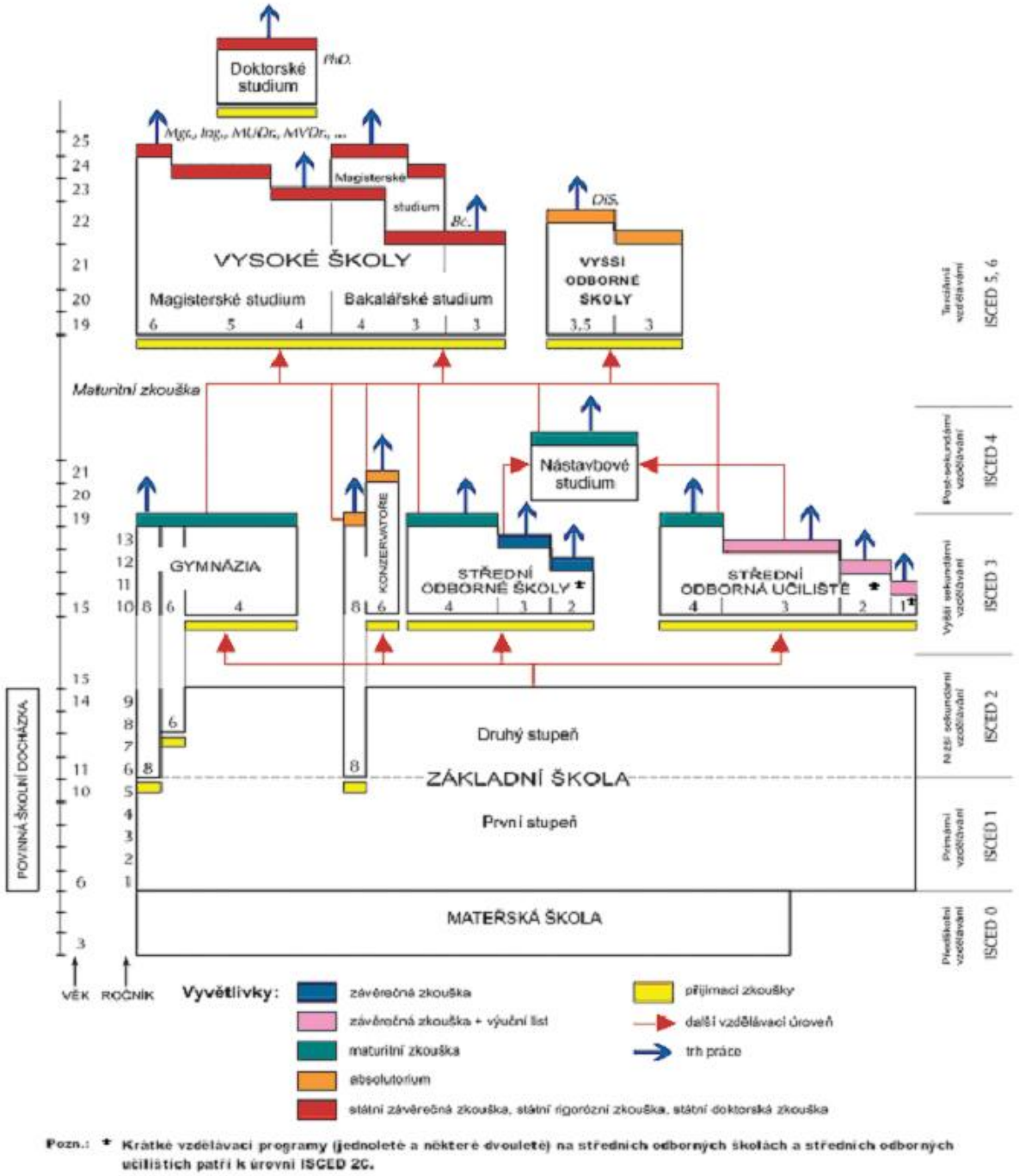

[80] *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2011-04-14]. Schéma vzdělávací soustavy. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/schema-vzdelavaci-soustavy>.

3 Příklad tabulky, přehledu učiva

náboženství	kniha	věřící	osoba	symbol
JUDAISMUS	Tóra	židé	Mojžíš	Davidova hvězda
KŘESŤANSTVÍ	bible	křesťané	Ježíš Kristus	kříž
ISLÁM	korán	muslimové	Mohamed	hvězda a půlměsíc

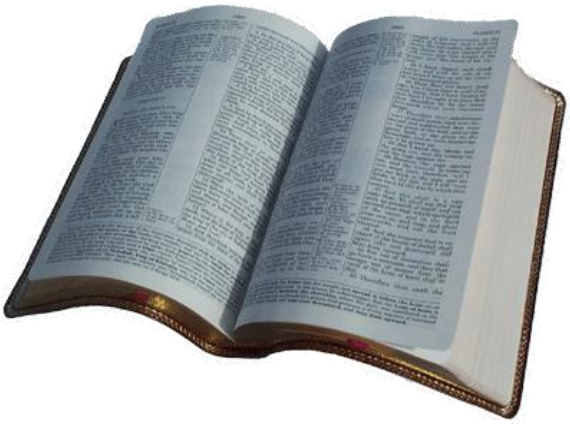

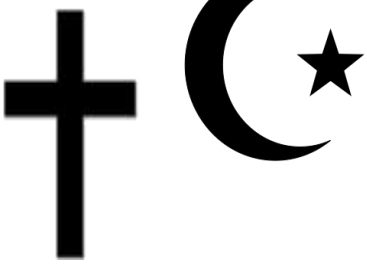

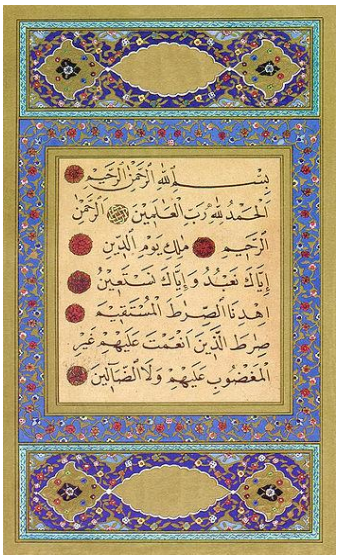

4 Příklady zjednodušeného čtení – texty

ROMÁNSKÝ SLOH [81]

***Význam pojmu románský sloh**: umělecký styl, druh umění v raném středověku*
***Doba**: 11. až 13. století*
***Název románský**: podle umění starověkého Říma (latinsky Roma, odtud románský)*
Architektura (= stavitelské umění):

podle čeho poznáme románskou stavbu:

- *půlkruhový oblouk (okna, vchody)*
- *silné, mohutné zdi z kamene: klenby, sloupy s hlavicemi, portály (= zdobené vchody do budov, hlavně chrámů)*
- *úzká okna (málo světla)*

druhy staveb:

- *chrámy (= kostely)*
- *hrady*
- *měšťanské domy*
- *mosty*

druhy chrámů:
***rotunda** – kostel s kruhovým půdorysem; např. na hoře Řípu, ve Znojmě, v Praze na Vyšehradě*

rotunda sv. Jiří na hoře Říp v severních Čechách vpravo vidíme půlkruhový výklenek nazývaný apsida

[81] Text vychází z učebnice *Dějepis středověk a raný novověk, 7. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1998. Kapitola: ROMÁNSKÝ SLOH V ČECHÁCH, s. 36 – 38.

Text je možné doplnit cvičeními k tématu (otázky), k procvičování českého jazyka doplnit například výkladem a cvičením na velká písmena (jména lidí, států, měst, hor, řek…), může sloužit jako závěrečný, shrnující text o románském slohu. Př.: *Románský sloh je styl umění 11.- 13. století. Románské S/stavby mají silné zdi a malá okna. Některé románské S/stavby v Č/Čechách můžeme vidět - například: rotundu svatého J/Jiří na Ř/řípu nebo na V/Vyšehradě.*

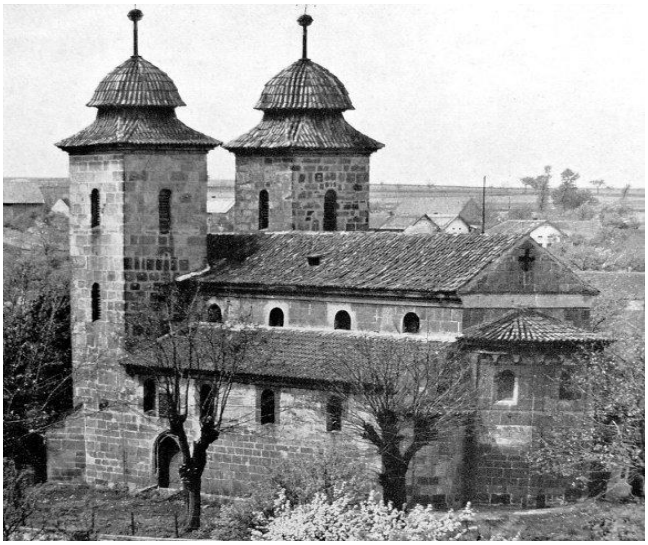

bazilika s dvěma věžemi z 13. století ve středočeské obci Tismice u Kolína

jednolodní kostel *– malý podélný chrám, prostor pro věřící nečleněný (= jedna loď); v některých vesnicích, např. v Albrechticích nad Vltavou na Písecku)*

bazilika *– složitější kostel, prostor pro věřící rozdělen obvykle na 3 dlouhé části (= trojlodní); např. bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*

<u>první hrady:</u>
opevnění – hradby, příkopy, věže
zařízení – jednoduché: truhla na šaty, krb s otevřeným ohništěm (teplo), louče, svíce (světlo)
Pražský hrad, Vyšehrad, Přimda, Cheb, Křivoklát

zřícenina Přimdy z počátku 12. století, nejstarší dochovaný kamenný hrad v České republice

<u>první kamenný most v Čechách:</u> Juditin most v Praze (nedochovaný, na jeho místě gotický Karlův most)

Malířství
- nástěnné malby (= fresky) *- výzdoba stěn kostelů, např. obrazy Přemyslovců ve znojemské rotundě sv. Kateřiny*
- knižní malby (= iluminace) *- obrázky v rukopisech*

freska Přemysla Oráče v rotundě sv. Kateřiny ve Znojmě

Rukopisy

- knihy psané ručně na pergamen (= zvířecí kůže upravená k psaní, obvykle ovčí nebo kozí)

- zdobené ilustracemi (= ručně malované obrázky)

ručně psaný a malovaný Vyšehradský kodex z doby prvního českého krále Vratislava II. (11. století)

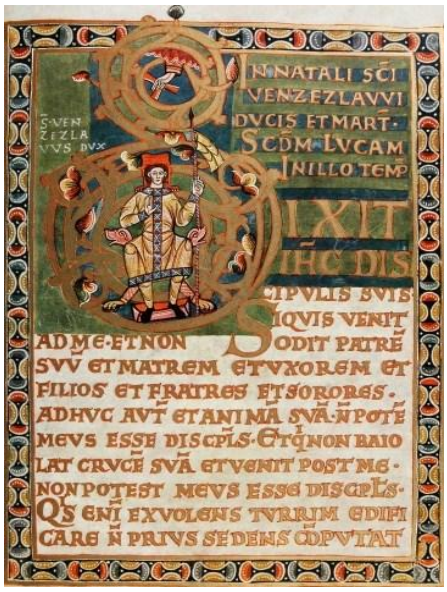

KAREL IV.

Karel IV., český král a římský císař, vládl ve 14. století. Byl panovníkem z rodu Lucemburků, syn Jana Lucemburského. Jako vzdělaný vladař znal několik jazyků. Dával přednost mírovému jednání před válkou, získal pro český stát, nazvaný Koruna česká, další země. Zasloužil se o rozkvět českého království, proto se mu říká Otec vlasti. Založil v Praze univerzitu (1348), je po něm pojmenována. Rozšířil Prahu o Nové Město pražské (1348). Nechal postavit Karlův most, katedrálu sv. Víta na Pražském hradě, hrad Karlštejn a mnoho dalších staveb.

České povstání proti Habsburkům

Po smrti Rudolfa II. se život v českých zemích zhoršoval. Nový panovník z rodu Habsburků ***Matyáš omezoval práva a svobody Čechů*** *a nespokojení čeští šlechtici se vzbouřili. V květnu roku 1618 vtrhli na Pražský hrad, kde úřadovali zástupci císaře Matyáše, který sídlil ve Vídni.* ***Čeští šlechtici dokonce dva císařovy zástupce vyhodili z okna (= defenestrace).*** *Ti ale dopadli na hromadu odpadků, takže se jim nic nestalo a hned si stěžovali císaři.*

Česká šlechta sestavila vlastní vládu a začala proti císaři shromažďovat vojsko. Když zemřel císař Matyáš a trůn zdědil jeho bratranec Ferdinand II., Češi jej odmítli uznat za panovníka a zvolili si jiného krále – Fridricha Falckého. ***Císař Ferdinand II. se ale nechtěl českých zemí vzdát a vytáhl proti vzbouřencům s vlastní armádou.*** *Boje mezi oběma stranami trvaly asi 2 roky. Nakonec* ***8. listopadu 1620 se císařské vojsko střetlo s vojskem české šlechty na Bílé hoře nedaleko Prahy, kde bylo české vojsko poraženo.***

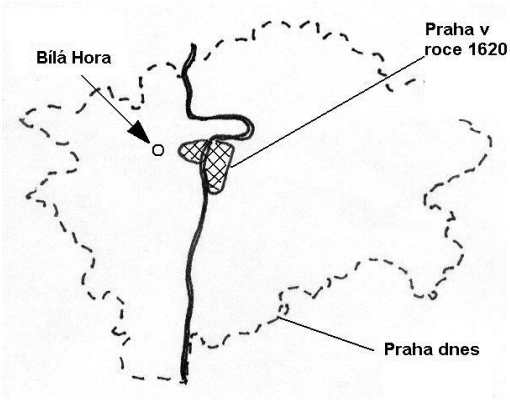

Fridrich Falcký, kterému se začalo říkat „zimní král“, protože vládl jen jednu zimu, uprchl z Čech. Ferdinand II. se potom stal českým králem a rozhodl se vzbouřence potrestat. Všem, kdo povstali, zabavil majetek, někteří byli uvězněni, jiní se zachránili tím, že utekli z Čech do ciziny. ***27 hlavních vůdců povstání bylo v roce 1621 popraveno na Staroměstském náměstí.***